

politički ZATVORENIK

GODINA XIX. - SVIBANJ 2009. CIJENA 15 KN

BROJ **206**

**Dan hrvatskih
političkih uznika
u Šibeniku**

Bleiburg 2009.

**Život i robijanje
dr. fra Smiljana
Zvonara**

Bosih nogu šum

**Uzničke
uspomene
hrvatske državne
reprezentativke**

**Uspomene,
sjećanja i
svjedočenja**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

*Na naslovnoj stranici:
Ugovor kojim ban J. Jelačić kupuje
Nove Dvore kod Zaprešića*

KOMUNIZAM ĆEMO SRUŠITI NA TRGU MARŠALA TITA U ZAGREBU!

Iza nas su skupovi naše udruge, a pred nama povijesni datumi od nacionalne važnosti. Početkom proljeća okupili smo se na redovnome, VIII. Saboru Hrvatskog društva političkih zatvorenika u Zagrebu, i kao svake godine tradicionalno, 30. travnja proslavili smo Dan političkih uznika, ovog puta u Šibeniku.

Vraćam se na ta dva naša interna događaja, želeći naglasiti značenje naše udruge i još uvijek životnost naših članova. Stoga bih podsjetio čitatelje našeg mjeseca, da su u radu našega VIII. Sabora sudjelovali dr. Mile Bogović, biskup gospicko-senjski, prof.dr. Andrija Hebrang, zastupnik u Hrvatskom saboru i predsjednik Kluba zastupnika HDZ-a, gradonačelnik Zagreba Milan Bandić, zamjenik ministra zdravstva i socijalne skrbi dr. Ante Zvonimir Golem i drugi uglednici. Također bih podsjetio, da su u Šibeniku na našoj svečanosti povodom Dana političkih uznika, sudjelovali gradonačelnica Šibenika gospođa Nedjeljka Klarić, župan Šibensko-kninske županije Goran Pauk, saborski zastupnik Ante Kulušić i mons. Ante Ivas biskup šibenski, koji je samo za nas bivše političke uznike predvodio misu u katedrali Sv. Jakova i održao propovijed, koju će svi nazočni pamtitи do kraja života.

Ne mogu se sjetiti udruge, koja na svojim internim skupovima može okupiti tako ugledne goste i to ne samo protokolarno na pet do deset minuta, već za čitavo vrijeme trajanja. To se može dogoditi samo onim udrugama, koje svoje postojanje dokazuju kontinuiranim radom, samo onima koji su pridonijeli stvaranju neovisne hrvatske države, samo onima koji se još uvijek bore za povijesnu istinu o stradanju hrvatskog naroda i samo onima koji svoj narod vole više od drugih, ali ga ne smatraju izabranim narodom.

U danima pred nama je obilježavanje čitavog niza događaja na kojima sudjelujemo zajedno s braniteljima i ostalim domoljubnim udrugama, u spomen na žrtve Bleiburga i Križnih puteva, Crvenih stijena i Crnih potoka, Macelja, Luga i Jazovke do Bljeska i Oluje.

No, preporučujem našim članovima, da svu energiju svojih poodmaklih godina sačuvaju i usmjere na prosvjedni skup 6. lipnja ispred Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, u cilju promjene sadašnjeg naziva trga. Poštujući žrtve pale za domovinu, ovoga trenutka je važnije da konačno skinemo simbol komunističke diktature i maknemo ime zločinca s najljepšeg trga naše metropole. Ako uspijemo - a ne sumnjam da hoćemo - i žrtve bi skidanje natpisa Trg maršala Tita odobrile kao veći izraz poštovanja i sjećanja od bilo kakvog vijenca i prigodnog govora na mjestima njihova stradanja.

Krivac za zločin u Bleiburgu ima još i danas sjedište ispred HNK u Zagrebu.

Usprkos naporima vezanima za putovanje, obično smo najbrojniji na Bleibburgu, no komunizam ćemo srušiti u Zagrebu ispred HNK, a nikada ne na Macelu ili u Bleibburgu. Zato vas pozivam, dođimo svi u subotu 6. lipnja u 11 sati ispred HNK, pozovite i svoje prijatelje, da budu svjedoci konačnom padu komunizma u Hrvatskoj.

**Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika**

BOLJKOVČEVA (KON)FEDERATIVNA JUGOSLAVIJA

Križarski pohod na Franju Tuđmana, a pogotovo na one koji su bezuvjetno težili uspostavi neovisne Hrvatske, što ga je u jednoj od gledanijih emisija Hrvatske televizije 12. svibnja 2009. poduzeo nekadašnji jugoslavenski partizan i označeni egzekutor, a potom Tuđmanov prvi ministar unutarnjih poslova, Josip Boljkovac, puno je važniji nego što bi to na prvi pogled zaključio površan gledatelj, željan bombastičnih fraza i pojednostavljenih sudova.

Iako je izbjegao raspravu o vlastitom sudjelovanju u zločinima jugoslavenskih partizana, ponavljajući otrcane fraze o *antifašizmu*, na koje s podsmijehom gledaju i djeca predškolskog uzrasta, Boljkovac je fragmentima svojih uspomena iz razdoblja 1990.-1992. pokazao ono što upućeniji zapravo znaju i bez toga: u čitavu je tom razdoblju u najužemu hrvatskome državnom vrhu postojala utjecajna i snažna skupina jugoslavenskih reformista, čije su žile bile duboko u jugoslavenskome, partizansko-urbanističkome glibu. Boljkovac se i danas, bez ikakva krvanja, svrstava u one koji su težili očuvanju i reformiranju Jugoslavije. Uostalom, njezinom je imenom nazvao i svog sina, pa ta njegova ljubav prema zemljici «od Vardara pa do Triglava» i ne treba puno čuditi. Iako se pritom razmeće «konfederalizmom», očito je da Boljkovcu nedostaje i povijesne i pravne izobrazbe za valjano shvaćanje sadržaja tog pojma, a njegovi konkretni politički (i policijski) postupci iz doba ministrovanja – uključujući i polaganje računa jugoslavenskom ministru unutarnjih poslova, Petru Gračaninu, što je bio neposredni povod njegove smjene – pokazuju da tadašnji naš ministar unutarnjih poslova nije izlazio iz okvira čvrstog federalizma. Jedva korak dalje bio je spremjan otići njegov parnjak, Joža Manolić. Nakon što je u proljeće 1994. došlo do raskola u Hrvatskoj demokratskoj zajednici, Manolić je u jednome razgovoru s Arthurom Mayerom izjavio kako je najuži krug oko Tuđmana, pa i sam prvi hrvatski predsjednik, u političku arenu 1989. ušao s uvjerenjem da je konfederaliziranje Jugoslavije najviše što Hrvatska može (a možda i najviše što treba) postići. No, za razliku od Manolića i Boljkovca – i, dakako, za razliku od Mačeka 1941. godine – u prvome pogodnu trenutku Tuđman je otiašao korak dalje, osjećajući i znajući da je taj korak dalje, uspostava neovisne Hrvatske, prava težnja i pravi interes hrvatskog naroda.

Da nisu ratna krvoprolīća bila presudan poticaj za taj Tuđmanov korak, pokazuju neki dokumenti, a napose tzv. predsjednički transkripti iz kasnoga proljeća i ljeta 1991. Kad je na jednoj sjednici predsjedničkoga savjetodavnog tijela Antun Vrdoljak, vjerojatno pod dojmom potpore koju je i dalje uživala Jugoslavija, predložio da se u javnost ipak izdiže s planom preuređenja jugoslavenske države, Tuđmanova je reakcija bila iznimno burna. Izlomljene i isprekidane rečenice pokazuju njegov bijes, i daju nam dovoljnu podlogu da zamislimo kako je izgledao u trenutku kad je Vrdoljaku odvratio kako je taj prijedlog apsolutno neprihvatljiv: odustanak od težnje za uspostavom neovisne hrvatske države značio bi izdaju! A od svih nazočnih, tek je Ivan Milas rekao: «Tako je, Predsjedniče!» Ostali su šutjeli: da je Tuđman htio drugačije, većina njih bi se tomu, drugačijem, jugoslavenskom rješenju, priklonila bez otpora.

Ovih nekoliko fragmenata, uključujući i Boljkovčevu zamuckivanje o jugoslavenskoj (kon)federaciji, otkrivaju kako su prilike 1989.-1992. bile složenije nego što se to na prvi pogled čini, a rizici da se jednodušno raspoloženje i zanos velike većine Hrvata još jednom prokocka, neusporedivo veći. U tom bi se svjetlu, uza sve zaslужene kritike, mogla promatrati i Tuđmanova «kadrovska politika», a i sudbine onih koje personificira oronuli jugoslavenski partizan i smijenjeni ministar unutarnjih poslova, Josip Boljkovac: one koji su u nacionalnome i u ideološkom smislu dolazili «s druge strane», ionako nije trebalo kupovati za Hrvatsku.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

PRESUDA U FUNKCIJI ZAPADNOG BALKANA	2
<i>Davor DIJANOVIĆ</i>	
HRVATSKA NAKON PRISTUPA NATO-u	3
<i>Mario Marcos OSTOJIĆ</i>	
BLEIBURŠKA KOMEMORACIJA 16. SVIBNJA 2009.....	7
ŠIBENIK – DAN POLITIČKIH UZNIKA.....	10
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
PROPOVIJED BISKUPA IVASA	13
DAN HRVATSKIH POLITIČKIH ZATVORENIKA U DUBROVNIKU.....	15
<i>Božana FILIČIĆ</i>	
HRVATSKA IZMEĐU SREDNJE EUROPE I BALKANA	18
<i>Zlatko MATIJEVIĆ</i>	
BOSIH NOGU ŠUM U POGREBNOM HODU	27
<i>Maja RUNJE</i>	
IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE	33
<i>Anka RUKAVINA</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

PRESUDA U FUNKCIJI ZAPADNOG BALKANA

Dugo očekivana presuda u procesu protiv **Branimira Glavaša** konačno je ugledala svjetlo dana. Glavaš je u prvom stupnju osuđen za slučajeve «selojepe» i «garaža» na jedinstvenu zatvorsku kaznu u trajanju od 10 godina; **Ivica Krnjak** osuđen je na 8 godina zatvora, **Gordana Getoš Magdić** na sedam godina zatvora, dok je ostalim optuženicima izrečena kazna zatvora u trajanju od pet godina. Branimir Glavaš na čitanju presude nije se pojavio, a prema pisanju medija napustio je Republiku Hrvatsku te se trenutno nalazi u Bosni i Hercegovini.

Vijest je, sasvim očekivano, odjeknula i u stranim medijima, poglavito onima u Srbiji i Velikoj Britaniji. Tako Reuters navodi kako se sva suđenja u Hrvatskoj pomno prate, a ono Glavašu zasluzilo je posebnu pažnju «europejaca». Onaj tko znade iščitavati između redaka, tko pažljivo filtrira informacije ponuđene u medijima, već iz samoga pisanja stranih medija može izvući poneke zaključke. Činjenica da se sva suđenja u Hrvatskoj pomno prate, što zapravo nije nikakva novost, jasno svjedoči da se domaći sudovi nalaze pod pritiskom izvana, što već samo po sebi pokazuje da čitav proces ima prikrivenu političku pozadinu; ma koliko neki paljetkovali da to nije tako.

Koji je cilj politike koja se nalazi u pozadini čitavog procesa?

Cilj je jednak onomu britanske geopolitike na Balkanu; a to u sadašnjoj konstela-

Piše:

Davor DIJANOVIĆ

ciji međunarodnih odnosa znači formiranje Zapadnog Balkana kao surogata za razbijenu Jugoslaviju. «Zapadni Balkan» je dakako samo suptilniji naziv za novu Jugoslaviju. I moharhofašistička i avnjevska Jugoslavije produkt su međunarodne politike u kojoj je britanska uloga bila presudna. Da bi se uvjerili u činjenicu kako je britanski strateški cilj jačanje kon-

Branimir Glavaš u ratnome Osijeku 1991.

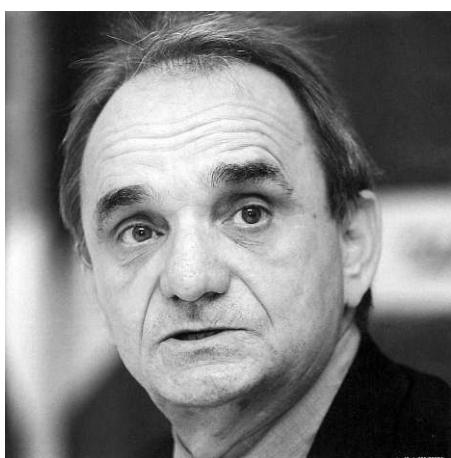
cepta «Velike Srbije» na «Balkanu», nije potrebno čitati literaturu autora koji u medijskome žargonu obično budu počašćeni epitetom «teoretičara zavjere», već je dovoljno pročitati politički korektnu knjigu «Velika Britanija i Balkan» britanske autorice **Carole Hodge**. A da bi Zapadni Balkan (ta bizarna jezična kovanica danas se u medijskome žargonu potpuno ustalila, a valja primjetiti da se odnedavno piše i velikim slovom!) bio formiran, potrebno je rat u Jugoslaviji proglašiti građanskim, proturiti tezu o simetriji krivnje («svi su jednako krivi»), e da bi se nakon toga krenulo u novi proces integracije «Balkana». Narod, dakako, nitko ne će o tome ništa pitati; baš kao i u slučaju prve i druge Jugoslavije.

Presuda generalu Branimiru Glavašu samo je logičan nastavak te i takve politike; politike koja amnestira četničke zločince, a sudi obrambenoj vojsci koja je legitimno branila svoj (međunarodnopravno priznati) teritorij od velikosrpskog

imperijalizma. Zašto se u protivnome ne sudi onima koji su granatirali i razarali Osijek? Zašto se ne sudi onima koji su ubijali, pljačkali i klali Hrvate u Osijeku? Zašto se četnički koljači danas mirno šeću Slavonijom? Zašto vođe četničke pobune danas gledamo u medijima, u zakonodavnoj vlasti? Zašto se na HTV-u prikazuju filmovi iza kojih stoji srpska paraobavještajna ekspozitura «Veritas» na čelu koje se nalazi **Savo Štrbac**, jedan od ideologa velikosrpske pobune devedesetih (Štrbac inače usko surađuje s Haaškim sudom)? Odgovor nije teško naslutiti: nekomu to odgovara. A odgovara onima kojima je cilj destabilizacija Hrvatske, koju i dalje vide kao jednog od subjekata neke nove panbalkanske asocijacije. Odgovara istima onima koji su mirno promatrali pokolje u Vukovaru, Škabrnji i Srebrenici; odgovara onima koje je jako peklo hrvatsko «preuranjeno priznanje»; odgovara onima koji Hrvatskoj nikako ne mogu oprostiti što je srušila njihovu zločinačku tvorevinu zvanu Jugoslavija. Odgovara istima onima koji su Miloševiću dali prešutno odobrenje da krene u svoj krvavi pohod i u tome ga dobrano financirali.

Presuda Branimiru Glavašu nije pokazala da u Hrvatskoj funkcioniра «pravna država». Upravo suprotno: presuda je pokazala da je Hrvatska doista «banana država» čija je samostalnost i suverenost tek puka teoretska proklamacija bez ikakva stvarnog sadržaja. Pravna država, demokracija i nezavisnost sudstva isprazne su floskule kojima je cilj legitimirati izdajničke postupke sluganske nomenklature. U njih više ne vjeruju ni zadnji naivci.

A tko su krivci za sve ovo? Tko su izvršitelji takve politike? Zna se! Davno ih je opisao **Ante Starčević**: «...narod je hrvatski poznao nečistu krv koja mu je onu sramotu i nesreću zadala; narod hrvatski smatra tu krv za tudju, slavoserbsku; narod hrvatski ne će terpiti, da ta sužanska pasmina oskvernjuje svetu zemlju Hrvatah...». To su hrvatski Jude. Jude kojima su EU srebrenjaci miliji od hrvatske samostalnosti. No znamo gdje izdajice završavaju: **Dante** ih je u svojoj Božanskoj komediji smjestio u zadnji, deveti krug pakla. •

B. Glavaš 2009. (foto: Globus)

HRVATSKA NAKON PRISTUPA NATO-u

U travnju 2009. Republika Hrvatska je postala punopravnom članicom NATO-a. To je činjenica koja zahtijeva ozbiljnu analizu, koju valja poduzeti imajući uvid na umu hrvatske nacionalne interese, koji su postojali prije tog članstva. Iako su hrvatska država i sloboda u njoj trajni i nezamjenjivi nacionalni interesi, jer iz njih proizlaze svi ostali, nakon oslobađanja okupiranih teritorija i mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja, pa sve do danas, vlast i opozicija, bez obzira na političku orijentaciju, svaki su put kao prioritet sve manje isticale državu i slobodu, a sve više euroatlantske integracije, tj. članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji i u NATO-u. Za svakoga svjesnog Hrvata, korist ili šteta od članstva u tim organizacijama ovisi isključivo o tome, koliko ćemo uspjeti učvrstiti državnost i slobodu u konkretnom smislu, a danas to znači političko izdvajanje iz *Zapadnog Balkana* i napredak u institucionaliziranju slobode.

Prije pada Berlinskog zida NATO je bio vojna organizacija demokratskog Zapada, predvođena SAD-om i u tzv. hladnom ratu suprotstavljena Varšavskom paktu, vojnoj organizaciji komunističkog Istoka, kojega je predvodila Rusija (SSSR). NATO i SAD su iz hladnog rata izšli kao neupitni pobjednici, a Varšavski pakt i SSSR odnosno Rusija kao neupitni gubitnici. Za ilustraciju ove tvrdnje služi činjenica, da su mnoge zemlje koje su bile dio nestalog Varšavskog pakta, danas članice NATO-a i da su se nedvojbeno svrstale uz SAD. U novim se okolnostima između SAD-a i Rusije pojavila Europska unija, koja također želi postati svjetski čimbenik. Za sada neuspješno, jer kao cjelina Europska unija još nije uspjela razviti vlastiti učinkovit vojno-sigurnosni sustav, a unatoč drugačijoj retorici, sila je i dalje prevladavajući kriterij u međunarodnim odnosima, makar se u ovom slučaju radi o zajedničkoj, a ne o sili pojedinih članica. S druge strane, većina članica Europske unije su i članice NATO-a.

S obzirom na to da je i Hrvatska nedavno postala članica NATO-a i da želi postati članicom Europske unije, cijeli proces koji je nastao nakon pada Berlinskog zida na svjetskoj razini, ali osobito na liniji Washington-Bruxelles-Moskva, zaslužu-

Piše:

Mario Marcos OSTOJIĆ

je našu najveću pozornost, jer će se posljedice tih veoma komplikiranih odnosa, htjeli mi to ili ne, reflektirati i na našu realnost, kao što su se reflektirali i za vrijeme tzv. hladnog rata. Naime, komunistička Jugoslavija – paradoksalno, obilato financirana dolarima, markama, funtamama i francima, a ne rubljima – svoju dugovječnost može zahvaliti ne državničkim sposobnostima pokojnog maršala, nego tadašnjoj konstelaciji odnosa. Čim su se oni promijenili, srušila se kao kula od karata.

Da ne bismo išli predaleko u prošlost, za jednu kratku i djelomičnu analizu može poslužiti prošlogodišnja gruzijska kriza. Ona je pokazala da je Europska uni-

Mesić i Sanader s Obamom pri ulasku Hrvatske u NATO

ja kao cjelina (a ne na razini pojedinih najutjecajnijih članica), u vojno-sigurnosnom smislu još uvjek „tigar od papira“, jer nije uspjela izgraditi učinkovit vojno-sigurnosni sustav koji bi mogao jamčiti sigurnost cijelog kontinenta. Također je pokazala da Rusija, unatoč promjenjenoj retorici i svomu proklamiranom novom konceptu sigurnosti, još uvjek razmišlja u kategorijama hladnog rata i stoga s nepovjerenjem gleda na nastavak širenja NATO-a prema istoku, to jest prema prostoru koji Rusija još uvjek smatra svojom zonom utjecaja. I SAD je promijenio svoju retoriku, ali – po svemu sudeći – također razmišlja u kategorijama hladnog rata, te kao pobjednik u njemu,

odlučno širi svoju utjecajnu zonu na račun bivšeg SSSR-a, odnosno Rusije.

NATO je, na zaprepaštenje Rusije, u srijedu 15. travnja 2009. nudio da će od 6. svibnja do 1. lipnja 2009. održati vojne vježbe, ni manje ni više nego u – Gruziji, koju Rusija još uvjek smatra dijelom svoje imaginarnе utjecajne zone. Iako su vojne vježbe bile planirane prije sukoba u Gruziji u kolovozu 2008., Rusija je očekivala da se one neće održati ili da će biti odgođene u trenutku kad NATO nastoji poboljšati odnose s Rusijom nakon upada ruske vojske u gruzijsku autonomnu pokrajinu Južnu Osetiju. Pri obrazloženju održavanja vojnih vježbi, glavni se argument NATO-a svodi na to, da se nove članice Saveza koje graniče s Rusijom bune zbog popuštanja Rusiji, odnosno traže čvrsti stav prema njoj.

NATO je, očekivano, osudio rusku intervenciju, rusko priznanje pobunjenih gruzijskih pokrajin Južne Osetije i Abhazije te odbijanje potpunoga ruskog povlačenja iz tih pokrajin. Bilo bi naivno misliti da je gruzijski pokušaj pokoravanja pobunjenih pokrajin samo nepromišljena ratna avantura gruzijskog predsjednika Saakašvilija, kad su SAD pokušavale unutar samog Saveza ubrzati primanje Gruzije (i Ukrajine), čemu su se suprotstavile europske članice NATO-a na sastanku Saveza, održanom u Bukureštu, u čemu je prednjačila Njemačka, zbog svoje velike ovisnosti o ruskim energentima usred zime. No zima je prošla i najavljenom vojnog vježbom NATO pokazuje da je pitanje ulaska Gruzije samo odgođeno iz nužde, drugim riječima: da je vrlo svjestan tko je bio pobjednik a tko gubitnik hladnog rata, te da se ponaša u skladu s tom činjenicom.

Cini se da je ruski odgovor pokušaj monopoliziranja opskrbe Europe energentima te u tom smislu pokušaj preuzimanja nadzora nad energetskim izvorima izvan Rusije preko svojih naftnih kompanija. Konačni je cilj učiniti Europu ovisnjom o ruskim energentima te tako prisilnim saveznikom protiv širenja SAD-a na Istok, ali i ograničiti utjecaj Europske unije na prostor koji Rusija još uvjek smatra svojom utjecajnom zonom. Naime, s jedne strane Rusija želi jačanje Europske unije kao protuteže SAD-u, ali samo u ograničenoj mjeri, jer su većina njezinih članica

ujedno i članice NATO-a. Sadašnja nestabilnost u Moldaviji, Gruziji i Ukrajini izravno ugrožava projekt Europske unije za demokratizaciju i razvoj gospodarstva, nazvan Istočno partnerstvo, u koji su uključeni i Armenija, Azerbajdžan i Bjelorusija. Iako su naizgled u pitanju unutarnjopolitički motivi, u pozadini te regionalne nestabilnosti je borba za utjecaj na regionalne energetske interese između Rusije, Europe i, naravno, SAD-a.

U ovome kratkom osvrtu nemoguće je ulaziti u potankosti ovih vrlo slojevitih odnosa, koji nipošto nisu ograničeni na trokut Washington-Bruxelles-Moskva. Želi se sažetim presjekom tih odnosa ukazati na činjenicu, da će ulaskom u NATO i naša zemlja morati zauzeti stajališta u ovakvim situacijama, i da se neće moći držati po strani. Pripadnost Zapadu, koja je bila konstantna težnja, ima svoju cijenu. Ona će ovisiti o sposobnostima hrvatskog vodstva da se ispravno postavi u konkretnim situacijama, u skladu s nacionalnim interesima, i bez ikakvih iluzija da će države članice NATO-a, koje su otežale hrvatsko osamostaljenje i afirmaciju hrvatskog društva, samim ulaskom Hrvatske u Savez dramatično promijeniti svoju politiku i postati konstruktivni partneri.

Iskustvo nam kaže da će za svoje ciljeve iskoristiti želu za članstvom u Europskoj uniji i uvjek nestabilnu situaciju u Bosni i Hercegovini. Razni „stručnjaci za Zapadni Balkan“ smatraju da je pobjedom demokrata u SAD-u došao povoljan trenutak za ponovno angažiranje SAD-a i oživljavanje regionalnog pristupa. Njihova računica je jasna: prema njima svi na području *Zapadnog Balkana* žele članstvo u Europskoj uniji, bez obzira na sve razlike, i to je ono što valja iskoristiti, uz daytonsku BiH, koja pruža priliku za sva moguća rješenja. Stoga, bez obzira na odobravanja ili protivljenja, bez obzira na pretjerano slavlje ili ogorčenje, ulazak Hrvatske (i Albanije) u NATO važan je događaj, koji je prikazan kao dokaz vitalnosti i privlačnosti ovoga vojno-političkog saveza, koji se pokušava pozicionirati nakon kraja tzv. hladnog rata.

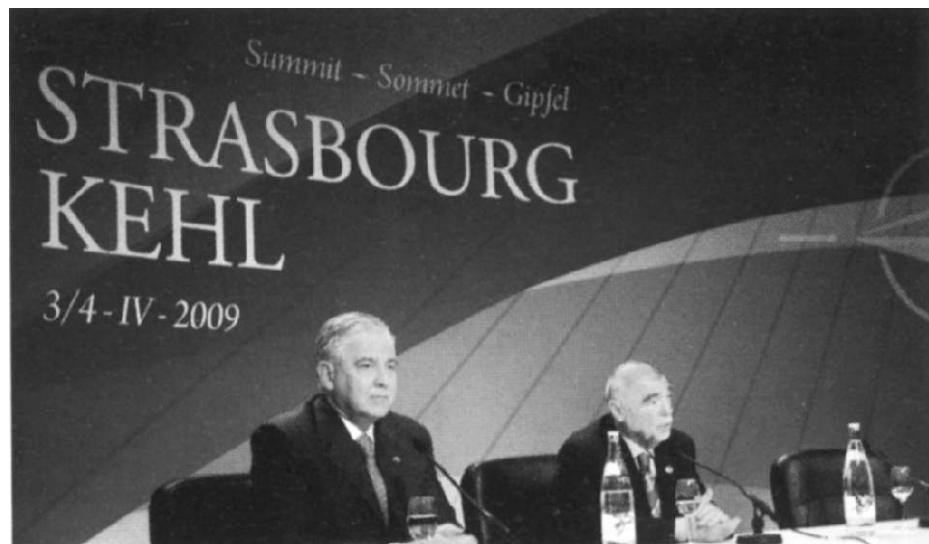
Proširenje Saveza nailazi na poteškoće. Na primjer, Makedonija nije ušla zbog neriješenog spora s Grčkom, a Njemačka koči Gruziju i Ukrajinu zbog svojih osjetljivih odnosa s Rusijom, tvrdeći da nikoga ne zanima činjenica da ima više članica ali manje sigurnosti. Osim toga, još

nema jasnog dogovora kako odgovoriti na nove izazove i kako ospesobiti Savez za djelovanje izvan njegovih granica. Proširenje Europske unije također nailazi na poteškoće. Razlozi su svjetska finansijska kriza, odbijanje ratifikacije Lisabonskog ugovora od strane nekih članica Unije i slovenska blokada.

Usred ovih previranja, važno je da Hrvatska ojača iznutra onoliko koliko je moguće, kako bi se mogla bolje nositi sa situacijom.

Umjesto da se, kao i u mnogim drugim zemljama, vanjskopolitički uspjesi upotrijebi za prikrivanje unutarnjopolitičkih poteškoća, valja se posvetiti njihovu rješavanju.

republiku. Ako izvršna vlast i dalje, otvoreno ili prikriveno, nastoji koncentrirati vlast u svojim rukama, ako nije spremna raspravljati i s onima koji se s njom ne slažu, imat ćeemo demokraciju, ali ne i republiku. Stoga izvršna vlast mora sama ispraviti takvo shvaćanje demokracije, a ako nije spremna, treba ju na to natjerati, isključivo demokratskim metodama. U uvjetima svjetske gospodarske krize uvjek postoji rizik bezvlađa i napast da se na takvo stanje odgovori čvrstom rukom, što je pogrešno i proizlazi iz povijesti pune zloupotreba, demagogije i potlačenosti. Naše poteškoće nisu samo posljedica gospodarskih problema, rasipanja državnog novca, neobuzdane korupcije, ideoloških

Konferencija za tisk predsjednika države i vlade

U ovome kratkom osvrtu pokušat ću se fokusirati na ono bitno, što nije dovršeno u razdoblju između prvih slobodnih izbora (1990.) i ulaska u NATO (2009.).

Godina 1990. smatra se godinom u kojoj je formalno obnovljena demokracija, ali sve do danas nismo dovršili zadatak uvođenja istinske demokracije. Naime, u ovih dvadesetak godina, koliko je prošlo od prvih slobodnih izbora – unatoč nemalim poteškoćama – uspjeli smo kao društvo sačuvati osnovnu razinu demokracije, ali ona još uvjek nije na razini koju možemo nazvati republikanskom demokracijom. Demokracija, ukratko, znači da narod ima zadnju riječ, a republika znači da moć koja se dobiva na slobodnim izborima prihvata trodiobu vlasti, to jest da uz izvršnu vlast u potpunosti koegzistiraju zakonodavna i nezavisna sudbena vlast. Jer ako zakonodavna i sudbena vlast koje ograničavaju i kontroliraju izvršnu vlast oslabi, imamo demokraciju, ali nemamo i

i etničkih podjela i sukoba itd., nego i činjenice da trodioba vlasti u pravom smislu ne funkcioniра, i to uglavnom na štetu zakonodavne i sudske vlasti.

Republikanska demokracija podrazumijeva – da spomenem samo nekoliko stvari – poništenje svih izvanrednih ovlasti, ograničenje broja uredaba po hitnom postupku, redovito polaganje računa ministara, poboljšanje hijerarhije i nezavisnost sudske instanci, autentičnu slobodu tiska i izražaja, jačanje tijela koja kontroliraju javnu upravu, osobito pri kupnji dobara i usluga, razumnu decentralizaciju, kažnjavanje nepotizma, jačanje pravne sigurnosti u svim segmentima, smanjivanje ili ukidanje nepravednih poreza. Samo tako možemo napredovati kao država i društvo. U protivnom ćemo i dalje kliziti prema dekadenciji i biti prisiljeni prihvati neumjerene zahtjeve međunarodnih čimbenika.♦

MESIĆEVO JASENOVAČKO BUNILO

O travanjskim izjavama **Stipe Mesića** u Jasenovcu, u hrvatskim se medijima tijekom posljednja četiri tjedna čulo uglavnom sve što je trebalo čuti, pa se ne radi o tome da i mi priklopimo svoju, nego o potrebi da se solidariziramo u zgražanju nad ponašanjem i izjavama čovjeka koji, zapravo, i ne smije biti smatran odgovornim za sve što govoriti. Mesić nije samo politički fenomen (jer je bio predsjednik dviju država koje su međusobno ratovali), nego je i medicinski fenomen: samo kad se to ima na umu, moguće je shvatiti da «predsjednik svih građana» koristi baš svaku prigodu da pokaže kako je predsjednik jednina, a krvnik drugima, odnosno, svaku prigodu da ionako podijeljen i rasjepljen narod još više cijepa i polarizira, upornim vraćanjem u prošlost. A kad iz te prošlosti izvire kosturi koje je diljem europskog Jugoistoka posijala Jugoslavenska armija, onda bi «predsjednik svih građana» stvar prepustio povjesničarima. Sve do trenutka kad će se iznova moći obrušiti na ustaše.

JUTARNJI LIST
PONEDJELJAK 27. TRAVNJA 2009.

Mesić svima koji žele istragu partizanskih zločina:

Vi ste očajnici, manipulatori i primitivci

● **Govor u Jasenovcu** Stipe Mesić je u vrlo emotivnom i oštrom govoru rekao da u Jasenovcu posljednji put govoriti kao predsjednik, ali da će se vratiti kao građanin

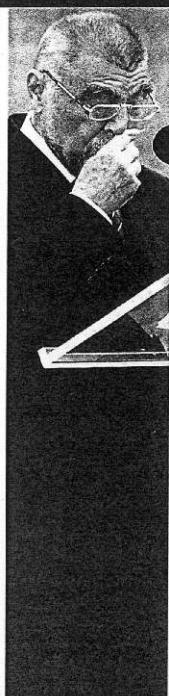
Na kraju komemoracije molitvi za sve ubijene izmobilili su svećenici četiri vjerske zajednice

● **JASENOVC** Obratun pojedinača koji se ne mogu pomiriti s činjenicom o antifašizmu i njihovo kompromitiranje žrtava fašizma u Hrvatskoj neće proći. Rekao je to, među stalnim vrlo jasnim i oštrim porukama,

predsjednik Stjepan Mesić u nečiju u Jasenovcu gdje je održana komemoracija i u povodu 64. obljetnice preboja logoraša iz Jasenovačkog logora smrти, 22. travnja 1945.

U emotivnom i oštrom govoru, ističući kako je to posljednji put da u Jasenovcu govoriti kao predsjednik države, ali će doći opet kao građanin, Mesić je naglasio kako je u tijeku 8. oženjiva revolucionista koji ne napadaju samo antifašiste,

nego napadaju njega i njegovu obitelj. «Na tu primitive na pade čovjek kolj drži do svog dostažanstva, može odgovoriti samo šutnjom», rekao je Mesić. Po predsjednica Vlade Jadranka Kosor istaknula je da je Vlada najoštije osudila zločine počinjene u vrijeme ustroškog režima, režima zla. Na kraju komemoracije molitvu za sve ubijene izmobilili su svećenici četiri vjerske zajednice. ● M. Piškar/EPEHA

temeljitoj raspravi o njihovim zločinima u proteklom stoljeću». Ta rezolucija, koju ćemo objaviti u idućem broju, novi je i važan dokument za europsku i planetarnu osudu i komunizma. Razumije se da ona u Hrvatskoj ne znači puno, jer se u Hrvatskoj bezuvjetno slijede samo oni europski dokumenti, koji pomažu izručenju i osudi hrvatskih generala. Kad Hrvatskoj idu u prilog, njih treba prešutjeti... (M. Z.)

Vijesti 7

Posljednjih tijedana, nažalost, svjedočimo pravoga divljanja onih koji se ne mogu pomiriti s nekim notornim povjesnim činjenicama i koji se obrušavaju na antifašizam i žrtve kompromitirati antifašističke borce i žrtve fašizma

Napadaju nas na krajnje prizeman i primitivnim način

Napadi dolaze od nedoučenih povjesničara amatera, lažnih boraca za ljudska prava, ljudi pravomočno osuđeni za teška kaznena djela ili onih koji bi sutra mogla sustići tužba za ratne zločine, te pojedinaca koje goni bezgranična ambicija i izjeda to što je nisu uspjeli zadovoljiti

Ja sam, ako je netko smetnuo s umer, predsjednik države u čijem je Ustavu upisan antifašizam

Ovo što se sa sada radi, to nije ništa drugo nego manipulacija i jeftini politički igrokaz u funkciji posljednjeg, rekao bi, očajničkog pokušaja povjesnih revisionista da promijene rezultate Drugog svjetskog rata

Ja poručujem - ni ova zadnja 8. neprijateljska ofenziva neće proći

Tito nije bio zločinac iako ima ozbiljnih stvari koje mu se mogu staviti na teret

Za jame se znalo godinama da postoje. Sada se pred kamerama maše i to baš u ovo vrijeme, s počinjelim zločinima nakon rata

Ako je otkopavanje grobnica nešto što od nas traži Europa, kako to da se dijeli Europe nije kopalo, a pitanje je i kad će se kopati

SMERDEL: POGRJEŠAN JE NAPUTAK, DA HRVATSKA PO SVAKU CIJENU ZADOVOLJI EUROPSKE PREGOVARAČE

Prof. dr. Branko Smerdel, redoviti profesor zagrebačkoga Pravnog fakulteta, član vladine Radne skupine za izmjenu Ustava Republike Hrvatske, opisuje stanje u toj skupini i njezino djelovanje:

«Ona još nije rasformirana, ali morat će se s tom skupinom ići drukčije, na što sam upozorio već na prvom sastanku, jer za ustavne je promjene potrebna dvotrećinska većina i suglasnost stranaka. Ta radna skupina na prvom i jedinom sastanku bila je zaokupljena zahtjevima koje hrvatski pregovarači s EU navode kao uvjet za dov-

ršetak pregovaračkog procesa. Bio sam silno iznenaden što su pregovarači pristali na to da europski uhidbeni nalog unesemo u naš Ustav prije nego što pristupimo Uniji. Nijedna država nije pristala na europski uhidbeni nalog prije ulaska u EU. To je vrlo ozbiljna stvar i čini mi se da našim pregovaračima doseg takva naloga prije ulaska u EU uopće nije jasan. Ako imaju instrukciju da zadovolje europske pregovarače po svaku cijenu, onda je to pogrešno.» (Dr. Branko Smerdel, «Sanader ruši načela pravne države», Globus, br. 956, 3. travnja 2009., 24.-27.)

KRLEŽINE LEKSIKOGRAFSKE MARGINALIJE

Prije nekoliko tjedana, s dvogodišnjim se zakašnjenjem pojavilo Matičino *Kolo* br. 1/2007, u kojem su objavljeni opširni (više od 530 stranica!) izvadci iz **Krležinih** leksikografskih marginalija. Je li to tek doprinos poznavanju djela toga velikog pisca, ili – kako neki sude – svojevrsna intelektualna *di-verzija* kojom se hoće potkopati mit o Krležinoj erudiciji, nemoguće je sa sigurnošću kazati. No svakomu tko se bavi hrvatskom kulturnom, pa i političkom povijesnu XX. stoljeća bit će iznimno zanimljivo bistriti do koje je mjere Krleža pri izradi *Enciklopedije Jugoslavije* brižno osluškivao što će reći Centralni komitet ove ili one republike, kako je glatko i bez komentara srezao 200 enciklopedijskih redaka u **Eugenu Kvaterniku** Rakovičkom, kako je tražio da se o **Đilasu** piše

«kako je dogovoren» ili kako je hvalio **Luku Botića** zbog promicanja ideje *bratstva i jedinstva*.

A bit će zanimljivo primijetiti i to, da se veliki pisac slabo snalazio s instrumentom društva, i da je i s interpunkcijom imao stanovitih poteškoća. No najzanim-

Bakarić, Đilas i Kardelj, u društvu s borcem za socijalističku enciklopediju, M. Krležom

ljiviji su u tom kontekstu Krležini *novo-sadski obzori i obziri*. Tako on u svojim marginalijama na svakoj stranici «rezonuje», «konstatuje» i «uslovjava», tuži se da pisci tekstova donose «netačne» podatke «uprkos» njegovim opaskama i prijedlozima da se «orientišu», pa čak i unatoč njegovim zahtjevima da se članak «prestilizuje». Jer, kako uz «Babić, Antu» (str. 41.) Krleža bjesni: «*Pitam prije svega: Ko su ti naši lektori koji u takvim tekstovima kao što je ovaj, mijenjaju 'inostranstvo' u inozemstvo, 'formu' u oblik, 'teritorij' u područje? Ko to radi, zašto to radi i dokle će tako da radi, kada mu je već 33 puta rečeno da to ne radi. Nađem li još jedan takav slučaj, utvrđit ću ga kao sabotažu i postupiti prema tome.*» Tako je, dakle, bilo s hrvatskim jezikom u jugoslavenskoj enciklopediji, u Hrvatskoj nakon što ju je oslobodila Jugoslovenska armija... (L. P.)

Zabilješka uz 500. broj Rada HAZU (Broj 274. s radom Grge Novaka bio je zabranjen)

Ne znam da li su se 11. ožujka predstavljali 500. broja *Rada*, te najopsežnije i najstarije edicije Akademije, sjetili epi-zode s brojem 274. te edicije. Čitav navedeni broj ispunio je tekst akademika **Grge Novaka Dalmacija na raskršću 1848. godine**, koji je ujedno bio i urednik te edicije. Rad je primljen u sjednici odjela za filozofske, historijske, pravne, društvene i ekonomski nauke JAZU 21. siječnja 1948. Čim je knjiga došla iz tiska, cenzura ju je zabranila, pa je otišla u bunker. Javnost, po običaju onoga vremena, nije o tome obaviještena.

Pregledavajući biblioteku svog prijatelja **Zdenka Šenoe** iznenadilo me kad sam na koricama knjige 274. *Rada* ugledao crvenom bojom napomenu **Rarissima!**, pa sam u čudu upitao Zdenka: Novak iz 1948., a najveća rijetkost, kako? Umjesto da mi odgovori, Zdenko mi pruži *Popis izdanja JAZU 1867-1950*, tiskan

1951. U tome popisu *Rad* 274. tiskan je 1950, ali to nije onaj Novakov *Rad*. Taj je broj uredio Odjel za prirodne i medicinske znanosti JAZU i tiskao 1950. A broj 274. iz 1948. u popisu se ne nalazi! U novi *Popis izdanja JAZU 1867-1985*, objavljen 1986., uvrštena je ta proskribirana knjiga (tu se navode oba broja 274. *Rada*, iz 1948. i 1950).

Postavlja se pitanje: zbog čega je rad ugledna povjesničara zabranjen? Među povjesničarima vlada mišljenje da je to zbog XVII. poglavlja, *Boka kotorska*. Novak naprosto Boku nije mogao preskočiti. U razdoblju hrvatskoga narodnog preporoda, Boka je žarište pokreta za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom. Nacionalna svijest ogledala se u imenima brodova Dobrote i ostalih mesta: *Ban Jelačić, Zora, Dom*. Uz državnu austrijsku zastavu vijorila se na prvom jarbolu hrvatska

trobojnica. Još fra Andrija Kačić naziva Boku "dikom od Hrvata".

Još 1948., kada je knjiga zabranjena, svježa je bila amputacija Boke od narodnoga tijela, pa nije čudo da oprezni i plaćljivi partijski cenzori utamničuju knjigu koja je trebala obilježiti stogodišnjicu burne 1848. u Dalmaciji.

A recimo usput kako je Boka izgubljena. **Ante Jurjević Baja**, čiji je znatan priнос u kreiranju dubrovačkoga stratišta Dakse, 1995. izjavljuje: "A granice. Znaš, mene ti je **Vlade Bakarić** bija posla u Boku da vidim kako narod tamo diše. I tako san se osvidiočija da se oni osjećaju Hrvatima, Dalmatincima. Takvi im je dijalekt, običaji, tako se čute. Međutim, ideja o pripojenju Boke Crnoj Gori je potekla od **Đilasa**. I on ju je uspija nametnit." (Frano GLAVINA, Vrijenac, god. 17/2009., br. 394, 9.4.2009., 11.)

BLEIBURŠKA KOMEMORACIJA 16. SVIBNJA 2009.

U nazočnosti velikog broja građana i predstavnika političkih stranaka, i ove je godine, 16. svibnja, na Bleiburškome polju održana tradicionalna komemoracija hrvatskim žrtvama jugoslavenskoga komunističkog poredka iz svibnja 1945. Središnje misno slavlje predvodio je mostarsko-duvanjski biskup i upravitelj trebinjsko-mrkanjski, **mons. dr. Ratko Perić**. Njegovu čemo homiliju u cijelosti objaviti u idućem broju *Političkog zatvorenika*, a u ovome broju donosimo u cijelosti govor, koji je održao zastupnik u Hrvatskome saboru i ujedno izaslanik njegova predsjednika Luke Bebića, **prof. dr. Andrija Hebrang**.

Govor **prof. dr. Andrije Hebranga**

«Poštovani oče biskupe, poštovani veleposlaniče Republike Hrvatske, poštovani članovi Počasnoga bleiburškog voda, poštovani domaćini, dragi Hrvati iz domovine i inozemstva, dame i gospodo, posebna mi je čast pozdraviti vas u ime pokrovitelja, predsjednika Hrvatskog sabora, g. Luke Bebića.

Okupili smo se danas na ovome svetom mjestu hrvatskih stradanja da se poklonimo žrtvama. Onima, koji su s ovoga mjesta krenuli na hrvatske križne puteve, na svoj posljednji put bez povratka. Put, na čijem kraju ih je čekala okrutna smrt, ubojstvo, zločin.

Zločin se je dogodio nakon završetka Drugoga svjetskog rata, a ubijeni su bili civili: razvojačeni vojnici bez oružja, žene, djeca, starci, svećenici... Ubijeni su u doba mira, bez suda i pravde. Zato su te žrtve nevine i zato ih poštujemo!

Danas se ovdje klanjam tim žrtvama. Ali klanjam se i svim ubijenima u Jasenovcu, svim žrtvama nacizma. I oni su ubijeni bez suda, goloruki i nevin.

Što je zajedničko jednim i drugim žrtvama? To što su mislili drugačije od režima u kojima su živjeli. Ubijeni su zbog svojega političkog uvjerenja, svoje vjere i svoje nacije, bez suda i prilike za istinu.

Neki danas govore da su jedne od tih žrtava nevine, a neke od drugih krive. Treba takve diletantne podučiti, da nema krivca bez suđenja! Treba im dati pouku iz prava, domaćeg i međunarodnog, treba im dati pouku iz čovječnosti, pouku iz običaja klanjanja svakoj žrtvi.

Pa ipak, ima velika razlika između ovih dviju skupina žrtava. Prve, one koje je ubila okrutna nacistička ideologija, doživjele su zaslужenu počast, poštovanje i zahvalnost generacija. Ove žrtve ovdje su zatajene, njima se ne znaju grobovi, njima

se ne mogu zapaliti svijeće, na njihovom grobu nema molitve. Njihovu čast i dostojanstvo, zajedno s njihovim tijelima, mučki su pokopali njihovi krvnici!

Zločin počinitelja nije samo najmasovnije ubojstvo mirnodopske Europe, oni su počinili još jedan neoprostiv zločin: grobove svojih žrtava su zatrpani i zatajili! To je zločin nad zločinom!!!

vrijeme da žrtvama vratimo dug i imenujemo zločince!

Najveći zločin u miru, najveći pokolj civila u mirnodopskoj Europi, napravili su komunisti i njihovi krvnici, na čeli s njihovim maršalom Josipom Brozom Tитom!

Danas nam neki iz državnog vrha govore da zagovaramo nacizam ako govorimo

Dr. Andrija Hebrang na bleiburškoj komemoraciji, 16. svibnja 2009.

Hrvatska leži na kostima nevinih civila! Leži na zločinu koji se ne može opravdati! Hrvatsko tlo natopljen je krvljou onih, koji su ubijeni u miru a ipak nisu imali pravo na sud, pravo na obranu!!!

Hrvatska je o žrtvama Križnoga puta šaptala šezdeset godina! Strah i bol nisu dozvolili riječima da iskažu istinu! Ali danas, kada kosti žrtava izviruju iz svake brazde hrvatskoga tla, kada ih nalazimo u susjednim zemljama, danas te kosti govore! Govore jače od bilo kakve riječi!

A jadna je zemlja u kojoj živi šapću, a mrtvi govore!

Zato danas s ovoga svetog mjesta poručujemo: Došao je trenutak istine, došlo je

mo o bleiburškim žrtvama. Podsjetimo ih, kad su komunisti bezočno ubijali civile vezane žicom, nije više bilo partizana niti nacista! Rat je bio završen! Zato dignimo glavu i recimo, s osudom teških komunističkih zločina mi ne budimo fašizam, nego izjednačavamo ta dva najveća zla u čovječjoj povijesti!

Komunizam je započeo svoj ratni put ruku pod ruku s nacizmom, temeljem pakta Staljin - Hitler. Komunizam je i završio svoj put jednako, jer je počinio najstrašnije zločine i izjednačio se s tim najvećim zlom!

Ovdje na Bleiburgu njihova je petokraka pocrvenjela od stida!

Bleiburg, 2009.

Jer komunisti nisu započeli ovdje s ubijanjem naoružanih vojnika, nego žicom vezanih civila! Zašto? Zato jer su bili politički protivnici koji su stajali na putu stvaranja neprirodne države, te Jugoslavije koja je rođena, a nedavno i umrla u krvi i zločinu.

Danas ne govore samo posmrtni ostaci civilni žrtava komunizma. Govore i sačuvani dokumenti, doduše rijetki, ali puni mržnje i okrutnosti koju su pokazali komunistički zločinci.

Josip Broz, koji je osnovao OZN-u, da bi kroz taj stroj smrti obračuna s političkim protivnicima, dao je svojim žbirima sve ovlasti.

Tako dokument iz početka svibnja 1945. godine, potpisani od Aleksandra Rankovića, poziva da se pohapse svi HSS-ovci, uz zapovijed da se ubijanja što brže dovrše! Zapisnici bataljona smrti od 23. svibnja i kasnije izvješćuju o likvidacijama, ali bez broja ubijenih i bez oznake mesta njihovih grobova. Politički protivnici komunistima nisu bili ni ime, ni prezime, čak niti broj – nego samo cilj koji treba ubiti da ne bi zagovarao demokraciju, višestranačje i našu vjeru.

Tako zapovjednik Stanko Obradović, partijski sekretar IV. brigade, potkraj svibnja 1945. godine piše izvješće i opisuje kako kod svojih ubojica potiče mržnju prema žrtvama, jer neki od ubojica posustaju. Na kraju izvješća se hvali: "Uspjeli smo podići mržnju kod drugova prema toj bandi i u zadnje vrijeme borci

ubijaju svakoga tko zastane i koji ne može da ide..."

Zato prekinimo šutnju, imenujmo ubojice i molimo se za oprost njihovih grijeha!

Zbog takvih Obradovića, Rankovića i njihovih drugova nalugodavaca, Deklaracija Vijeća Europe 2006. godine otkriva razloge zbog kojih su komunisti ubijali goloruke ljudi: "Komunističke žrtve su ubijane u ime ideologije, klasne borbe te načela diktature proletarijata".

Deklaracija Vijeća Europe iz 2006. godine nabraja komunističke zločine, kako slijedi: "Komunistički zločini uključivali su pojedinačna i skupna ubojstva i smak-

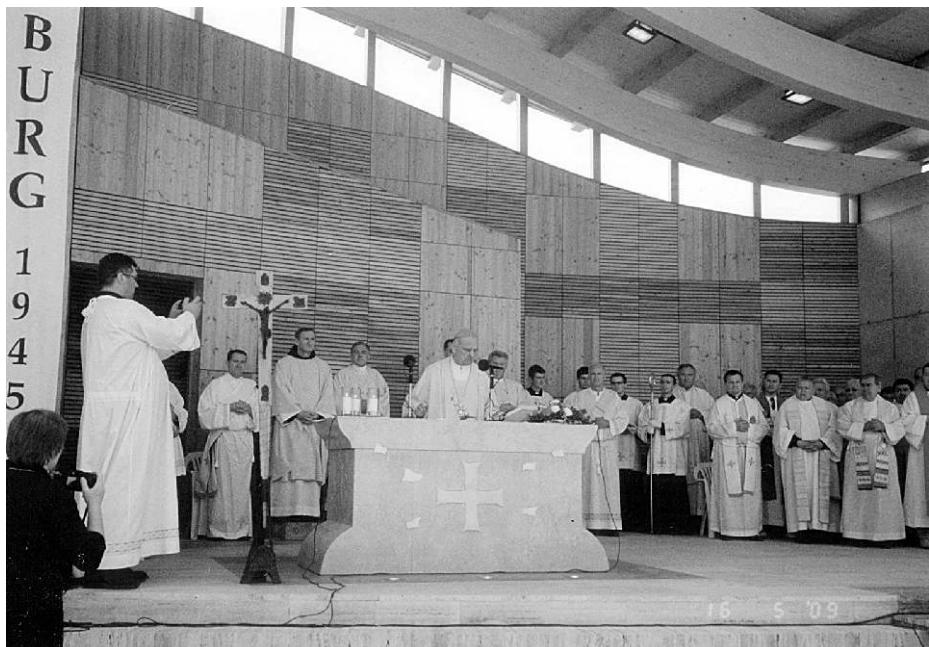
nuća, smrti u koncentracijskim logorima, izgladnjivanju, deportaciji i mučenju, progona na etničkoj i vjerskoj bazi, povrede slobode savjesti, misli i izražavanja".

Europa nam je uzor za organizaciju pravne države, uspјesnog gospodarstva i mira među narodima. Neka nam bude uzor i u osudi najstrašnijih komunističkih zločina, koje još neki među nama skrivaju i brane!!! Budimo Europski i kada to nekim ne odgovara!

Žrtve križnih puteva pale su zato, jer su mislile drugačije od svojih krvnika. Zastrašujuća je sličnost rođenja i smrti njihove Jugoslavije: rođena je ovdje u zločinu nad civilima, a pokopana je u Domovinskom ratu, u kojem su opet preko polovine ubijenih bili civili! Spomenimo se danas i preko osam tisuća mučki ubijenih civila u Domovinskom ratu na hrvatskoj strani obrane! Osudimo te zločine, a naše današnje molitve neka budu zalog da se takva zla više nikada ne dogode!

Ima onih, pa i u samome političkom vrhu, koji štite komunističke repove! A mi im s ovoga mjesta poručujemo: Repovi kriju uvijek nešto prljavo! Pod vašim repovima leže prljava ubojstva, tisuću jama s 200 tisuća ubijenih! Priznajte zločin i poklonite se tim žrtvama, da mogu u miru počivati tamo gdje ste ih zatrplali!

Zato onima, koji zločine skrivaju pod krinkom antifašizma, poručujemo: Mi osuđujemo svaki zločin, mi štujemo svaku žrtvu! A žrtve komunizma još nisu dobile zaslужeno poštovanje.

Mi idemo i u Jasenovac moliti se za žrtve. A vi, koji štitite komunističke repove, pozivamo vas da dodjete ovdje, na Bleiburg, ako se ne znate pomoliti da se bar poklonite nevinim žrtvama!

Jer živi će se pomiriti tek nakon pomirbe mrtvih.

Danas, kad vraćamo dug žrtvama imenujući zločince, najavljujem i vraćanje još jednoga duga starog 60 godina: Obilježavanje grobova komunističih žrtava! Uputili smo u Hrvatski sabor Zakon o pronalaženju, obilježavanju i trajnom održavanju grobova komunističkih žrtava poslije Drugoga svjetskog rata!

U tom zakonu ne vapimo za osvetom, ne tražimo istrage, jer njih trebaju provesti a u posljednje vrijeme i provode nadležne državne službe, u tom zakonu samo vraćamo dostojanstvo žrtvi. Na taj način pridružujemo se svim civiliziranim narodima i ostvarujemo ciljeve deklaracije Vijeća Europe! Želimo pronaći sva grobišta, obilježiti ih, da se potomci mogu pomoliti i zapaliti svijeću. Sram nas je da su ti grobovi i danas, nakon 60 godina nepoznati, a oni poznati, poput Macelja, zarasli u korov! To je sramota naše generacije! Popravit ćemo to i osnovati ured pri Vladi Republike Hrvatske, koji će tražiti i održavati grobove nevinih žrtava, uz opomenu svim generacijama: Ne smijemo dozvoliti da se neosuđeni zločin ponovi!

Zato danas, kad se molimo za sve žrtve komunističkog terora, one ubijene na križnim putevima, u logorima, u inozemstvu, molimo i one koji prikrivaju komu-

nistički zločin: Priznajte ga, da komunistička neman više nikada ne digne glavu!

To dugujemo onima, koji su sa ovoga mjesta krenuli u nepovrat. Koji su umrli da bi mogli svjedočiti. I zato im vječna slava i hvala!»•

HRVATSKA, 1945.

*Kolone smrti, samrtno proljeće
Napušteni dom
Od Save do Alpa krvavi trag ...
Jauk, jecaj, slom.
Po Europi zvona zvone:
- Nastao je mir.
U Hrvatskoj štekću puške,
- krvavi je pir.*

*Bosih nogu šum
U pogrebnom hodu.
Uz plač cijele nacije
Ubiše slobodu.*

Jure PRPIĆ (1920.-2009.)

BLEIBURG 1990.

*Vraćam vam se, mrtvi moji. Od vas ni otišao nisam.
Sve ovo vrijeme u mom ste tijelu živi.
S vama sam spavao, s vama jeo i pio,
s vama sam hodao zemljom koja vam nije mogla
ni grob počinka dati, previše vas je bilo.
Kao i vama, i za mene vrijeme je stalo
na ovom sudbinskom polju, pod ovom kržljavom travom.
Vraćam se vama, mrtvi. I vi se vraćate meni,
tuđoj zemlji ste teški, vraća vas još i sada.
Pod domovinskim humkom počivat biste htjeli,
Gdje nemaju mjesta ni oni koji su odavle pošli
na križni put naroda svoga, smaknuše na tom ih putu.
Vaš grob ja sam dok živim, vaš krik i vaša suza,
vaš san i vasa java, vaš plać i vaš jauk.
Napusti vas nisam, iako mišljah da jesam,
neprestano ste u meni i ja sam stalno s vama.
Zatitroa plamen je svijeće, to vaše duše oko njeg
Neupokojene grobom uznenireno lijeću.*

Mato MARČINKO

ŠIBENIK – DAN POLITIČKIH UZNIKA

Prije put u Dalmaciji, i to u Krešimirovu gradu. Nakon što smo godinama obilježavali Dan političkih zatvorenika u mnogim mjestima kontinentalne Hrvatske, evo nas ove godine na mjestu gdje su korijeni slavne hrvatske plemenitaške obitelji Šubića Zrinskih.

Mi smo ih proglašili prvim hrvatskim političkim uznicima i u znak sjećanja na tragičnu pogibiju Frana Krste Frankopana i Petra Zrinskog, svakoga 30. travnja sastajemo se u nekom od gradova koji su kroz povijest bili značajni za te dične plemićke obitelji. Danas je 90. obljetnica prijenosa zemnih ostataka iz Wiener Neustadta u Zagreb, gdje im je u zagrebačkoj katedrali danas grob i posljednje počivalište.

Ovogodišnju proslavu organizirala je naša podružnica iz Šibenika, koja je ponovno, od dolaska g. **Dane Kneževića** na njeno kormilo, revitalizirana i dobila smisao svoga rada i postojanja. Koristim ovu svečanu priliku da odam priznanje g. Kneževiću, a isto tako da uručim *Priznanje* gospodinu **Anti Kulušiću**, za iznimani doprinos ostvarivanju programa naše udruge, koje mu je dodijeljeno povodom održavanja VIII. Sabora HDPZ-a na prijedlog Podružnice Šibenik.

Prije svete mise, na gradskom groblju Kvanj položili smo vijenac naše udruge u znak sjećanja na branitelje ovoga grada, osobito na 57 poginulih, te u počast Šibenčaninu **Vjekoslavu Balinu**, uzniku Golog otoka i Stare Gradiške.

Prilikom ovakvih proslava obično govorimo o stradanju hrvatskog naroda u totalitarnome komunističkom režimu, od tragičnih zločina i masovnih likvidacija nakon Drugoga svjetskog rata, pa zatim patnjama i ubojstvima u kaznionicama komunističke Jugoslavije.

Ovdje u Šibeniku progovorio bih **karakteristično** o takvim događajima koji su meni poznati, a koji su vezani za ovaj grad, čije stanovništvo je kroz dugu povijest dijeli-

Piše:

Alfred OBRANIĆ

lo sudbinu pretežitog dijela Hrvata. Život u ovom gradu začet je dolaskom Hrvata,

pa je Šibenik jedini samorodni hrvatski grad na obali Jadrana, dok su ostali započeli svoj život kao ilirska, grčki ili rimski. Prvi put spominje se 1066. godine u darovnici hrvatskog kralja Petra Krešimira IV. i dobiva status slobodnog grada. Ti-

Polazak na šibensko groblje

Početak ovogodišnje proslave Dana hrvatskih političkih uznika u Šibeniku dogodio se u tišini šibenskog groblja Kvanj, gdje smo položili vijence za poginule branitelje i poznatoga šibenskog političkog uznika **Vjekoslava Balinu**. Tim povodom je dr. **Andelko Mijatović** upravo pristiglim sudionicima govorio o svojim sjećanjima na zlostavljanje, kojemu je Vjekoslav Balin bio izložen kad je s Golog otoka dopremljen u kaznionicu Stara Gradiška, gdje je na koncu i podlegao mukama.

Nakon groblja skupili smo se u svjetski poznatoj šibenskoj katedrali Sv. Jakova na misi koju je predvodio preuzvišeni gospodin **Ante Ivas**, šibenski biskup. Siguran sam, da će svi nazočni dugo pamtitи riječi šibenskog biskupa i na njih se vraćati u ostatku svoga života.

Svečanost je nastavljena u dvorani Katoličkog doma toplim pozdravnim govorima gradonačelnice gospođe **Nedjeljke Klarić**, župana Šibensko-kninske županije gospodina **Gorana Pauka** i saborskog zastupnika gospodina **Ante Kulušića**, kojemu je tom prilikom predano priznanje dodijeljeno povodom održavanja VIII. Sabora HDPZ-a.

O korijenima slavne hrvatske obitelji Šubića govorio je dr. Andelko Mijatović (čije predavanje objavljujemo u idućem broju), nakon čega je klapa mladih Šibenčana «Nas Quatros» prigodom pjesmom oduševila sve prisutne.

Uspoređujući prethodne proslave, ovo je bila svakako jedna od najbolje organiziranih, pri čemu zasluga pripada marljivim članovima Podružnice Šibenik, no prije svega njezinu predsjedniku gospodinu **Dani Kneževiću**. Iznenadjuće je i to, da je svečanosti nazočilo preko tristo sudionika, što je s obzirom na udaljenost Šibenika od ostalih kontinentalnih gradova veoma pohvalno i dokaz vitalnosti naših članova. •

Biskup Ivas i visoki predstavnici županijskih i gradskih vlasti s hrvatskim političkim uznicima

jekom dugog razdoblja od vremena hrvatskih vladara slijedilo je gotovo 900 godina vladavine tudinaca, najviše Venecije 400 godina, Austrije, Francuske i dviju Jugoslavija.

Stvaranjem neovisne Hrvatske započela je novija povijest, kojoj smo mi bili svjedoci, a mnogi od nas i sudionici tih događanja. Od 1991. do 1995. godine povijest se na ovim našim prostorima događala toliko zgušnuto, da bi ju u normalnim prilikama mogli protegnuti na stoljeća. Svime je poznato, da se 1991. ponovio povijesni model pobune iz 1941. godine. U oba slučaja Srbi se nisu mogli pomiriti sa stvaranjem samostalne hrvatske države i započeli su terorom i zločinom prema predstavnicima službene državne vlasti, ali i protjerivanjem i ubijanjem domicilnoga hrvatskog stanovništva. U jednoj od takvih operacija, uz obilatu podršku tzv. JNA, odlučili su u rujnu 1991. godine osvojiti Šibenik i tako definitivno presjeći Hrvatsku, odvojiti Dalmaciju od kontinentalne Hrvatske. Zaustavila ih je 113. šibenska brigada HV-a i pripadnici PU Šibenik na samom zapadnom ulazu u grad, na pristupnom dijelu poznatoga Šibenskog mosta. Okupatorska armada, poznata kao Kninski korpus JNA, uz znatnu podršku njihova topništva, morarice i zrakoplovstva, poražena je od

hrabrih branitelja ovoga grada. Bitka za Šibenik poznata je po spektakularnim pogodcima naših topničkih bitnica s otoka Žirje i uništavanjem neprijateljskih tenkova. No, nikada ne ćemo zaboraviti, bilo je to onda, kad je čitava Hrvatske strepila i veselila se zajedno s braniteljima Šibenika, uz poznati uzvik « Obadva, obadva, oba su pala»...

Često obilježavamo godišnjice poznatih povijesnih bitaka – a takvih je kroz povijest ovdje bilo veoma mnogo – no vodili su ih i ginuli za tuđinske okrunjene glave naši muževi i sinovi. Takve neka ostanu zabilježene u povijesnim knjigama, a mi se na ovakvim skupovima posvetimo bitkama, koje su vodile stvaranju naše vlastite države Hrvatske.

Uvertira u pad komunizma u čitavoj Europi bila je politička borba milijuna hrabrih ljudi, koji se u tom razdoblju od 45 godina nisu mirili s komunizmom kao totalitarnim nedemokratskim poretkom. Mnogi su platili životom, dok je ogromna većina provela dio života na robovskom radu u komunističkim kaznionicama i logorima. Oni koji su preživjeli, danas su bivši politički uznici. Kao članovi svojih nacionalnih udruga, ujedno su i članovi Međunarodne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma (Interas-

so), kojoj je na čelu naš član, g. **Jure Knezović**. To je među nama političkim uznicima poznato. Spominjem to radi toga, jer je Jure Knezović, zajedno sa skupinom gimnazijalaca imotske gimnazije, **Andrijom Vučemilom, Darinkom Čutuk, Dinkom Jonjićem i Želimirom Crnogorcem**, dio zatvorske kazne prije Zenice, Požege i Golog otoka izdržao u šibenskom zatvoru. **To je naša povijest i trebala bi biti obilježena trajnim znakom sjećanja.** Da živimo kojim slučajem u Njemačkoj ili Mađarskoj, na zidu šibenskog zatvora bila bi ploča posvećena tomu.

No, ima Šibenik za nas političke uznike jedno veliko ime – **Vjekoslava Balina**. Domoljuba, suptilnog umjetnika i nesalomljivoga političkog uznika. Po uhićenju odmah su s njim postupali posebno okrutno, protivno čak i komunističkim kaznenim postupcima. Ovdje u Šibeniku osuđen je 1959. na devet godina strogog zatvora i отправljen na Goli otok, gdje je čitavo vrijeme bio pod posebno strogim

*Među brojnim bivšim političkim uznicima na proslavi u Šibeniku sudjelovao je i gospodin Slavko Miletić, autor svima nama poznate knjige **Za dostojanstvo i slobodu** u kojoj je na potresan način opisao svojih 11 godina robijanja u Zenici, zlostavljanja i patnje koje je proživio kao osnivač HDZ-a u Zenici tijekom nesretnog rata između Hrvata i Bošnjaka. Prkoseći godinama i bolestima, čitavo vrijeme je ponosno i vedro sudjelovao u našoj zajedničkoj svečanosti povodom Dana političkih uznika, što je zabilježeno i našom kamerom.*

režimom, izložen zlostavljanju. U to vrijeme i ja sam bio na Golome, video sam ga svega dva puta samo u prolazu. Stražari su vodili iz kaznenog odjela u bolnicu sjenu, a ne čovjeka. Bio je to Vjekoslav Balin. Početkom 1965. godine prebačen je u Staru Gradišku, gdje je u rujnu iste godine podlegao prilikom mučenja, a zatvorske vlasti obavijestile su njegovu majku da je počinio samoubojstvo te nisu dopustile da obitelj preuzme mrtvo tijelo i dostoјno ga pokopa. Radi prikrivanja zločina, ni danas se ne zna gdje mu je grob.

Iste te godine 1965. u kaznionici Stara Gradiška Vjekoslav Balin je zapisao: «Nisam previše hrabar, ali nisam ni kukačica; mene ne će biti, ali će Hrvatske biti».

Mislim, da je upravo naš današnji skup pravo mjesto, s kojega upućujemo Gradu Šibeniku zahtjev i zamolbu, da se jedna od ulica ili trgova grada nazove njegovim imenom. Vjekoslav Balin povijest je ovega grada i povijest hrvatskog naroda, a mi politički uznici, njegovi preživjeli suputnici, moramo ostaviti trag našeg boravka u ovom gradu.

U Šibeniku 30. travnja 2009. godine

P.s. Odmah nakon svečanosti, gradonačelnica, gospođa Nedjeljka Klarić, priopćila mi je, da prihvata naš zahtjev i zamolbu, te da će u najkraćem roku jedna šibenska ulica dobiti ime po Vjekoslavu Balinu. •

Netko je nekada hrvatske političke uznike nazvao "hrvatskim Jobovima" ... "Udarit će Joba u život, govorio je Sotona Bogu za Joba pravednika, pa će te u lice prokleti..." Ali, Job to ne učini..!

Knjiga o Jobu je najsnažnija Biblijska objava o Misteriju (o Tajni) zla u ljudskome životu i društvu... To je objava o Tajni zla, koje stavlja u iskušenje, ne nešto od života, nego temeljni zakon života, zakon ljubavi, kako ljubavi prema osobnome životu, tako i ljubavi prema Bogu - izvoru života, i ljubavi prema bližnjemu, prema rodu i narodu, prema domovini, Crkvi, svijetu..., prema svemu gdje čovjek živi svoj život i želi ga živjeti u miru i slobodi.

"Nema veće ljubavi nego dati (položiti) život svoj za (život) bližnjega svoga", govorio je Isus... Zato je najveće Kristovo djelo na zemlji bilo "da je sav svoj život dao za život svijeta"..., "da ljudi imaju život, u izobilju da ga imaju".

Cijelo je Kršćanstvo je spomen (memorijal) života, muke, smrti i uskrsnuća Gospodina našega Isusa Krista, onoga života kojim je kroz muku i smrt križa i groba, (Pashom) prešao u uskrsnuće..., "jer je ljubio svoje, do kraja ih je ljubio".... Kršćanstvo vjeruje da je i mučenje i muka i križ u ljubavi podnesen..., za život a ne za smrt... Da u ljubavi, i muka i mučenje, patnje, progonstva i osude, pa i sama smrt, afirmiraju vrijednost i svetost života na zemlji. I da se kroz ljubav život u potpunosti ostvaruju na nebesima, u Bogu koji je Ljubav...

Kršćanstvo vjeruje, kako je Krist govorio, da iz takvog umiranja, kao iz posijanog sjemena koje umire, kliju i niču novi klasovi i sazrijevaju novi plodovi života...

Mnogo je u ljudskoj povijesti bilo sotonskih planova, pokušaja i cijelih (totalitarnih) sustava, koji su udarali u najveći Božji dar života, upravo rušeći Božji temeljni zakon života, napose ljudskoga života na zemlji..., gradeći na tim ruševinama svoje, nove ideologije i vizije života, novi poredak, utemeljen na "revolucionarnim zakonima", koje su ljudsku povijest pretvarali u povijest diktature, mržnje i progonstva, mučenja, patnje i užasnih umiranja i smrti milijuna ljudi, i neopisivih žrtava njihove djece, obitelji i čitalih naroda...

Rezolucija Skupštine Vijeća Europe br. 1481. iz godine 2006. izjavljuje da te ideologije uključuju "pojedinačna i kolektivna ubojstva i egzekucije, smrt u koncentracionim logorima, izgladnjiva-

Na groblju, pred spomen-križem

PROPOVIJED BISKUPA IVASA

nje, deportacije, mučenje, ropski rad i druge oblike masovnoga fizičkog terora, progona zbog nacionalne ili vjerske pri-padnosti, kršenje slobode savjesti, mišljenja i izražavanja, slobode tiska, te nedostatak političkog pluralizma".

I nije nikakvo prekrajanje povijesti, već je naprotiv povjesna dužnost i obveza, da se u ime neprebrojivih (nedužnih) pro-ganjanih, osuđivanih, mučenih i ubijenih žrtava, konačno slobodno, bez straha i bez mržnje (pa i iz ljubavi prema počiniteljima), radi mira i dobra našega naroda i države, izreknu, obznanje i zapišu svjedočanstva o cijelitoj povijesnoj istini, koja je bila krvavo prešutljivana i prekrnjana, falsificirana. A upravo je tako ispisana pomno pošiljana svim knjižnicama i arhivima Europe i svijeta, kao jedina "njihova istina" o nama, o Hrvatskoj... Ta tko je smio napisati onu drugu stranu istine?

"Istina će vas oslobođiti", stoji zapisano u Pismu. Dakako cijelovita, pa kako bolna ona bila.

Na sprovodu fra Julijanu Ramljaku na Visovcu, 19. prosinca 2005., jednog od tisuća hrvatskih Jobova, nepravedno udarenih, osuđenih, zatvorenih i okrutno duševno i tjelesno mučenih (koga sam osobno poznavao i slušao njegova svjedočanstva), govorio sam kako je "fra Julijan jedan od svjedoka mučenika onoga sotonskog plana i programa, kojega je, na dodata u povijesti ljudskoj nečuveno okrutan i bespoštedan način, provodio režim Titove komunističke partije Jugoslavije... Cilj joj je bio, revolucionarno, tj. ne birajući sredstva, negirajući i gazići sve nepočudne vrednote, optužiti i udariti i zavazda porušiti sve one temeljne kršćanske (i ljudske) vrednote, svaku vjeru u Boga Stvoritelja i Oca, Isusa Krista Učitelja i Spasitelja i njegovu Crkvu..." ("Nosim kapu sa tri roga, ja se borim protiv Boga" čuo sam u djetinjstvu kako pjevaju Skojevci). "Crvena zvijezda petokraka", trebala je obezvrijediti križ Gospodina našega Isusa Krista, nametnuti nove gospodare, bogove i spasitelje...

I sve to "u ime naroda" kako bi hrvatskom narodu oduzeli njegovu dušu i njegov kršćanski identitet... A to je značilo i njegovu pravu slobodu, kulturu, državu, pa i samu biološku opstojnost. Nitko do tada nije tako udario baš na dušu hrvatskog naroda. I sve se to pokrivalo plaštem tzv. antifašizma...

Ogrnuti istim plaštem neki opet sve javnije, jasnije i glasnije (prijeteci čak i osmom ofenzivom), ne samo opravdavaju, nego i veličaju zločinačku ideologiju, njezine nositelje, provoditelje i njezina zlodjela, čije se žrtve u Hrvatskoj broje stotinama tisuća, a po svijetu milijunima žrtava. Te se žrtve i dalje optužuje kao jedine zločince, dok oni drugi (desetljećima privilegirani i slavljeni) i dalje ostaju zaštićeni i nedodirljivi. U ime koje to Is-tine i pravde?

Šibenski biskup Ante Ivas

A kako, na pr., ne izreći strašnu istinu, da se punih četrdeset i pet godina "slavio" kao "Dan ustanka naroda i narodnosti SR Hrvatske", događaj koji se dogodio 27. srpnja 1941. godine u Srbu. A nitko nikada nije kazao (ni smio kazati), da su tog dana u Srbu, ti "ustanici antifašisti", s crvenom zvijezdom na kapi, zaustavili vlak s katoličkim hodočasnicima, koji su se vraćali doma sa svete Mise na svetu Anu iz Kosova kod Knina, te ubili 350 hodočasnika a svećenika živa ispekl.

Sveti Otac Papa Ivan Pavao II. tražio je (posebno poslije pada Berlinskog zida, koji u mnogim glavama još nije pao), da se, radi istine, radi kajanja, oprštanja i pomirenja, popišu martirologij s imenima mučenika iz komunističkog sustava... Dakako da "potpuni martirologij hrvatskoga naroda iz onog doba komunističke "slobode" neće biti moguće nikad do kraja ispisati... Onih stotina tisuća koji su, bez suda i milosti, mučeni i ubijeni, te bezimeni i bez spomena u jame pobacani, u rudnike zabetonirani, po njivama zaora-

ni, one strahote "hrvatskoga Križnog puta", kad su do zemlje ponizeni, do kraja zgaženoga ljudskog dostojanstva, "živi ljudski kosturi jeli travu i lišće", prije nego što su bili dotučeni, opljačkani, strijeljani i odbačeni kao strvine? Stravična mržnja je išla i preko granica grobova... (I kao da još uvijek traje...)

Tko će moći ikada zapisati imena onih čije su montirane osude počinjale gotovo blasfemno: "u ime naroda", a završavale poklikom "smrt fašizmu, sloboda narodu!", onih koji su u tamnicama, samicama i mračnicama podnosili prestrašna fizička zlostavljanja i još stravičnija duševna mučenje najrafiranim, sadističkim metodama koje samo sotonskom mržnjom otrovan i uništen um i srce može smisliti i provoditi... Često samo zato jer se nisu mogli ni htjeli odreći svoga imena, ni ljubavi za slobodu svoje savjesti, svojih obitelji, svoga naroda, države, svoje vjere i Crkve...

Fra Ive Peran piše u svojoj knjizi sjećanja iz tamnice: "Čude se kad im spomenem da su ispitivanja trajala do iscrpljenosti, do sloma živaca... Sjećam se da sam i sam više puta promatrao svoje lice na prozorskom staklu i pitao se, jesam li još normalan? Sjećam se mladih muževa koji su si postavljali pitanje: hoće li moja žena izdržati toliko godina? Hoće li me dječica poznati?"... "Na samici su parkirali vrane i svrake. Zavidjeli smo im na njihovoj slobodi", sjeća se jedan uznik.

Tko će ikada moći opisati onu atmosferu dugih godina koja je bila puna uhoda, praćenja, nadgledanja? Tisućama plaćenih i ucijenjenih špijuna bila je isprepletena cijela zemlja Hrvatska, koji su uhodili pojedince i skupine ljudi, kako one doma tako i one izgnanike i izbjeglice po svijetu, među kojima su neki uhićeni, ubijeni ili netragom nestali? Tko može opisati ona vremena kada je mnogi pojedinac bio obična stvar i kad je svaka skupina izvan kontrole sveprisutne i svemoćne Partije bila strogo kontrolirana, sumnjiva, opasna kao kontrarevolucionarna, neprijateljska i nepodobna...? Tko će moći opisati vremena "pranja mozgova" tisuća mladih ljudi u "moralno političkim vaspitanjima i kružocima" tzv. JNA? Ono manipuliranje masama u mitinzima i agresivnoj propagandi.., kad su se oduzimala dobra "seljacima kulacicima", kad se provaljivalo u sjemeništa, u samostane... Ili u biskupskim dvorima Šibeniku, kad je or-

ganizirana grupa istjerala biskupa Banića iz kuće u progonstvo... I sâm sam tome živi svjedok. Sve su katoličke škole bile ukinute, ili im je oduzeto svako pravo javnosti... Kad sam kao sjemeništarac, učenik u šibenskoj gimnaziji, a potom i student teologije, ostao bez ikakvih učeničkih prava, čak i na zdravstvenu zaštitu... Sva crkvena dobra nacionalizirana, oduzeta, devastirana... otuđena. Sve udruge, društva, caritas, tiskare raspuštene i tiskovine zabranjene... Na stotine svećenika pod istragom, optuženo, zatvarano, ubijeno... (Samo o biskupu Arneriću UDB-a je (preko plaćenih špijuna) ispisala gotovo tisuću stranica materijala, u što sam se osobno mogao uvjeriti.

U takvoj atmosferi, u kojoj su se veličale i propagirale, kao jedino poželjne, vrijednosti marksizma i komunizma, diktatura proletarijata i bespoštedna mržnja spram "klasnog neprijatelja"..., rađala su se i rasla naša djeca... U školama i sveučilištima su se odgajali naši mladi isključivo u tzv. "znanstvenom pogledu na svijet", u kojem nije bilo mjesata, ni za Boga, ni za Krista ni za Crkvu (ni za slobodnu hrvatsku državu!), ni za bilo koju drugu istinu, pogotovo ne za kršćanski pogled na svijet, na kome je hrvatski narod vjekovima gradio svekoliko bogatstvo svoje kulture. Sa svime se trebalo obračunati, prekinuti, svega se odreći, da bi bio ne samo "pošten partijac", nego i pošten pionir i omladinac..., pa onda i učitelj i radnik i intelektualac itd..!

Još ćemo dugo nositi traume tih vremena, koje nažalost opet neki prizivlju, čak i hvale, optužujući za povijesni revisionizam svako iznošenje istine, koja je u "njihovo vrijeme" bila strogo zabranjena i kažnjiva. I danas neki podržavaju tezu, onu iz Haaga, da je i uspostava ove hrvatske države "zločinački pothvati"...

Već spomenuta Rezolucija Vijeća Europe u točki 5. konstatira da "nakon pada totalitarnih komunističkih režima u Srednjoj i Istočnoj Europi, nije uslijedila međunarodna istraga njihovih zločina. Štoviše, međunarodna zajednica nije sudila počiniteljima tih zločina, kao što je učinila s užasnim zločinima nacional-socijalizma (nacizma)."... U toč. br. 6. isti dokument napominje kako se u nekim zemljama stranke nisu distancirale od zločina koje su u prošlosti počinili totalitarni komunistički režimi." U točki 7. stoji da je "Skupština uvjerenja da je svijest o povijesti jedan od preduvjeta izbjegavanja

Krešimirov grad

sličnih zločina u budućnosti i da moralna ocjena i osuda počinjenih zločina igraju važnu ulogu u odgoju mlađih naraštaja..." U br. 8. "Skupština vjeruje da žrtve zločina totalitarnih komunističkih režima koje su još žive, ili njihove obitelji, zasluzuju suošćenje, razumijevanje i priznavanje njihovih patnji. U 13. broju Europa "poziva sve... stranke u svojim državama članicama, koje to još nisu učinile, da ponovno ocijene povijest komunizma i svoju vlastitu prošlost, da se jasno distanciraju od zločina komunističkih režima te da ih potpuno jasno osude." Skupština, na kraju, u br. 14. "vjeruje da će ovaj jasan stav međunarodne zajednice utrti put dalnjem pomirenju. On bi trebao potaknuti povjesničare širom svijeta da nastave istraživanje, čiji je cilj utvrđivati i objektivno verificirati ono što se dogodilo."

Dok služimo ovu svetu Misu, ovaj spomen čin Kristove muke, smrti i uskrsnuća, ovo najveće djelo Kristove ljubavi, koju nam je On ostavio kao žrtvu pomirnicu s Bogom i ljudima, ne želimo se sjećati žrtava naših mrtvih ni živih mučenika, nikako drugačije nego onako kako nam je to s križa pokazao naš Gospodin i Učitelj... Sve drugačije od toga bilo bi izdaja onoga njegova Duha, koga je s vrha Kalvarije ispustio i ostavio, najprije svojima, a onda cijelom svijetu. To je Duh Ljubavi koja sve opršta i koja moli za sve, čak i mučitelje svoje, onaj Duh koji tako "obnavlja lice zemlje". Mi kršćani vjerujemo da nema drugoga puta za obnovu i spasenje svijeta, pa tako ni za spasenje hrvatskoga naroda... To bi trebao biti sadržaj duhovne obnove o kojoj toliko govorimo da nam je svima potrebna...

"Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine", molio je Isus, izdan, ispitivan, zatvoren, izrugan, bez dokaza o krivnji osuđen, razapet prikovan, kopljem proboden na

žrtveniku križa i ubijen... Isus je oprostio, jer bez te žrtve oproštenja nije bilo moguće ljubiti čisto, pobijediti zlo i grijeh svijeta i spasiti čovječanstvo... Oproštenje je zalog mira, najveći znak ljubavi... I nije moguće razumjeti Evangelijsko bez Krista koji ljubi do oprاشtanja, do predanja..., do žrtve... pa je zato i uskrsnuo na novost života...

Vrhunski kršćanski čin je oprostiti i onda kad si raspet... I nije to moguće bez Njegove milosti. Ali, isto tako je kršćanski pitati, "zašto me izdaješ, zašto me udaraš, dokaži da krivo govorim...", svaki koji je od Istine sluša moj glas." Isus nije propustio reći da bi bolje da se ni rodio nije izdajica (Juda), ni svi izdajice istine, svi koji (poput Pilata) podrugljivo pitaju što je Istina? Isus je oprostio Mariji Magdaleni, ali nije propustio reći: "Idi i ne grijesi više!" Oprost je potreban zato da se pročisti ljubav, da se dogodi dobro, da se prekine smrtonosni lanac zla, da se uzmognе istinito ljubiti Boga, samoga sebe, svoje bližnje, svoju djecu i obitelj, svoj narod i svoju državu i cijeli svijet... Bez toga je svako Bogoljublje, čovjekoljublje, domoljublje tek obična i prazna fraza. Zato molimo sa sestrom Marijom (klarisom): "...Nek opet vatre na ognjištu gore, / Nek ih vihor mržnje - Zla ne zgasi; / Duše se naše za Istinu bore, / A Tvoja ljubav nek nas, Bože, spasi. // S tobom se, vječnom uspinjemo visu. / Od Tvoga čistog, živjet ćemo sjaja. / Svjetlila naša zgasila se nisu.., / neka nas grije sunce Tvoga raja, // I rijeke naše slobodno će teći, / odzvanjat, Zemljo, jeka tvoja davna, / bogatstva nova Ti ćeš opet steći.., / I bit će, opet, Hrvatska nam slavna. // Amen.♦

DAN HRVATSKIH POLITIČKIH ZATVORENIKA U DUBROVNIKU

Kao i svake druge, tako i ove godine, dubrovačka podružnica HDPZ-a organizirano slavi 30. travnja, Zrinsko-Frankopanski dan odnosno Dan hrvatskih političkih uznika, svetom misom u katedrali. Građanima, članstvu i brojnim institucijama upućena je obavijest putem radija, novina i oglasa po crkvama.

U našoj smo obavijesti naglasili, da su 30. travnja 1671. u Bečkome Novom Mjestu smaknuti hrvatski ban Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan. Taj dan za Hrvate ima veliko značenje. Radi toga su hrvatski politički uznici uzeli taj dan kao svoj. Već niz godina slave ga, i mole se, za sve koji su patili i umirali za svoju Domovinu. Tu se misli i na one političke uznike, koji na bilo koj točki kugle zemaljske i danas tamnuju za svoju i našu Hrvatsku, pa i one u vlastitoj Domovini.

Dr. Stanko Lasić, katedralni župnik i **dr. Toma Lučić**, rektor crkve Sv. Vlaha, misili su ove godine. Don Stanko je na samom početku naglasio, da naše Društvo više godina molitvom u Katedrali slavi Dan hrvatskih političkih zatvorenika.

I opet je katedrala zasjala svojim sjajem i ljepotom, a don Stanko je, pozdravivši lokalne predstavnike vlasti i prisutni puk, započeo slavlje. Katedralni zbor je za vrijeme sv. mise svojim pjevanjem uveličao cijeli događaj, stoga njima i njihovoj voditeljici **prof. Margiti Cetinić** treba od srca zahvaliti. Bili su pozdravljeni i predstavnici Družbe Braće hrvatskog zmaja, a bilo bi nam draže da ih dogodine bude nešto više.

Sve ostale hrvatske udruge sa zadovoljstvom pozivamo da nam se iduće godine pridruže. Zahvaljujemo dr. Lučiću i dr. Lasiću i svima koji su na bilo koji način uveličali ovaj dan. Posebno se zahvaljujemo rektoru crkve Sv. Vlaha, don Tomi Lučiću, na slovu kojeg je izrekao pred sam kraj mise, a koji glasi:

«Mlad čovjek, student treće godine veterinarije (**Robert Medurečan**) 1991. prodaje gitaru i kupuje pušku. Danas prodaje autodijelove, „živi prosječno“, ali račune „plaća uredno“. U prošloj godini 2008. napisao je i izdao roman po naslovom

Piše:

Božana FILIČIĆ

„Prodajem odličja prvi vlasnik“. Sapienti sat! Pametnom dosta!

Samo ovo jedno saznanje bilo bi dovoljan razlog da ne prođe niti jedna obiljetnica, niti jedan dan u kojem se ne spomenemo zaslужnih i velikih ljudi svoga roda. Na njihovim veličinama hrani se vatra ponosa i na njihovim žrtvama podržava plamen prkosa protiv zla i nereda, nemara i zaborava.

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA - Podružnica Dubrovnik -

OBAVIJEŠT

Dana 30. travnja 1671. g. smaknuti su u Bečkom Novom Mjestu hrvatski ban Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan.

Od tada pa do danas hrvatski narod ih nije zaboravio, pa i kroz vrlo teška vremena u svojoj povijesti.

Evo i ove godine pratičavaju se taj spomen – dan koji za Hrvate ima veliko značenje. Njihova pogibija ustijedila je zbog pokušaja da se u to doba uspostavi Hrvatska država.

Hrvatski politički zatvorenici uzeli su taj dan i kao svoj dan. Već niz godina slave ga, i mole se, za sve one koji su patili i umirali za svoju Domovinu. Tu se misli i na one političke zatvorenike koji na bilo koj točki kugle zemaljske i danas tamnuju za svoju i našu Hrvatsku, pa i one u vlastitoj Domovini. Stoga na najbolji način, t.j. sv. Mseom u Katedrali

Dana 30. travnja u 18.00 h

Okupimo se oko oltara kako bi se pomolili za duše umrlih i zdravljje onih koji i danas pale za svoju Domovinu.

NEKA NAS ZAJEDNIČKE ŽRTVE UJEDINE U OČUVANJU TEŠKO STEĆENE SLOBODE!

Dubrovnik, 21.04.2009

U prošloj godini, 500. obljetnici rođenja **Marina Držića**, obnovili smo sjećanja na njegovo djelo i život i poruke o ljudima nazbilj i ljudima nahvao.

Kako se proslavila, isto tako velika, okrugla 500. obljetnica rođenja Nikole Šubića Zrinskog, sigetskog junaka? Njegov komornik **Ferenc Črnko**, jedan od četvoricice preživjelih sigetskih junaka ostavio nam je potresan opis sigetske epopeje. Kad je Nikola video da i posljednja utvrda Sigeta gori i da u njemu opstanka nema, zapovjedala komorniku da mu doneše, ne ratnu nego najsvečaniju odoru. U džepove stavi 100 zlatnih dukata da Tur-

čin, koji ga bude mrtva svlačio, vidi da Turci nisu imali posla s fukarom, nego s bogatom, plemenitom i hrabrom gospodom. Kad su mu donijeli da izabere jedan od svoja četiri mača s kojim će istrčati među razjarene turske čete, rekao je: 'Ovo je sablja koju sam naslijedio od oca i svojih pređa. S njom sam naslijedio prvo poštenje i sve što imam. S njom sam spreman podnijeti sve što mi Bog dosudi.'

Kolikogod je svijet išao naprijed u znanju, tehnici, kulturi i koliko novih spoznaja iz filozofije egistencijalizma, personalizma i individualizma, na kraju

genetika potvrđuje ono što je narodna mudrost davno ispekla i skladno izreklja: 'Od plemića plemić, od slabica slabic, od poroda porod, od izroda izrod.'

Danas se spominjemo 338. obiljetnice tragične pogibije dvojice naših velikana: Petra Zrinskog i Frana Krsta Frankopana. Bečki dvor sklapa mir s Turcima 1664. na štetu i iza leđa Ugarske i Hrvatske. To izaziva bunu protiv bečkog dvora. Za tu pobunu optuženi su Hrvati Petar grof Zrinski i njegov šurjak Frano Krsto Frankopan. Osuđeni su i glave su im skinute na današnji dan, 30. travnja 1671. u Bečkome Novom Mestu, uz vanjski zid žrtvenika (oltara) Wienerneustadtske katedrale. Još se na tom mjestu vide dvije nadgrobne ploče, a između njih jedna crvena ruža. Tu ružu, župnik mi je pokazao i rekao 1980. nekog redovito obrezuje i njeguje, a nikad još ni sam uspio vidjeti tko je to. Sjećati se svojih velikana, ponavljati značajne obljetnice svoje povijesti, isto je što i hraniti dušu žrtvom, ljepotom, ljubavlju i dobrotom. Od Domagoja, Branimira, Zvonimira, Krešimira i Tomislava, pa sve do heroga Domovinskog rata poštujmo i cijenimo sve do jednog. Neka i ovaj naš večerašnji spomen bude zalog i snaga da više nijedan Hrvat ne dođe u napast napisati knjigu 'Prodajem odličja'.

Ako bi Vam se učinilo potrebnim ukazati na to i onima, koji ne misle ovako i koji bi sve ono što nam je vrijedno strpali u užarenju peć zaborava, odgovorio bih samo jednom slikom, usporedbom: Najprije u gine ona biljka (cvijet) kojoj se ne posvećuje pažnja. Hvala!»•

«JA ZNAM SVOJE NAUME KOJE S VAMA NAMJERAVAM: ... DA VAM DADNEM BUDUĆNOST I NADU!» (Jeremija 29, 11)

Našavši se u Babilonskom sužanjstvu, prognani su Židovi 597./6. većinom svoj položaj olako shvaćali: nisu stajali loše, mogli su se slobodno kretati, raditi i zarađivati, graditi kuće i zasnivati obitelji, ali su bili pod snažnim pritiskom osobnoga mnijenja, koje nije imalo pouzdana oslonca u zbilji, kako će njihovo sužanjstvo kratko trajati – za kratko vrijeme moći će se radosno vratiti u svoju domovinu. Gorljivih promicatelja takva shvaćanja bijaše i u domovini i u izgnanstvu.

Isticali su se u tome neki samozvani (lažni) proroci, kao i vlastodršci u Jeruzalemu, koji ne prestajahu spletkariti sa susjednim narodima, poglavito pak s Egipćanima, kako bi stvorili vojni savez i obračunali se s Babiloncima. Čini se nevjerojatnim, ali je istinito: i tada kao i sada, veoma je teško pravo prosuditi neposrednu zbilju i zauzeti stav utemeljen na prosudbi koja je u svojoj biti u skladu sa zbiljom, pogodovala ona našim trenutačnim raspoloženjima, namislima i osjećajima ili im stajala u očitoj suprotstavljenosti! U to doba Babilonci bijahu srušili tada veoma moćnu Asiriju, dva puta porazili egipatsku vojsku i očevidno bili u svestranu usponu svoje moći i premoći – premca im nije bilo!

Godinama je u Jeruzalemu djelovao prorok Jeremija, pronicljiv i nesobičan, iskren domoljub i ujedno Božji čovjek u svakom pogledu; neumorno je, ne štedeći sebe, narodu i vodstvu prenosio Božju poruku neka ne izazivaju babilonsku vlast, jer će to biti kobno za sav narod. Nitko mu nije povjerovao! Među izgnanicima bijaše mlađi svećenik Ezekiel. Uhićen je i otpremljen s izgnanicima u Babiloniju u trenutku kad je trebao prvi put nastupiti u hramu kao svećenik. Došavši u Babiloniju, doživio je snažan poziv neka u narodu, među izgnanicima, prihvati ulogu proroka – Božjeg posrednika, koji će ljudima prenositi Božje poruke i usmjeravati ih sukladno Božjim zapovijedima i poticajima. I on je, poput Jeremije, nastojao probuditi osjećaj za zbilju – razuvjeriti izgnanike u skri povratak, ponavljajući kako se to ne će dogo-

Piše:

Vjeko Božo JARAK

diti. Naprotiv! Uslijedit će novi ratni pochod na Jeruzalem, grad će biti uništen, a nov val prognanika nadmašit će prethodni. Nu, izgnanici ga u Babiloniji nisu slušali, kao ni Jeremiju u Judeji i Jeruzalemu.

Duboko potresen i zabrinut tim stanjem, Jeremija odluči napisati pismo izgnanicima u Babiloniji. Povod mu bijaše preveliko isticanje neosnovane nade

Michelangelov Jeremija na Sikstinskoj kapeli

u skri povratak, a uzrok u Božjim namislima koje bi trebale oblikovati budućnost Božjega naroda i jamčiti mu pouzdanu nadu u sretan svršetak izgnanstva.

Jeremija počinje svoje pismo ističući kako svim izgnanicima u Babiloniji prenosi Božju poruku:

«Gradite kuće i nastanite se, sadite vrtove i uživajte urod njihov! Ženite se i rađajte sinove i kćeri! Ženite svoje sinove i udajte svoje kćeri da i oni rađaju sinove i kćeri! Množite se da se ne smanjite!»

Iz tih riječi slijedi neizbjježan zaključak: izgnanstvo se neće uskoro završiti; ono će potrajati! Kroz to vrijeme nitko ne smije stajati prekriženih ruku. Treba iskoristiti sve mogućnosti koje pred njima stoje i živjeti i raditi kao da su tu zastalno, u svome domu i svome rodnom kraju!

Nakon tih riječi, Jeremija u svome pismu pravi nagli skok. Traži od svojih sunarodnjaka nešto što s obzirom na njihovo shvaćanje i raspoloženje, na više-manje ustaljen način mišljenja i djelovanja, nisu bili kadri ni sanjati, a kamoli očekivati! On nastavlja s Božjom porukom:

«Trudite se oko mira u zemlji u koju vas izgnah, molite se za nju Gospodu, jer na njezinu miru počiva i vaš mir!»

Za povratak u svoju domovinu ne trebaju se brinuti; to će se dogoditi kad se ispuni za to predviđeni rok – sedamdeset godina.

Tada će uslijediti povratak, ali zbit će se nešto daleko više od samoga povrata; Bog nastavlja svoju poruku: «... ja ću vas pohoditi te vam ispuniti dobro obećanje..., jer ja znam svoje naume i koje s vama namjeravam... naume mira, a ne nesreće: da vam dadnem budućnost i nadu!» (Jeremija 29, 1-11).

Treba samo pomisliti na opće stanje i raspoloženje koje je u to doba vladalo u Palestini, na neprestane međusobne sukobe i krvave ratove, na brojne biblijske tekstove koji su povijesno uvjetovani te kao naplavine bacahu u sjenu izvorne Božje poruke mira i uzajamne suradnje, pa nam neće biti teško zaključiti kako je Jeremijino pismo predstavljalo neslučenu novost. Ono je izazvalo sveopće zaprepaštenje među izbjeglicama, a zapravo je povratak temeljnim biblijskim zasadama – onim najstarijim kojima je Bog zacrtao životni smjer prvih ljudi, kao i onim koji su ovjekovječeni primjerima Abrahama i Mojsija, kao i biblijskih proroka koji su znali oštrim riječima koriti otpad od vjere i prepustanje nemoralu, pri čemu su činjena nasilja nad siromašnim i ugroženim pojedincima te je cijeli narod guran u propast, ali su uvjek ostajali neuštkani glasnici Božjeg milosrđa svima koji se vrati na Božji put.

Zaprepaštenje izgnanika bijaše veliko, jer su Jeremijino pismo čitali kao izraz njegova političkog stava, a ne kao izvornu Božju poruku. Kad su pak naredni događaji zorno pokazali svu strahotu zabluda vodstva u Jeruzalemu i ujedno potpunu neutemeljenost njihovih nada u skri povratak, počeli su postupno mijenjati svoje shvaćanje i u Jeremijinu pismu prepoznavati Božju mudrost koja je izraz Božjeg čovjekoljublja.

Nu za tu promjenu u velikoj je mjeri zaslužan prorok Ezekiel. Njegovo uporno nastojanje oko preobrazbe i duhovne obnove izgnanika u Babiloniji trajalo je sve do smrti, a bijaše popraćeno djelatnošću u kojoj se očitovala sveukupna misaona, voljna i osjećajna snaga njegova bića. Po tom je prorok Ezekiel pravo čudo od čovjeka! Sve što je svojim sunarodnjacima rekao, bijaše duboko osobno doživljeno i potkrijepljeno osobnim primjerom! Shvaćao je on svu sjetu, potištenost i ojađenost prognanika u Babiloniji, ali je vjerovao kako se to stanje može preokrenuti u točnu prosudbu zbilje i osobnu zauzetost za njezinu promjenu nabolje.

Jedan odraz toga stanja nalazi se u Biblijici, u psalmu 137.! Nepoznati pjesnik napisao je kako su u progonstvu sjedili na obali babilonskih rijeka i plakali sjećajući se Siona (što znači Jeruzalema i njegova hrama, žarišta sveukupna života naroda u cjelini), dok su svoje harfe povješali o vrbe! Njihovi su im stražari govorili neka se razvesele i zapjevaju: «Pjevajte nam pjesmu sionsku!» Izgnanici su odgovarali: «Kako da pjesmu Gospodnju pjevamo u zemlji tuđinskoj!»

U tom odgovoru očituje se shvaćanje kako je gora Sion, prvenstveno hram na njoj, a potom cijeli grad Jeruzalem i zemlja nastanjena Božjim narodom, područje na kojem stoluje Gospod Bog i ondje se on slavi, ondje se pjevaju pjesme sionske! Prisiljeni napustiti to područje, izgnanici su smeteni i ne znaju što im je činiti. Nadahu se kako će se uskoro vratiti, a sada im ugledni proroci u domovini i u izgnanstvu odlučno i neopozivo ne samo to osporavaju nego najavljuju nove i još gore nevolje.

U tom ozračju javlja se vrijednost koja se ne smije prešutjeti: izgnanici netremice potvrđuju svoju vjernost Jeruzalemu, što znači vjernost vrijednostima vjere i uljudbe svoga naroda:

«Nek se osuši desnica moja, Jeruzaleme, ako te zaboravim!

Nek mi se jezik za nepce prilijepi ako spomen tvoj smetnem ja ikada, ako ne stavim Jeruzalem vrh svake radosti svoje!»

Ezekiel, mlad, zdrav i nadasve radin, uspio je u izgnanstvu sagraditi sebi kuću i učiniti je sastajalištem svojih sunarodnjaka, prvenstveno pak narodnih starješina. Prihvativši Božji poziv i ulogu proroka među izgnanicima, on je u nizu susreta razotkrivao zbilju života u Jeruzalemu:

Grad na gori Sionu postao je leglo gadnih nedjela; u njemu se ne poštuje ni otac ni majka, došljaci se tlače, siročad i udovice zlostavljuju, žene i djevojke siluju, ljudi miti primaju da krv prolju (22, 1-11), a pastiri sami sebe pasu; kratko rečeno: Jeruzalem je krcat zločinima! Čineći zlo, ljudi sami sebe upropastavaju pa će sami sebi omrznuti zbog nedjela što ih počinje (20, 43).

Zbog svega toga Jeruzalem će propasti. I to treba mirno primiti. Prorok to pojašnjava svojim primjerom:

Jednoga dana Bog mu je rekao: «Sine čovječji, evo, nenadanom smrću oduzet će ti radost očinja! Ne tuguj, ne plači!» Toga dana proroku je umrla žena koja mu je odista bila životna radost. I on je postupio kako mu je Bog rekao: smireno je podnosio svoju golemu nevolju, ali je izgnanicima sa svom odlučnošću priopćio gorku istinu kao Božju poruku.

Vaše svetište, vaš ponos snažni, i vaša očinja radost bit će oskvrnuta, sinovi i kćeri izginut će od mača; narod će ostati bez igdje ičega (12, 19), a vama će Ezekiel biti primjer: «učinit ćete sve što je i on učinio!» (24, 24). Čovjek-vjernik ne treba se bojati zbilje kakva god ona bila; on može čvrsto stajati i mirno sve podnijeti s pouzdanjem u Boga.

To vrijedi i za jeruzalemski hram. On je tijekom vremena postao jednim od ključnih pojmovima kojima se isticalo nedokućivo Božje veličanstvo i slavila njegova nazočnost kao pouzdan znak neuništivosti hrama, a onda i cijelog grada. Ezekiel na to shvaćanje uzvraća kako je hram trebao biti zornim znakom Božje nazočnosti i žarištem duhovnoga života, ali je on tijekom vremena postao mjestom na kojem se Bog vrijeda. Štoviše: upravo su ljudi u hramu i u gradu Jeruzalemu svojim zlodjelima svjesno željeli otjerati Boga iz svoje sredine; i dok se to događalo, brojni su stanovnici Jeruzalema mirno sve to gledali i uz to govorili kako će prije sunce pasti s nebeskoga svoda negoli će Bog napustiti svoj hram. Ezekiel je na to sa svom odluč-

nošću posvjedočio: Bog je već napustio svoj hram, ali on i nadalje ostaje gospodar i hrama i Jeruzalema i Babilona. I to je naznaka velike prekretnice: nije hram oslonac nade nego Gospod Bog, a Bog djeluje u povijesti, u čovjeku i čovječanstvu, sukladno svojim, a ne našim, naumiima i pravilima. I on će se ponovno vratiti u svoj hram koji će biti nanovo sagrađen kako bi postao ishodištem sjajna svjetla i izvorom žive vode za život svega svijeta. I upravo ta prekretnica nastupa kao čin beskrajne Božje dobrote, jer «njemu nije do smrti grješnika nego da se odvratи od zloga puta svojega i da živi!» (33, 11).

U toj preobrazbi čovjek vjernik ima svoju značajnu ulogu. Istišući tu istinu, Ezekiel stavlja naglasak na čovjeka pojednica, na njegovo dostojanstvo i slobodu koju mora pratiti svijest osobne odgovornosti za svoje stavove i odluke, ali i za svoj društveni utjecaj, jer smo svi odgovorni za razvoj dobrih međuljudskih odnosa.

Pritom prorok jasno kaže kako to nije nimalo laka uloga; ona zahtijeva hrabrost. I to Ezekiel stavlja u živodajni sklop čovjekova povjerenja u Boga i njegovu vječnu pravdu. Zbog toga on ponavlja Božju poruku: «Nemoj se bojati!» Uz to prorok jednako snažno ističe osobnu zauzetost neovisno o trenutačnom uspjehu. Ezekiel opetovanje govori kako Bog zahtijeva: prorok treba javno nastupati i tražiti od ljudi svjesno i odgovorno djelovanje sukladno temeljnim moralnim zasadama, i u tome ustrajati «poslušali ili ne poslušali» (3, 11).

Riječ je ovdje o duhovnim vrijednostima koje zahtijevaju pojačan napor svakoga pojedinca za što je nerijetko potrebno i više vremena, a, s druge strane gledano, uspjeh se zbiva u dubini ljudskoga bića i nije uvijek očevidan, premda može biti zbiljski neupitan.

Jeremijino pismo izgnanicima u Babiloniji izazvalo je zaprepaštenje onih kojima bijaše namijenjeno. Postupno je to zaprepaštenje jenjavalo i ustupalo prostor za njegovo razumijevanje i načelno usvajanje, a onda je jačala i širila se spoznaja o njegovim dragocijenim smjernicama koje su nakon neuspjeha ustanka 67.-70. pa nadalje sve do 1948. odigrale nemjerivo dragocjenu ulogu u židovskom narodu koji je živio raspršen diljem svijeta.♦

HRVATSKA IZMEĐU SREDNJE EUROPE I BALKANA

U prigodi 135. godišnjice rođenja dr. Ive Pilara (1874.-1933.)

«Kad je čovjek u paklu, mora tražiti mjesto gdje je najmanje vruće.»
Dr. Ivo PILAR

Nakon sklapanja Austro-ugarske nagodbe (1867.), dotadašnja je jedinstvena Habsburška Monarhija podijeljena na austrijski (cislajtanski) i ugarski (translajtanski) dio. Prema novonastalom državno-pravnom ustroju Dalmacija i Istra, zajedno sa slovenskim zemljama postaju dio austrijskog dijela Monarhije, a banska Hrvatska, zajedno s Vojvodinom ugarskoga. Godinu dana kasnije (1868.) došlo je do Hrvatsko-ugarske nagodbe, koja je bila subdualistička korekcija uspostavljenoga dualističkog sustava. Sa svojih 70 članaka Nagodba je bila temeljni zakon hrvatsko-ugarskih odnosa sve do 1918. godine. Kao prvo, njome je utvrđena nerazdruživost zemalja Krune sv. Stjepana. Nadalje, dogovoren je zajedničko zastupstvo, zajednički poslovi i zajednička vlada za sve poslove osim unutarnjih te pravosuđa, bogoštovlja i nastave, koji su pripali djelokrugu autonomije Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju (bandska Hrvatska). Prema odredbama Nagodbe bandska je Hrvatska bila podređena Ugarskoj u dva važna pitanja: 1) bana je imenovao kralj na prijedlog ugarskoga ministra predsjednika, a ministar za Hrvatsku i Slavoniju nije bio odgovoran hrvatskom Saboru, nego zajedničkom parlamentu u Budimpešti i 2) u financijskom je pogledu bandska Hrvatska bila potpuno ovisna o Ugarskoj, jer je njezin proračun potvrđivao ugarski ministar finansija. Pitanje pripadnosti grada Rijeke riješeno je «riječkom krpicom» u korist Ugarske, što hrvatski Sabor nije nikada prihvatio. Unatoč brojnim ograničenjima koja su proizlazila iz Nagodbe, ona je, ipak, omogućavala da se autonomnim zakonodavstvom moderniziraju tada već dobrim dijelom zastarjele hrvatske institucije vlasti.

Piše:

Dr. sc. Zlatko MATIJEVIĆ,
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Na temelju odluke Berlinskog kongresa (1878.), Austro-Ugarska Monarhija je dobila pravo da zaposjedne Bosnu i Hercegovinu, koja se nalazila pod suverenitetom turskog sultana. Aneksija Bosne i Hercegovine provedena je vladarevom proklamacijom od 5. listopada

Dr. Ivo Pilar

1908. godine. Novopripojenim teritorijem, koji je imao položaj kondominija, upravlja je zajednički austro-ugarski ministar financija.

I. Političko djelovanje Ive Pilara prije izbijanja Prvoga svjetskog rata (1906.-1912.)

Dr. Ivo Pilar bio je po naobrazbi pravnik, s dugogodišnjom odvjetničkom praksom. Dubina njegova znanja te širina interesâ i postignućâ koja je ostvario na području umjetnosti, političke geografije, politologije, socijalne psihologije, antropologije, gospodarstva, religiologije itd. svrstavaju ga među najistaknutije hrvatske intelektualce XX. stoljeća.

Nakon okončanja sveučilišnih studija dr. Pilar je napustio rodni Zagreb i odselio je u Bosnu i Hercegovinu (1900.). Poslije nekoliko godina provedenih u Sarajevu preselio se u Tuzlu, gdje je otvorio odvjetničku pisarnicu (1905.). U vrijeme njegova dolaska u Bosnu u njoj je kao neosporni autoritet, ne samo u vjerskim nego dapače i u političkim pitanjima tamošnjih Hrvata-katolika, bio vrhbosanski nadbiskup dr. Josip Stadler. On je tijekom svoje duge biskupske službe, zbog sukoba nepomirljivih vjerskih i političkih interesa u Bosni i Hercegovini, stekao brojne neprijatelje na raznim stranama. Među žestokim osporavateljima njegova djelovanja bio je, osim tamošnje franjevačke zajednice, i dio pripadnika malobrojne katoličke svjetovne inteligencije, u čijim se redovima nalazio i Ivo Pilar.

Prigodom posvete barjaka pjevačkog društva «Vlašić» u Docu pokraj Travnika, pokazala se povoljna prilika da se u Bosni i Hercegovini počne kreirati politika neovisna o nadbiskupu Stadleru. Tada je odlučeno da se osnuje vjersko-kulturna organizacija pod imenom Hrvatska narodna zajednica (HNZ). U tu je svrhu izabran Odbor šestorice u koji je kao predstavnik Tuzlanskog okruga ušao dr. Pilar. Odbor je imao zadaću pripremiti statut i pravila nove organizacije. U studenome 1907. Zemaljska vlada u Sarajevu i Zajedničko ministarstvo financija u Beču odobrili su pravila HNZ-a. Čini se da je presudno za njihovo odobravanje bilo to što su se prvaci novoosnovane organizacije izjasnili za priključenje (aneksiju) Bosne i Hercegovine Austro-Ugarskoj, o čemu su vrhovi Monarhije već bili donijeli načelnu odluku. Konstituirajuća sjednica Središnjeg odbora HNZ-a održana je krajem veljače 1908. godine. U taj je odbor ušao i dr. Pilar, koji je ujedno bio izabran i za predsjednika Okružnog odbora HNZ-a u Donoj Tuzli.

Nasuprot Stadlerovoj želji da Zajednica bude konfesionalna organizacija bosan-

skohercegovačkih Hrvata-katolika, neklerički je dio članova Središnjeg odbora, zastupajući načelo interkonfesionalizma, ustrajao na tome da u nju mogu imati pristup i tamošnji muslimani. Bile su to dvije oprečne i nepomirljive koncepциje organiziranja bosanskohercegovačkih Hrvata. Stoga na otvoreni sukob između nadbiskupa Stadlera i HNZ-a nije trebalo dugo čekati. Vrhbosanski je nadbiskup u veljači 1908. priopćio vodstvu Zajednice da ne će moći odobriti njezina pravila. Pokušaj, u kojem je sudjelovao i dr. Pilar, da se pronađe rješenje nastalog spora, tj. obećanje Središnjeg odbora da će pravila HNZ-a biti prepravljena prema nadbiskupovim željama glede konfesionalnog organiziranja katoličkih Hrvata, nije urođio priželjkivanim plodom te se svaka strana uskoro vratila svojim polaznim stajalištima. Nastojeći objasniti uzroke sukoba Pilar je ustvrdio da je glavni krivac sam nadbiskup, jer pod njegovim političkim vodstvom hrvatski interesi navodno nisu bili zaštićeni, a usto nije htio prepustiti političko vodstvo Hrvata u Bosni i Hercegovini svjetovnjacima. Sukob je dosegnuo vrhunac kada je na Stadlerov poticaj osnovana Hrvatska katolička udruga. Osnutkom nove političke organizacije raskol je u redovima bosanskohercegovačkih Hrvata postao još dublji i još teže premostitiv.

Sve do 1912. dr. Pilar je bio jedan od najoštrijih političkih protivnika nadbiskupa Stadlera, da bi se tada, gotovo iznenada, preobrazio u njegova bliskog suradnika. Obrat u Pilarovu političkom životu uslijedio je nakon što se osvjedočio u nespremnost vodstva bosanskohercegovačkih muslimana da prihvate postulat HNZ-a o nužnosti stvaranja hrvatsko/katoličko-muslimanskoga političkog bloka, koji bi se mogao uspješno suprotstaviti nastojanjima Srba da odcijepe Bosnu i Hercegovinu od Monarhije te je pripove Kraljevini Srbiji. Prema Pilarovu shvaćanju opstanak Bosne i Hercegovine u

Obitelj Pilar: Ivo u sredini u gornjem redu

sklopu Monarhije jamčio je toj austro-ugarskoj pokrajini teritorijalni integritet, a istodobno je otvarao perspektivu njezina državno-pravnog povezivanja s Hrvatskom. Nasuprot Pilarovim očekivanjima muslimanski se klub u bosanskohercegovačkom Saboru, zajedno sa srpskim, izjasnio za autonomiju Bosne i Hercegovine, tj. protiv njezina ujedinjenja s Hrvatskom (1912.).

Nadolazeći svjetski rat nametnuo je dr. Pilaru nove okolnosti pod kojima je on, zajedno sa svojim istomišljenicima, nastojao stvoriti optimalne uvjete za opstanak i daljnji svekoliki razvoj hrvatskog naroda u srednjoeuropskome geopolitičkom prostoru.

II. Političko djelovanje Ive Pilara tijekom Prvoga svjetskog rata (1914.-1918.)

Zlokobni pucnji u Sarajevu ispaljeni na Vidovdan 1914. iz pištolja malodobnoga srpskog atentatora Gavrila Principa bili su povod za početak Prvoga svjetskog rata u kome su nestala četiri carstva: njemačko, rusko, austrijsko i osmanlijsko.

a) Ivo Pilar i Stadlerova «Promemorija» papi Benediktu XV. (siječanj 1915.)

Nakon izbijanja ratnog sukoba Kraljevina Italija, nepouzdana članica Središ-

njih sila, ostala je privremeno neutralna. Vrhbosanski nadbiskup dr. Stadler, poznat kao osoba naklonjena frankovačko-pravaškom shvaćanju političkog rješenja položaja hrvatskih zemalja u sklopu Monarhije, tj. «trijalizmu», imao je pouzdane informacije o pokušajima država Antante (Velike Britanije, Francuske i Rusije) da pridobiju Italiju za ulazak u rat na njihovoj strani. Bojeći se da bi ostvarenje tog plana moglo izmijeniti odnose snaga između zaraćenih strana i dovesti do vojno-političkog poraza Austro-Ugarske Monarhije, uputio je 28. siječnja 1915. papi Benediktu XV. «Promemoriju», moljeći ga da se zauzme za očuvanje talijanske neutralnosti u svjetskom sukobu. Iako je nadbiskup Stadler sastavio i potpisao «Promemoriju», njezin je stvarni inicijator bio dr. Pilar.

Poznato je da je papa Benedikt XV. ulagao svoje veliko diplomatsko umijeće da bi sprječio ulazak Italije u rat na strani Antante. Dapače, poticao je vrhove Monarhije na teritorijalne ustupke njihovu nezasitnom prekomorskom susjedu. Pregovori između dviju država okončani su onoga časa kada su države Antante tajnim Londonskim ugovorom, 26. travnja 1915., zajamčile Italiji mnogo veće teritorijalne dobitke nego što je to bila voljna

I. Pilar kao sveučilištarac

učiniti Monarhija. Nevjerni saveznik pretvorio se u ogorčenog neprijatelja na bojnom polju.

b) Pilarova «Spomenica» nadbiskupu Stadleru (srpanj 1917.)

Tijekom posljednje dvije godine Prvoga svjetskog rata, dr. Pilar je više puta nastojao pronaći najpovoljnije rješenje gorućega «južnoslavenskog», odnosno hrvatskog pitanja u sklopu dualistički ustrojene Monarhije i time osigurati njezin daljnji opstanak kao europske velesile u podunavskom prostoru i na Balkanskem poluotoku.

Nakon što je u studenome 1916. umro car i kralj Franjo Josip I., koji se na prijestolju nalazio još od 1848., slovenski, srpski, hrvatski i muslimanski (bošnjački) političari počeli su usmjeravati svoju politiku prema zahtjevu za što većom, odnosno po mogućnosti potpunom samostalnošću njihovih tada, u državno-pravnom pogledu razjedinjenih zemalja u sklopu dvaju dijelova Monarhije. Svoje su zahtjeve temeljili na «narodnom načelu», tj. «pravu naroda na samoodređenje» i - «hrvatskom državnom pravu». Ta su dva načela izrazito naglasili i članovi Jugoslavenskog kluba u bečkom Carevinskom vijeću, tj. parlamentu austrijskoga dijela Monarhije, u «Svi-

banjskoj deklaraciji» (1917.). Pitijski sročen tekst deklaracije ostavljao je razne mogućnosti tumačenja, ovisno o tome koja ju je politička opcija koristila za ostvarenje svojih ciljeva.

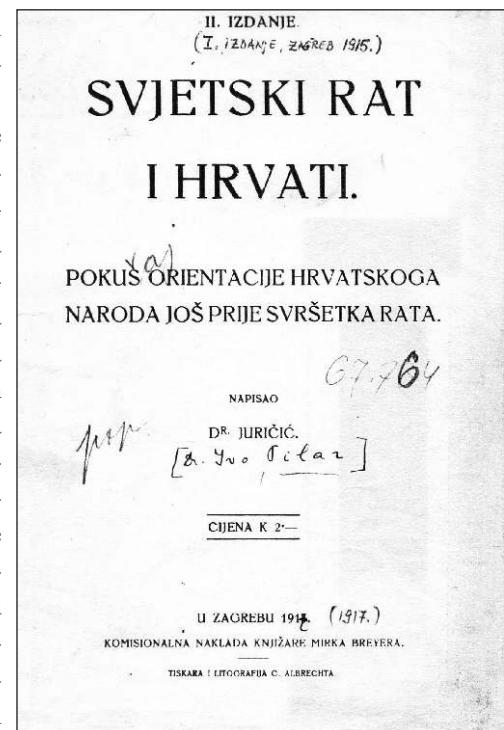
Uvidjevši među prvima da je zagovarateljima «Svibanjske deklaracije» krajnji cilj rušenje Austro-Ugarske Monarhije i stvaranje samostalne jugoslavenske države, Pilar je krajem srpnja 1917. predao nadbiskupu Stadleru «Spomenicu o rješenju južnoslavenskog pitanja». Raščlanivši aktualnu svjetsko-političku situaciju i njezin odnos prema «južnoslavenskom pitanju», on je, kao «optimalno rješenje», predložio da se «južnoslavenske pokrajine ujedine u jedno jedinstveno upravno područje» koje bi činili: Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Bosna, Hercegovina, Istra, Kranjska, južna Štajerska do rijeke Drave, Gorica i Gradiška. Za Trst je predviđao poseban status, prema kome bi ta luka bila neposredno potčinjena državnoj vlasti. U «Spomenici» je iskazana posebna zabrinutost za budućnost Bosne i Hercegovine. Prema Pilarovu mišljenju srbjanskoj je politici uspjelo zlorabiti ideju o «narodnom jedinstvu» Srba i Hrvata u interesu vlastite ekspanzionističke politike: «Ako su Srbi i Hrvati jedan narod onda iz toga logično slijedi da Srbi, na temelju narodnog načela, imaju pravo težiti ujedinjenju svih južnoslavenskih pokrajina u jednu velikosrpsku državu». Nadalje je držao da su Sjedinjene Američke Države, na čelu s predsjednikom Woodrow Wilsonom, prihvatile ideju da Bosna i Hercegovina «moraju biti istrgnute» iz okvira Monarhije i na temelju narodnog načela prepuštene Srbiji. Pretpostavljajući da bi ujedinjenje svih «južnoslavenskih zemalja» Monarhije moglo naići na nepremostive zapreke, Pilar je predložio «minimalno rješenje», tj. «ujedinjenje Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i Bosne i Hercegovine». Ta bi državno-pravna jedinica, prema njegovu mišljenju, imala «narodne, geopolitičke i gospodarske preduvjete za uspješan razvitak». Bez ostvarenja barem toga «minimalnog rješenja» nije bilo moguće, tvrdio je Pilar, pronaći nikak-

vo rješenje «južnoslavenskog pitanja», a to je u svojoj konačnici moglo imati samo negativne posljedice za Monarhiju i njezin daljnji opstanak kao države.

c) «Promemorija Stadler-Pilarova političkog kruga caru Karlu (kolovoz 1917.)

Zabrinutost za opstanak Monarhije i budućnost hrvatskog naroda potaknula je nadbiskupa Stadlera i dr. Pilara na konkretnu političku akciju. Za cara i kralja Karla I. (IV.) sastavljena je «Promemorija o rješenju južnoslavenskog pitanja».

«Promemorija», koja se u historiografiji naziva Stadlerovim ili Pilarovim imenom, započinje tvrdnjom da je u razdoblju od sklapanja Austro-ugarske nagodbe (1867.) do izbijanja Prvoga svjetskog rata (1914.) «južnoslavensko pitanje» bilo za Monarhiju «najaktualniji dio istočnog pitanja», koje je na «zlokoban način» utjecalo na unutarnjopolitički život države. Očekujući da će članice Središnjih sila (Njemačka i Austro-Ugarska) izvojevati pobjedu nad državama Antante i njezinim saveznicima, Stadler i Pilar i njihovi sumišljenici nisu vjerovali da će to dovesti do bitnih promjena koje će omogućiti smirivanje napetosti i uspostavu trajnijih rješenja u međunarodnim odnosima na Starom kontinentu. Upravo je stoga naglašeno da je došao trenutak kada je Monarhija, iz «obvezе prema samoj sebi»,

Proročanski o sudbini Hrvata nakon svjetskog rata

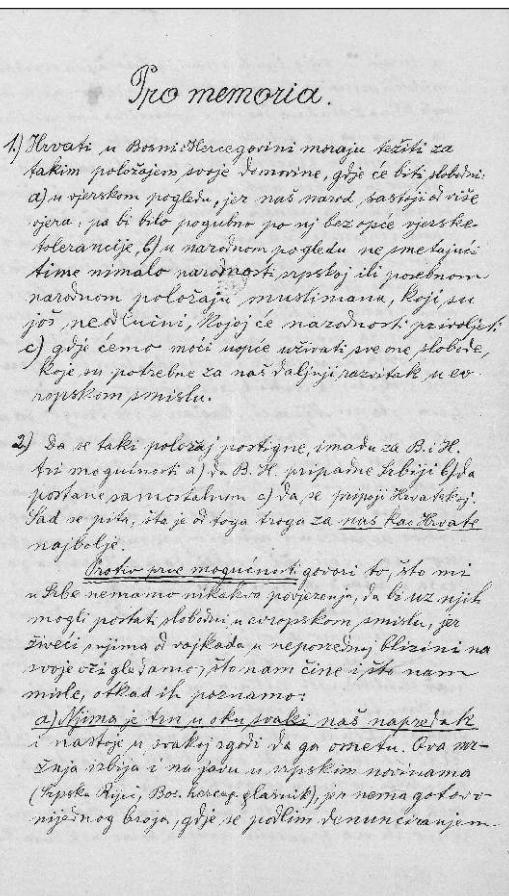
trebala urediti «južnoslavensko pitanje» tako da ono «prestane biti Ahi-lova peta cijele države». Sastavljači «Promemorije» bili su svjesni da se rješenje «južnoslavenskog pitanja» nije moglo vezivati uz «opću rekonstrukciju Monarhije» i otvoreno oživotvorenje «trijalizma». Tražeći da se Hrvatska, Slavonija, Dalmacija te Bosna i Hercegovina «spoje u jedno jedinstveno upravno područje», Stadler-Pilarov politički krug formalno nije dirao u bit dualističkoga ustroja Monarhije. No, stvaranjem novoga «jedinstvenoga upravnog područja» te njegovo državno-pravno određenje kao zajedničkoga posjeda Austrije i Ugarske, u bitnim se elementima ponistavao dotačnji dualistički sustav. Drugim riječima, Stadler-Pilarovom «Promemorijom» tražilo se preustroj Monarhije na osnovi «prikrivenog trijalizma» u formi kondominija.

«Promemoriju» su vladaru u privatnoj audijenciji, koju je zatražio nadbiskup Stadler, uručili sredinom kolovoza 1917. dr. Pilar i ing. Josip pl. Vanačić.

d) Stadler-Pilarova «Izjava» (studeni 1917.)

Predsjednik Jugoslavenskog kluba i jedan od kreatora i potpisnika «Svibanjske deklaracije» dr. Anton Korošec, katolički svećenik, doputovao je 31. kolovoza 1917. u Sarajevo. Njegova je namjera bila upoznati se sa stajalištima tada vodećih političara i vjerskih predstavnika u Bosni i Hercegovini. Ono što ga je najviše zanimalo bilo je mišljenje nadbiskupa Stadlera i njegove političke skupine o političkom programu «Svibanjske deklaracije». Slovenskom je političaru njihova gledišta obrazložio dr. Pilar koji je, zapravo, ponovio samo ono što je već bilo izneseno u «Promemoriji o rješenju južnoslavenskog pitanja». Drugim riječima, od te se političke skupine nije mogla očekivati potpora «Svibanjskoj deklaraciji».

Neuspjeh u razgovorima sa Stadlerovom skupinom, Korošec je nadoknadio uspjehom kod bosanskih i hercegovačkih franjevaca, koji su, sljedećih mjeseci, bezuvjetno podržali program «Svibanjske deklaracije».

Pilarova spomenica o hrvatskom pitanju iz 1918.

U studenome 1917. objavljena je tzv. Stadlerova «Izjava», koja je svojim sadržajem bila u potpunoj suprotnosti sa «Svibanjskom deklaracijom» Jugoslavenskog kluba. U njezinoj je drugoj točki doslovno stajalo: «Zahtjevamo sjedinjenje onih zemalja, na koje se hrvatsko državno pravo proteže, najme Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine te hrvatske Istre u jedno političko i financijalno autonomno, sa habsburškom monarhijom kao cjelinom nerazdruživo spojeno državno tijelo».

«Izjavu» je potpisao nadbiskup Stadler, ali ne samo u svoje ime nego i «u ime 51 odličnoga gragjanina iz Sarajeva i provincije», čiji potpisi nisu bili objelodanjeni. «Izjavi» je bio dodan relativno opširan, nepotpisani popratni članak pod naslovom «Na obranu hrvatstva!», u kome se argumentirano odbijao program «Svibanjske deklaracije» kao politički nerealan, a zalagalo za takva rješenja, koja će se temeljiti na zahtjevima, iznesenim u «Izjavi», odnosno isključivo na temelju hrvatskoga državnog prava.

Stadlerova je «Izjava» odmah izazvala podijeljene reakcije: pristaše «Svibanjske deklaracije», među kojima su se isticali članovi Hrvatskoga katoličkog seniorata, elitne svećeničko-svjetovnjačke organizacije Hrvatskoga katoličkog pokreta, oštro su je napadali, a dio katoličkih svećenika, Stranka prava (frankovci) i Radićeva Hrvatska pučka seljačka stranka pružili su joj potporu.

Malo je tko od tadašnjih političkih ljudi vjerovao da je vrhbosanski nadbiskup stvarni inicijator i autor «Izjave». Sumnja je najprije pala na zemaljskog poglavara Bosne i Hercegovine generala Stjepana baruna Šarkotića da je preko dr. Pilara i dr. Ivice Pavičića, utjecao na nadbiskupa Stadlera da objelodani «Izjavu» sa svojim potpisom. Stilizacija, pak, same «Izjave» i popratnog članka upućivali su na to da je njihov stvarni autor bio dr. Pilar, što je on desetak godina kasnije i potvrdio.

e) Pilarova «Spomenica» grofu Tiszi (rujan 1918.)

Početkom 1918. stanje na europskim ratištima izgledalo je više nego povoljno za tabor Centralnih sile: Njemačku, Austro-Ugarsku Monarhiju, Bugarsku i Tursku. Naime, Centralne su sile 9. veljače 1918. zaključile mir s tada ponovno uspostavljenom neovisnom ukrajinskom državom. Tri tjedna kasnije, 3. ožujka 1918., u Brest-Litovsku su potpisale povoljni mirovni ugovor s novom sovjetskom (boljševičkom) vlašću u Rusiji. Rumunjska je, pak, dva mjeseca kasnije, 7. svibnja 1918., pokleknula pred združenim njemačko/austro-ugarskim vojnim pritiskom te je bila prisiljena sklopiti separatni mir. Nekoliko tjedana ranije, njemačko Vrhovno vojno zapovjedništvo, poneseno dotadašnjim vojnim uspjesima, započelo je 21. ožujka 1918. veliku proljetnu ofenzivu na zapadnom ratištu. Uspjeh nije izostao. Britansko-francuska crta bojišnice počela je popuštati pred silinom njemačkih napada. Njemačka se vojska približila Parizu na udaljenost od samo 70 kilometara. Centralne sile gotovo da više nisu sumnje u svoju konačnu pobjedu. No, neочекivano uspješni protuudarci saveznici

kih vojski pod zapovjedništvom maršala Ferdinanda Focha, zaustavili su njemačko napredovanje. Ratna je sreća ponovno prešla na stranu sila Antante. Iako je slom Centralnih sila bio sve očitiji, članice Antante još uvijek nisu bile složne u pitanju tko je zapravo «neprijatelj broj jedan». Za Kraljevinu Italiju to je, bez dvojbe, bila Austro-Ugarska Monarhija. Ostalim savezničkim državama – Francuskoj, Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama – bila je to Njemačka. Niti jedna od tih država nije u svojim ratnim ciljevima predviđala potpuno razbijanje Austro-Ugarske Monarhije. Čak je i Italija bila samo za njezino djelomično teritorijalno smanjenje. Drugim riječima, vodeći politički kruge u zemljama Antante odnosili su se suzdržano prema planovima o eventualnoj razdiobi Austro-Ugarske Monarhije i stvaranju jugoslavenske države sastavljene i od nekih njezinih pokrajina i kraljevina Srbije i Crne Gore. Čak je i srpsjanska vlada, koja se još uvijek nalazila u izbjeglištu na Krfu, imala dva rješenja glede moguće sudbine Austro-Ugarske Monarhije – «veliko» i «malo». «Veliko» je rješenje predviđalo da se od Monarhije - prema «etnografskom načelu» - odvoje ona područja u kojima su bili nastanjeni «južnoslavenski narodi» (Slovenci, Hrvati i Srbi) i ujedine s Kraljevinom Srbijom, nakon što ona bude ponovno uspostavljena u svojim prijeratnim granicama. «Malo» rješenje se ograničavalo na stvaranje «Velike Srbije», odnosno takve Srbije koja bi u svojim granicama obuhvatila sve one dijelove Monarhije u kojima su Srbi, navodno, imali «izrazitu» ili «pretežnu većinu».

Unatoč relativno povoljnom vanjsko-političkom i vojnog položaju, Dvojna je Monarhija svakog dana zapadala u sve veću unutranju krizu, ponajprije zbog nezadovoljstva svojih brojnih slavenskih naroda (Poljaka, Čeha, Slovenaca, Hrvata, Srba i dr.), ali i neslaganja austrijskih Nijemaca i Mađara, dvaju dominirajućih naroda Monarhije. Najdublja se kriza osjećala na jugu Monarhije.

Car i kralj Karlo I. (IV.) relativno je ranio uvidio svu važnost «južnoslavenskog

pitanja» za daljnju sudbinu Monarhije. Nastojeći pronaći rješenje za spas svoje države vladar je odlučio povjeriti važnu «informativnu misiju» bivšem ugarskom ministru-predsjedniku Istvánu grofu Tiszi, koga se još uvijek držalo najjačim političkim čovjekom u Ugarskoj. Pozvavši Tiszu s jugozapadnog bojišta, Karlo ga je 7. rujna 1918. primio u audijenciju te mu povjerio zadaću da kao *homo regius* otpuštuje u «južnoslavenske zemlje» Monar-

čare dr. Pilar i ing. Vancaš, koji su tada bili članovi frankovačke Stranke prava za Bosnu i Hercegovinu.

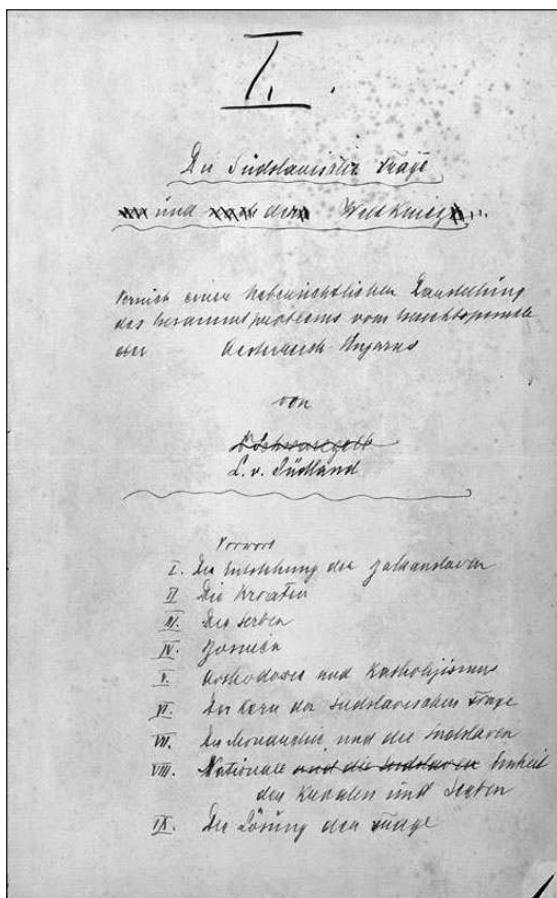
Tijekom svoje druge audijencije kod Tisze, 22. rujna 1918., Pilar je mađarskom grofu uručio «Spomenicu», kojom je želio opravdati «proaustrijsku orijentaciju» svoga političkog kruga u nastojanju da dođe do državnopravnog ujedinjenja svih hrvatskih zemalja u koje je on ubrajao Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu te Istru.

Pilar je u «Spomenici» iznio svoje viđenje odnosa Mađara prema Hrvatima tijekom osamstoljetnog života u zajedničkoj državi. Prema njegovu mišljenju ta se državna zajednica uspjela tako dugo održati jer Mađari nisu ometali postojanje hrvatske državnosti. Problemi između dvaju naroda nastupili su, ustvrđio je Pilar, tek u XIX. st. kada se pojavila «ideja jedinstvene mađarske države».

U nastavku svoje raščlambe hrvatsko-mađarskih odnosa, Pilar je izrazilo svoje veliko čuđenje zbog mađarskih simpatija za Srbe. Njemu su te simpatije bile dokaz da Mađari ne poznavaju «niti ciljeve niti prirodu srpstva», jer «ciljevi Srba su slabljenje i konačno asimiliranje Bugara i Hrvata te ujedinjenje cijelog slavenskog Balkana u veliku Srbiju». Za Pilara nije bilo nikakve sumnje, da je Srpskoj pravoslavnoj crkvi bila namijenjena glavna uloga u ostvarenju velikosrpske državne ideje: «Srpska pravoslavna nacionalna crkva je provedbeno sredstvo; ona je više jedna socijalno-politička borbenog i osvajačka organizacija nego vjerska zajednica (...)».

Neriješeni državno-pravni položaj hrvatskih zemalja doveo je, prema Pilarovu mišljenju, do toga da su Hrvati «velikim dijelom pripravni kao nadomjestak [za hrvatsku državu unutar Monarhije], privlatiti srpsko-hrvatsku državu izvan Monarhije, a to je temeljna ideja jugoslavenstva».

Konačno, Pilar je u «Spomenici» predložio sljedeće rješenje gorućih državno-pravnih pitanja na jugu Monarhije: «1. Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Bosna i istarski otoci ujedinit će se u Hrvatsku

Rukopis "Južnoslavenskoga pitanja", najpoznatijega Pilarova djela

hije i pokuša pronaći spasonosnu formulu koja bi otklonila pogibelj koja se nadvila nad državom Habsburgovaca.

Prva stanica na Tiszinu velikom političkom putovanju jugom Monarhije bio je Zagreb, gdje je stigao 13. rujna 1918. godine. Tjedan dana kasnije Tisza je doputovalo u Sarajevo gdje se sastao s brojnim uglavnom jugoslavenski orijentiranim bosansko-hercegovačkim političarima iz sve tri «etničko-vjerske» zajednice (hrvatsko-katoličke, srpsko-pravoslavne i muslimansko-bošnjačke). Na preporuku generala Sarkotića Tisza je primio i protujugoslavenski orijenirane hrvatske politi-

kraljevinu; 2. Hrvatska kraljevina treba biti politički u rukama Hrvata i hrvatski program provoditi na odgovarajući način; 3. Hrvatsko kraljevstvo uključit će se u dualističko uređenje u formi subdualizma i ono bi raspolagalo djelomičnim suverenitetom u okviru zemalja krune sv. Stjepana, a kao uvjet za to treba a) jamčiti Hrvatskoj bezuvjetni nacionalni i državni individualitet i pružiti joj mogućnost da se na novom teritoriju nesmetano razvijaju privreda i saobraćaj; b) da Austrija pristane na takvo rješenje».

Pilarova je «Spomenica» bila još jedan pokušaj da se Austro-Ugarsku Monarhiju preuredi na načelu «prikrivenog trijalizma», tj. da se formalno ne dira u dualističko ustrojstvo države, a da se ipak provede državno-pravno ujedinjenje svih hrvatskih zemalja, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Taj je prijedlog bio u izravnoj suprotnosti s mađarskim namjerama o učvršćenju dualističkog sustava, čiji dio su bili i planovi o izravnom povezivanju Bosne i Hercegovine s Ugarskom, kao «corpus separatum».

Pilarova nastojanja glede preuređenja Monarhije nisu, kao što se moglo i očekivati, naišla na Tiszino odobravanje.

f) Pilarovo predavanje u bečkom «Austrijskom političkom društvu» (listopad 1918.)

Dan nakon Tiszina odlaska, 24. rujna 1918., u Sarajevo je došao novi zajednički ministar financija Alexander Spitzmüller von Harmersbach. Tri dana kasnije, prilikom njegova odlaska iz Sarajeva, na željezničkom se kolodvoru zatекao i dr. Pilar koga je ministar pozvao da u Beču održi predavanje o mogućem rješenju državno-pravnih i nacionalnih problema na jugu Monarhije.

U tmurnom ozračju posljednjih tijedana postojanja Austro-Ugarske Monarhije dr. Pilar je stigao u Beč, gdje je održao dva predavanja u «Austrijskom političkom društvu». Nažalost, sadržaj prvoga predavanja nije poznat. U drugom predavanju, održanom 12. listopada, namijenjenom austrijsko-njemačkoj političkoj javnosti, Pilar je ustvrdio da je «aktualnost južnoslavenskog pitanja» u tome što rat, koji je «potpaljen' tim pitanjem», prijeti da za «Monarhiju dobije krajnje neugodan zavrsetak». Prema njegovu mišljenju «naj-

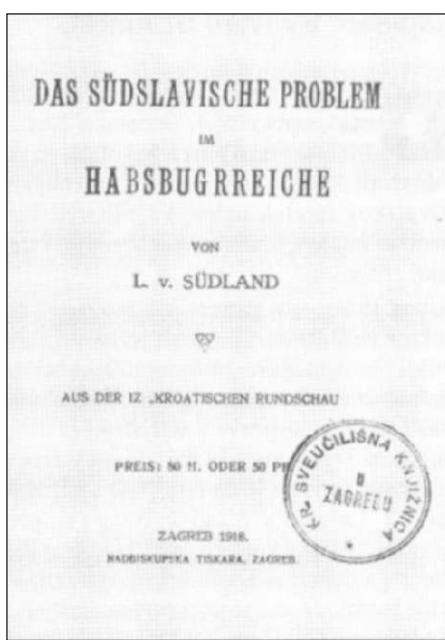
kobnije» je u cijelom državno-pravnom i političkom zapletaju na jugu Monarhije bilo to što se «južnoslavensko pitanje s postojećim pravnim osnovama i odnosi-ma moći, ne može više uopće riješiti na zakonit način». Unatoč toj poražavajućoj konstataciji, Pilar je nudio moguće rješenje: «Vjerujem [...] da se nova izgradnja [Monarhije] može provesti samo na federalističkom temelju. Postojeća Monarhija može sada biti samo federativna država sastavljena od više malih nacionalnih država. U okvir te federalivne države ulazi i jedna južnoslavenska federalivna država».

riješeni i svi državno-pravni problemi Hrvatske s austrijskim i ugarskim dijelom države. Međutim, sva nastojanja dr. Pilara i njegovih političkih istomišljenika da pokušaju preuređiti unutarnjopolitički ustroj Monarhije i na taj način spase starodrevnu državu od neizbjježne propasti, ali i Hrvatskoj osiguraju povoljan državno-pravni položaj u srednjoeuropskom civilizacijskom krugu, nisu postigli očekivane rezultate. Još prije formalnoga završetka Prvoga svjetskog rata, Austro-Ugarska Monarhija je nestala, prepustajući svoje mjesto novim državama koje su nastale na njezinim ruševinama. «Južnoslavensko pitanje» je «riješeno» izvan Austro-Ugarske Monarhije, a sve su se hrvatske zemlje uključujući Bosnu i Hercegovinu, zajedno sa slovenskim zemljama, našle u novostvorenom Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca pod vlašću srbijanske dinastije Karađorđević.

III. Sudbina Ive Pilara u Kraljevni Srbu, Hrvata i Slovenaca / Jugoslaviji (1918.-1933.)

Nakon završetka Prvoga svjetskog rata i nestanka Austro-Ugarske Monarhije, dr. Pilar se pod pritiskom političkih protivnika odlučio napustiti Tuzlu i vratiti u rodni Zagreb, gdje mu je sredinom 1920. do pušteno otvaranje odvjetničke pisarnice. Preseljenje u Zagreb nije značilo da će za njega nastupiti mirno razdoblje života. Dapače, kao politički nepodobna osoba, čije su prosudbe ozbiljno dovodile u pitanje povijesnu, geopolitičku, vjersku, kulturnu i gospodarsku opravdanost osnutka jugoslavenske države, našao se 1921., u jednom montiranom sudskom procesu na optuženičkoj klupi zajedno s dr. Milanom Šuflayem, istaknutim hrvatskim intelektualcem. Izvođenjem Pilara pred sud karađorđevičevski ga je režim želio diskreditirati u očima hrvatske intelektualne i političke javnosti kao osobu sumnjivih moralnih vrijednosti, sklonu zakulisnom djelovanju (špjunaži). U ko-načnici je sudskog procesa Pilar osuđen na uvjetnu zatvorsku kaznu u trajanju od godinu dana.

Politička nepodobnost koju mu je prisrbila borba za državnu samostalnost hrvatskoga naroda, prisiljavala je Pilara da svoje djelovanje drži daleko od očiju javnosti i represivnih organa vlasti.

«Južnoslavenski problem u Habsburškome carstvu»

Pilar je predavanje okončao riječima koje su u sebi nosile nagovještaje brojnih tragičnih povijesnih događaja srednjoeuropskog prostora u posljednjem stoljeću drugog tisućljeća kršćanske ere: «Svi narodi trebaju Monarhiju na svojim današnjim područjima, a ako bi trenutno na nju zaboravili, tada će je uskoro naučiti cijeniti u oporoj školi života».

Radikalizirajući svoje poglede o mogućem rješenju ne samo «južnoslavenskog pitanja», koje je za njega u osnovi bilo identično s rješenjem položaja hrvatskih zemalja, nego i opstanka cijele Monarhije, Pilar je odustao od «prikrivenog trijalizma» i otvoreno se zauzeo za federalizaciju države Habsburga. Pretvaranjem Dvojne Monarhije u federalivnu državu bili bi, prema njegovu mišljenju,

U uvjetima diktature kralja Aleksandra, za čije je uvođenje vješto iskorišten atentata na Stjepana Radića u Narodnoj skupštini u Beogradu (1928./1929.), Pilar se tijekom 1932. našao ponukanim da ponudi dr. Vladku Mačku, predsjedniku tada zabranjene Hrvatske seljačke stranke, svoju suradnju glede njezine »reorganizacije» i »revizije pravila».

U osami svoje radne sobe Pilar je intenzivno promišljao o položaju hrvatskog naroda u Kraljevini Jugoslaviji. Uzimajući u obzir unutarnje i vanjske čimbenike koji su mogli utjecati na rješenje gorućega hrvatskog pitanja, on je u svojoj posljednjoj knjizi pod naslovom *Immer wieder Serbien* (Berlin, 1933), koju je objavio pod neobičnim pseudonimom Florian Lichtträger (Cvjetko Svjetlonoša), ponudio rješenje koje je trebalo stabilizirati zlosretnu jugoslavensku državu, ali isto tako otkloniti opasnost od mogućih širih međunarodnih sukoba izazvanih njezinom permanentnom unutarnjom krizom. U tom je povjesnom trenutku, ustvrđio je Pilar, jedini lijek za bolesnu jugoslavensku državu bila - »temeljita federalizacija», koju je trebalo provesti bez odugovlačenja. Iako se privremeno mirio s jugoslavenskim državnim okvirom, Pilar nije nikada odustajao od uspostave samostalne hrvatske države.

Dr. Ivo Pilar pronađen je 3. rujna 1933. mrtav »pred ogledalom s okrvavljenom sljepočnicom» u svojoj kući u zagrebačkom parku-šumi Tuškancu. Prema službenoj verziji istaknuti je hrvatski intelektualac počinio samoubojstvo iz vatrenog oružja (revolver). No, s obzirom na činjenicu da on nije bio neuravnutežena osoba sklona nekontroliranim ispadima, u Zagrebu se ubrzo proširio glas da je pao kao žrtva atentata iza kojega je stajala beogradska vlada. Tragična Pilarova smrt do danas je ostala obavijena velom tajne.

Literatura i izvori (izbor):

Luka Đaković, *Položaj Bosne i Hercegovine u austro-ugarskim konceptcijama rješenja južnoslavenskog pitanja 1914.-1918.*, Univerzal, Tuzla, 1980.;

Dr. Milan pl. Šufflay bio je najpoznatiji optuženik u političkom procesu 1921.

L. Đaković, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih Hrvata. (I. dio: Do otvaranja Sabora 1910.)*, Globus, Zagreb, 1985.;

Zoran Grijak, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Hrvatski institut za povijest - Vrhbosanska nadbiskupija - Dom i svijet, Zagreb, 2001.;

Z. Grijak, »Ivo Pilar i Stadlerova promemorija papi Benediktu XV., g. 1915.», *Godišnjak Pilar*, Zagreb, 1/2001., 95.-115.;

Željko Holjevac, »Problem Pilarove smrti», *Godišnjak Pilara*, 1/2001., 233.-238.;

Božidar Jančiković, »Ivo Pilar i vodstvo privremeno zabranjene Hrvatske seljačke stranke», *Godišnjak Pilar*, 1/2001., 171.-189.;

B. Jančiković, »Ivo Pilar u svjetlu nepoznatih dokumenata», *Godišnjak Pilar*, 1/2001., 238.-265.;

Bosiljka Janjatović, *Politički teror u Hrvatskoj 1918.-1935.*, Hrvatski institut za povijest - Dom i svijet, Zagreb, 2002.;

Vasilije Krestić, *Hrvatsko-ugarska nadgoda*, Srpska akademija nauka i umetnosti – Naučno delo, Beograd, 1969.;

Jure Krišto, »Uloga Ive Pilara u hrvatskom organiziranju u Bosni i Hercegovini», *Godišnjak Pilar*, 1/2001., 81.-94.;

J. Krišto, *Hrvatski katolički pokret (1903.-1941.)*, Glas koncila - Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004.;

Bogdan Krizman, *Hrvatska u Prvom svjetskom ratu: Hrvatsko-srpski politički odnosi*, Globus, Zagreb, 1989.;

Srećko Lipovčan, »Pilarovo djelo Južnoslavensko pitanje», *Godišnjak Pilar*, 1/2001., 193.-232.;

S. Lipovčan, »Životopis Ive Pilara», *Godišnjak Pilar*, 1/2001., 269.-272.;

Zlatko Matijević, »'Izjava' vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera iz studenoga 1917. godine», *Časopis za suvremenu povijest*, Zagreb, 31/1999., br. 1, 51.-72.;

Z. Matijević, »Hrvatski katolički seniorat i politika (1912.-1919.)», *Croatica christiana periodica*, Zagreb, 24/2000., br. 46, 121.-162.;

Z. Matijević, »Državno-pravne konцепcije dr. Ive Pilara i vrhbosanskoga nadbiskupa dr. Josipa Stadlera. Od Promemorije do Izjave klerikalne grupe bosansko-hercegovačkih katolika (kolovoz-prosinac 1917. godine)», *Godišnjak Pilar*, 1/2001., 117.-131.;

Stjepan Matković, »Političke prilike 'nagodbene' Hrvatske u očima Ive Pilara», *Godišnjak Pilar*, 1/2001., 51.-66.;

Ivo Pilar, *Uvijek iznova Srbija*, Consilium, Zagreb, 1997.;

Alexander Spitzmüller, „... und hat auch Ursach, es zu lieben”, Wilhelm Frick-Verlag, Wien – München – Stuttgart – Zürich, 1955;

L. V. Südland [I. Pilar], *Južnoslavensko pitanje: Prikaz cjelokupnog pitanja*, Matica hrvatska, Zagreb, 1943.;

Josip Šarinić, *Nagodbena Hrvatska: Postanak i osnove ustavne organizacije*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1972.;

Zajedničar [Ivo Pilar], *Nadbiskup Stadler i Hrv. Nar. Zajednica*, Sarajevo, 1910.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, Zbirka starih i rijetkih knjiga i zbirka rukopisa, Ostavština Ive Pilara. •

PEŠUTOVI ŠTOSOVI

Piše:

Stipo TADIĆ

Bilo je to u predvečerje jednog dana u siječnju mjesecu 2001. godine. Nazvao me prijatelj Franjo, pa će:

"Nešto sam ti nujan i neraspoložen. Imaš li malo vremena za mene? Došao bih ti na pole." Na polovice.

Kad se krumpir prereže na pola i te polovice stave peći u pećnicu, to su te *pole*, na koje se Franjo "pozvao" da mi dođe u goste. Te pole najčešće se jedu tako da se na njih maže maslac. I s fino pouljenim i fino izrezanim kiselim kupusom, *fino* ih je jesti. Meni najbolje pašu s travničkim (u stvari vlašićkim) sirom. Ovčjim masnim sirom. S kačkavaljem.

A zašto se i ne bi, kad smo stari i pravi prijatelji, pozvao u goste. I kad ga u duši nešto *stislo*.

"Franjo slobodan sam - odgovaram ja njemu - Bit će i travničkog sira. Naći će se i sudžuga. Baš ti se veselim".

Franjo je već treću godinu udovac. Djeca mu odrasla, poženila se i poudala. Stvorila svoje obitelji. Ne mogu biti stalno s njim.

Dan hladan, pa još vjetrovit. Siječanski. Kod mene toplo. Vatra u peći pucket. I supruzi mi Miri draga da će doći. "Što će, jadan" - reče. Iz tog zaključih da joj je draga.

I evo ga, stiže. Rakija s tri čašice je već na stolu. Treća za Miru da me ne "podkrađa". Razgovor. Ono uobičajeno. Ne ču ga prepričavati. Samo ponešto iz njega.

"Moja nije dočekala da uđe u dvadesetprvo stoljeće" - reče Franjo.

Vidim ja da bi on o onome radi čega je nujan. Reda radi i iz pristojnosti, prihvativost mi o tome.

"A šta se može. Bog je tako htio. Hvala Bogu da se nije napatila". I sve tako u tome smislu. I dok mi tako, ja sve smisljam, kako bi onako fino, nijansirano prešli na nešto drugo. Uklapljivo u ovo, a i udaljuje se od ovoga. Idem za tim da prijedemo na neki drugi kolosijek s kojeg će doprijeti do Franje malo vedrine. Pa velim:

"Pa eto i ja prije 6 godina skoro *ode*. Da nije bilo dobrih doktora I ja bih bio pod ledinom".

Miri i Franji jasno je što sam s ovim htio reći. Radi čitatelja moram im objasniti o čemu se radi. U listopadu mjesecu 1995. ja sam operiran. Imao sam rak, karcinom na debelom crijevu. Operacija je izvrsno izvedena, odstranjeno je oboljelo tkivo i ja evo već 6 godina normalno funkcioniram. Toliko za čitatelje da dalje mogu priču pratiti. Znači vraćamo se i uključujemo

vrijeme trajanja partije ne smiju ništa govoriti. Mogu samo gledati. Briga Pešuta za to! On se toga ne drži. U kartama su 4 kralja, 4 asa, 4 puba, 4 sedmice i tako dalje. Kralj je vrlo jaka, važna i značajna karta. Onaj koji ga pri dijeljenju dobije, a svaki dobije po 8 karata, taj igrač ima velike izglede da pobijedi. I onaj igrač iza kojeg Pešut sjedi, i u čije karte Pešut gleda, kad ih rasporedi u ruci da se mogu fino i razgovijetno vidjeti, Pešut će: "Ovaj kraljeva ima više, nego što ih ima na cijelom svijetu".

2. Igra se belot. *Padoše* ova dva koji su *zvali*. Onaj koji je kriv za pad, da bi se ispričao partneru, veli mu : "Da nisu zvali 50, mi ne bi pali". Na to će Pešut : "Da je moj otac bio general, ja ne bih morao ići na rad u Njemačku". (Nek' mi oproste nekartaši, ali ovo sa *zvanjem* 50 i ono "pali", meni je to tako komplikirano rastumačiti, da od toga odustajem. Ali siguran sam da će se kartaši tom štosu od srca naslijmati.)

3. Pešut je stalno dolazio u sukob s medicinskim sestrama. Nisu mu ni one ostajele "dužne". Obraćao im se s "ti", pa su i one njemu govorile "ti". On nije došao u bolnicu od kuće, nego dok je bio vani, pozlilo mu je, pa je tako stigao bez pidžame. Ne znam šta je bilo prije, samo sam bio prisutan kad su dvije medicinske sestre zbog nečeg bile u našoj sobi, tad Pešut će nama bolesnicima, ali tako, da one čuju: "Ja od sestara tražio da mi donesu pidžamu. Od toga ništa. Ja se obratio doktorici i ona mi ju odmah donijela". One graknuše na njega. Svašta su mu rekle. A i on njima. To je trebalo snimiti.

4. Drugi dan poslije ručka bila je jedna od njih u sobi. Pešut ju upita: "Ovo nije bio nikakav ručak. Kad će doći pravi"? Ona će njemu: "Ne znam. Pitaj doktoricu".

5. Uvijek je Pešut bio gladan i malo mu je bilo, koliko bi mu god za ručak ili večeru donijeli. Jedan dan *progundja*: "A daju ti hrane koliko ptica posere".

6. Jedan drugi dan dijelila nam je hranu jedna debela bolničarka. Kad je izišla iz sobe, Pešut će : "Ima u njoj 130 kila. Kad bi ju čovjek htio povaliti, dobio bi kilu dok bi ju oborio". Bilo je još dosta toga. Šteta što sve nisam zapamtio.

Nakon što je ovo čuo, Franji se popravio raspoloženje. Pole, vlašićki sir i pogotovo blatina, koju mi je iz Hercegovine donio kum Ico Mandić, bili su izvrsni. Moj prijatelj Franjo otisao je kući nasmiješena lica. •

OTKRIVEN SPOMENIK ŽRTVAMA KOMUNIZMA ĐAKOVA I ĐAKOVŠTINE

U središtu Đakova, iza crkve Svih svetih, u subotu 16. svibnja otkrili smo spomenik žrtvama komunizma stradalima u travnju 1945. godine nakon ulaska partizanskih jedinica u grad. Tih proljetnih dana ubijeno je na tzv. Župnoj livadi 75-80 Đakovčana. Počinitelji, kao i na ostalim stratištima diljem Hrvatske, Bosne, Hercegovine i Slovenije – jedinice KNOJ-a i OZN-e «slavne Titove partizanske armije».

U nazočnosti 300 građana Đakova spomenik su otkrila djeca žrtava **Kata Bićanić** i **Mladen Đaković** /vidi sliku/. Svečanost je započela državnom himnom, koju je otpjevala poznata muška pjevačka družina iz Đakova «Bećarine». Uslijedio je niz pozdravnih i prigodnih govorova. Govorili su: **Ivo Tubanović**, predsjednik Hrvatskog društva političkih zatvorenika Osječko-baranjske županije, **Alfred Obračanić**, predsjednik HDPZ-a, **Šimun Penava**, dopredsjednik Hrvatskoga žrtvoslovnog društva te **dr. Vladimir Geiger**, znanstveni savjetnik Hrvatskog instituta za povijest.

S obzirom na to da je otkrivanje spomenika bilo na dan izborne šutnje, izostao je prigodni govor gradonačelnika Đakova **Ante Raspudića**, koji je čitavo vrijeme sudjelovao u svečanosti.

Blagoslov spomenika i masovne grobnice obavio je **vlč. Tomislav Čorluka**,

Kata Bićanić i Mladen Đaković otkrivaju spomenik

župnik i dekan župe i crkve Svih svetih, gdje je nakon svečanosti predvodio svetu misu.

Spomenik «Žrtvama komunizma Đakova i Đakovštine» izradio je akademski kipar **Antun Babić** iz Vinkovaca, autor velikoga stvaralačkog opusa. Sudjelovao je na 40 samostalnih i preko 230 skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Inspiraciju za spomenik tražio je u svjedočanstvima iz žrtvoslova «Prešućene žrtve komunizma Đakova i Đakovštine u ratu i poraću». Skulpturu je nazvao «Glava koja tone», zato jer su zločinci pobijene žrtve površno pokopali, pa skulptura predstavlja žrtvu pokopanu na brzinu, tako da joj vire dijelovi tijela koje zaranja u zemlju. Skulptura je odljevana u bronci na kamenom postamentu visine 140 cm, na kojem je uklesan tekst «Žrtvama komunizma Đakova i Đakovštine». •

BOSIH NOGU ŠUM U POGREBNOM HODU

Komemorativno okupljanje u Zagrebu

U subotu, 6. svibnja 2009., u dvorani „Vijenac“ na zagrebačkom Kaptolu u organizaciji Udruge žena „Krug“ održano je komemorativno okupljanje za žrtve Bleiburga i križnih putova, pod naslovom „Bosih nogu šum u pogrebnom hodu“.

Ovo je peta godina kako članice „Kruge“ upriličuju komemorativna okupljanja. Do sada su se sjećale djevojaka koje su **Titovi** partizani ubili kod Crngroba te žena koje su patile u logoru na Lonjskome polju, godinu dana iza toga stradanja seljaka u istočnoj Lici, zatim ubijanja i uništavanja u Zagrebu nakon ulaska partizana u svibnju 1945., a lani su

Priredila:

Maja RUNJE

čitana pisma iz bezdanke, nekoliko sačuvanih pisanih poruka koje su ljudi prije smrti uspjeli uputiti svojim obiteljima. Ovogodišnje okupljanje bilo je posvećeno sjećanju na šestoricu mlađih ljudi, u dobi od 20. do 23. godine, koje su jugoslavenski partizani ubili poslije rata: na **Dragutina Kumpfa** iz Vukovara, **Iliju Mikića** iz Orašja, **Zvonka Novačića** iz Petrinje, **Ivana Bičanića** iz Gospića, **Ivi-**

cu Kovačevića iz Osijeka i **Antu Kujundžića** iz Ivanbegovine kraj Imotskoga. Njihovi su portreti predstavljeni fotografijama te sažetim životopisima iz njihovih kratkih života. Životopise je interpretirao dramski umjetnik **Joško Ševo**, a duhovnim šansonama pratili su ga **Čedo Antolić**, **Ana Dagelić** i **Breza Pavić** te Ženski pjevački zbor „Danica“. Uz to, **Anja Šovagović Despot** interpretirala je stihove iz hrvatske bleiburske lirike pjesnika **Jure Prpića**, **Šimuna Šite Čorića**, **Mirka Rogošića**, **Vinka Nikolića**, **Husnije Hrustanovića** i **Mate Marčinka**.

Članovi najužih obitelji mučenika načile su okupljanju, a posjetitelji su u dubokoj tišini suojećali s njima. U mislima i srcu bili su uz ove mlade ljude – i uza sve druge mučenike, a na osobit način i uz mučenike iz vlastitih obitelji – i prevrtale iste bolne misli: jesu li umrli od metka, od malja ili od noža; jesu li živi i s bolnim ranačama bačeni u rovove, u ponor, u rudarsku jamu, u rijeku, u plitku grabu da ih razvuku životinje; jesu li morali čekati svoj red i gledati kako pred ubojice izmorenih i goli stupaju njihovi sudrugovi, prijatelji, braća; kamo su u tim trenucima bile okrenute njihove misli...

Dok se u tišini čuo jecaj sestre, brata, zaručnice, kćeri – među ljudima je jačala osobita i neraskidiva veza sa stradalom hrvatskom mladostu. Također i želja da mučeni i ubijeni ljudi vide i osjeti da nisu zaboravljeni, da ih volimo.

U „Krugu“ djeluju **Maja Blaškov-Šovagović**, **Zdravka Bušić**, **Biserka Cetinić**, **Irena Kozarić**, **Jelica Krpan**, **Nada Livljanić**, **Cika Mikolčić**, **Zorica Rukavina**, **Maja Runje**, **Srna Matijević** i **Zorka Zane**. U svojoj pozdravnoj i u završnoj rječi članice su izrazile nakanu da poduzmu nužne korake, da se u sljedećim godinama u Zagrebu, i u drugim našim mjestima, utemelje službene godišnje komemoracije za žrtve Bleiburga i križnih putova. Naglasile su da nas žrtve ovih mlađića, i sve druge žrtve, obvezuju da ustrajemo u zahtjevu da se Hrvatska suoči s istinom o svojoj novijoj povijesti. Još su jednom izrazile nužnost da se komunizam do kraja prokaže zločinačkim sustavom, a Tito te njegovi brojni pomoćnici i krvnici zločincima.

KRUG
Maja Blaškov Šovagović, Zdravka Bušić, Biserka Cetinić, Irena Kozarić, Jelica Krpan, Nada Livljanić, Srna Matijević, Cika Mikolčić, Maja Runje i Zorka Zane

PROGRAM

BOSIH NOGU ŠUM U POGREBNOM HODU
Komemorativno okupljanje za žrtve Bleiburga i križnih putova
Zagreb, „Vijenac“, 6. svibnja 2009., 20 sati

Ja sam Hrvatica /Marija Kumičić, Marta i Marija Bergovce/ ... Ženski pjevački zbor „Danica“
(Dirigentica: Marija Bergovec)
Pozdrav. organizatorice Maja Runje

SJEĆANJE NA DRAGUTINA KUMPFA IZ VUKOVARA Joško Ševo
Jure Prpić: Hrvatska 1945. Anja Šovagović Despot
Slavonija /Čedo Antolić/ Čedo Antolić, Ana Dagelić, Breza Pavić

SJEĆANJA NA ILIJU MIKIĆA IZ VIDOVICA KRAJ ORAŠJA Joško Ševo
Šimun Šito Čorić: Uskrsnuće Anja Šovagović Despot
Gospodine /Čedo Antolić/ Čedo Antolić, Ana Dagelić, Breza Pavić

SJEĆANJA NA ZVONKA NOVAČIĆA IZ PETRINJE Joško Ševo
Mirko Rogošić: Ratni akvarel Anja Šovagović Despot
Tu je sve /Čedo Antolić/ Čedo Antolić, Ana Dagelić, Breza Pavić

SJEĆANJA NA IVANA BIĆANIĆA IZ GOSPIĆA Joško Ševo
Vinko Nikolić: Rastanak s Hrvatskom Anja Šovagović Despot
U tvojoj milosti /Čedo Antolić/ Čedo Antolić, Ana Dagelić, Breza Pavić

SJEĆANJE NA IVICU KOVAČEVIĆA IZ OSIJEKA Joško Ševo
Husnija Hrustanović: Misao na dom Anja Šovagović Despot
Jutro /Čedo Antolić/ Čedo Antolić, Ana Dagelić, Breza Pavić

SJEĆANJE NA ANTU KUJUNDŽIĆA IZ IVANBEGOVINE KRAJ IMOTSKOG Joško Ševo
Mato Marčinko: Bleiburg 1990. Anja Šovagović Despot
Tvoja zemlja /Čedo Antolić/ Čedo Antolić, Ana Dagelić, Breza Pavić

Jedna je Hrvatska /Julije Njikoš/ Ženski pjevački zbor „Danica“
Riječ na kraju, organizatorice Zdravka Bušić

Članice „Kruga“ pozvali su stoga na treći veliki javni prosvjed „Kruga za trg“ pred Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu, 6. lipnja 2009. u 11 sati, kojemu je cilj ukloniti Titovo ime iz Zagreba i iz cijele Hrvatske.

Svi gosti komemoracije „Bosih nogu šum u pogrebnom hodu“, njih više od tristo, platili su ulaznicu. Ulaznicu je platio čak i preuzvijeni **Valentin Pozaić**, zagrebački biskup, koji se priključio skupu, što je organizatoricama bila osobita čast. Ukupnim prihodom članice „Kruga“ finansirat će veći dio troškova lipanjskog prosvjednog okupljanja pred Kazalištem.

SJEĆANJA

Sjećanje na Dragutina Kumpfa iz Vukovara

Čast nam je sjetiti se Dragutina Kumpfa. Imao je 22 godine kada su ga ubili partizani. Na ovoj slici ima 21 godinu. Na drugoj slici su Dragutin i njegova sestra Slavica, pet godina prije rata, dok je još izgledalo da je pred njima život, da ih čeka radosna mladost i otvoreni puti. Živjeli su uz dobre roditelje, mamu Emiliju i tatu Miju, zaštićeni i voljeni.

Dragutinovi roditelji bili su blagi ljudi. Nije u njih bilo ružnih riječi i grubih tonova, već sklad i briga jedno za drugoga. Otac Mijo bio je državni službenik. Obitelj se zato često selila. Dok je radio u zagorskom selu Sveti Petar Oreševac, video je jednom o nekom blagdanu kako je jedan seljak na kuću objesio hrvatsku zastavu, nije ga prijavio, i radi toga je bio premiješten u Crnu Goru.

Dragutin Kumpf i sestra mu Slavica, 1936.

Dragutin je u svom djetinjstvu imao puno prilika slušati i osobno svjedočiti nasilju prema Hrvatima. U Požegi je gledao četnike kako s nalijepljenim bradama o Đurđevdanu marširaju središtem grada.

Iako Slavonac, želio je biti mornar. Dva se puta prijavljivao u mornaricu. Oba su mu puta našli *zdravstvenu manu* – koja je sigurno bila u vezi s imenom, podrijetlom, ocem i obitelji... Obitelj Kump čeznula je za hrvatskom slobodom. Godine 1941. Dragutin je jedva imao 18 godina. A odmah se javio u hrvatsku vojsku! Osjećao je da treba pridonijeti obrani. A možda se pomalo želio oslobođiti i škole!! Sjedenje u gimnaziji mu se činilo mukotrpnim!

U svibnju 1945., 15. svibnja, oko podneva, Dragutin se našao u nepreglednoj povorci zabrinutih ljudi koji su se kretali u smjeru dravskog mosta, na putu prema Dravogradu. Njegova se skupina u jednom trenutku odlučila penjati strmim šumskim putem, kako bi izbjegli nepreglednu gužvu te brže ušli u Austriju.

Šumskom se stazom penjao Dragutin, iza njega je išla prijateljica njegove sestre Slavice Ivana, zatim sestra Slavica, a iza Slavice njihov otac Mijo. Skupa su došli na Bleiburško polje. Dragutin se tada odvojio i priključio skupini časnika, a sestra i otac ostali su još kratko zajedno. Nadlijetali su ih engleski zrakoplovi, a otac Mijo je Slavici rekao: *Sigurno nas broje, da znaju koliko ručkova trebaju pripraviti...*

Slavica se u Vukovar vratila 8. lipnja 1945., bosa, omršavljela, potamnjela u licu, kose sive od sunca i prašine, u prljavoj suknji napravljenoj od pidžame. Na

Dragutin Kumpf, 1944.

više je mjesta na putu od Bleiburga do Vukovara gledala smrti u oči. U Mariboru je samo igrom slučaja izbjegla strijeljanje. Sada je kucala na prozor njihove zamračene prizemnice u Krajiškoj ulici, dok joj je, okljevajući, prilazio njihov stari pas.

Dragutin se nikad nije vratio. Ni otac Mijo se nikad nije vratio. Ni bratić Ivan se nikad nije vratio...

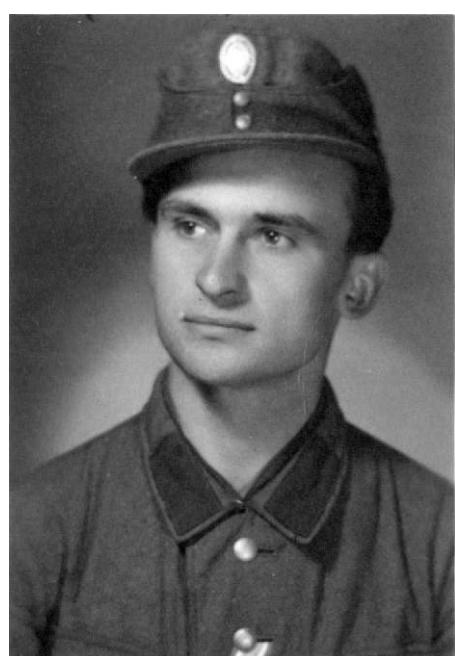
Slavica i majka su čekale, tjeskobne u dugim noćima. A tugovalo je i mnogo drugih ljudi. Partizani su u vukovarskoj Bartolomejskoj noći, nakon što su 12. travnja 1945. ušli u grad, odveli i ubili 119 Hrvata, uglavnom uglednih i imućnijih ljudi. Ukupno je u kotaru Vukovar ubijeno oko 700 Hrvata. U Iloku 172, u Šarengradu 49, u Babskoj 117, a u Mitrovici više od tisuću Hrvata. U isto vrijeme prognali su tisuće Nijemaca te na njihova imanja naselili Srbe.

Godine 1991. Dragutinova sestra Slavica dočekala je još jednu Apokalipsu...

Sjećanje na Iliju Mikića iz Vidovica kraj Orašja

Ovo je Ilija Mikić. Na ovoj drugoj fotografiji je njegova žena Jela, njihova djeca Marija i Sofija te njihova mala nećakinja, krajem 1949., kad Iliju više nije bilo.

Iliju se rodio i živio u selu Vidovice kraj Orašja. U 18 je godini, 1939., oženio svoju dječačku ljubav, Jelu Župarić, djevojku iz susjedstva. Bio je seljački sin. Radio je na roditeljskoj zemlji, a pred rat je u stričevoj kući bio počeo voditi i malu trgovinu.

Ilija Mikić, 1944.

Jela Mikić, kćeri Marija i Sofija, nećakinja, 1949.

Iliji i Jeli umrli su u najranijoj dobi njihovi prvorodeni sinovi Ivo i Mirko, kako se u to vrijeme na našim selima često događalo. Ilija se žalostio i govorio: *Ako bi i naše treće dite maleno moralo umrit, volio bi' da umrem ja, a da ono živi...*

Treće je dijete bila Marija. Rodila se 1942. Poslijе nje je stigla Sofija, 1944. Otac je Mariju video i zagrljio je, no kada se rodila Sofija, nije mogao doći kući. Svojoj ženi Jeli je pisao: *Hvala Bogu da se zdrava rodila naša druga kćer. Curicama sam sada kupio svile za haljinice. A objema i bisere za oko vrata...*

Nikad više nije došao svojoj kući.

Ivo Kobaš, stariji čovjek iz Vidovica, koji se skupa Ilijom u svibnju 1945. našao na Bleiburškom polju, pričao je da je video kada su partizani razoružavali Ilijinu domobransku postrojbu. Video je kako tuk u gaze zapovjednika postrojbe, a vojnicima zapovijedaju da skinu odjeću i cipele i zamijene ih za njihove ušljive i poderane stvari. U Vidovicama je njegovima rekao: *Teško je bito Iiju gledati, kako je bio žut i blid. Ni u času smrti mu ne će biti gore...*

Ilija je kasnije još jednom viđen, u logoru u Mariboru, gdje su s njim bila trojica Vidovljana. Kući se vratio Vidan Janjić. Pričao je kako je plakao, kad je dvojicu prijatelja ostavljao u logoru ... Pripovijedao je i kako mu je Ilija govorio: *Idi, samo idi...*

Žena Jela u srcu je čuvala nadu da će se se Ilija jednog dana ipak vratiti. Govorila je: *Kada se javi da dolazi,*

spremit ćemo curice, pa ćemo sa strane gledati hoće li ih prepoznati...

U Bosanskoj Posavini je svaka hrvatska kuća nekoga čekala. Hrvatska je u Bosanskoj Posavini izgubila deset tisuća mladića i muževa. Partizani su 23. svibnja 1945. samo u Burića štalama, u Garevcu kod Modrića, u jednom danu ubili 628 hrvatskih vojnika koji su se tamo bili predali.

Jela je cijeli život nosila crninu. Nikad nije oplakala svog muža. Njena mlađa kćer Sofija postala je redovnicom Sv. Križa, u Đakovu. Marija se udala i dobila dvoje djece. Iliju, kome je ime dala po ocu, te Sofiju, kojoj je ime dala po sestri. 1992. Jela je, sada već u starosti, morala napustiti Vidovice, jer su četnici i Jugoslavenska armija napadali i razarali selo i cijelu Bosansku Posavinu. U tjeskobnom prognaanstvu, tugujući za domom i zavičajem, do svoje se smrti, tješila i radovala da se njezin unuk Ilija - koji je baš kao i njegov did bio u borbi za svoj dom - neozlijeden i zdrav vratio svojoj obitelji.

Sjećanje na Zvonka Novačića iz Petrinje

Ovo je Zvonko Novačić, u veljači 1945.. Na drugoj slici je njegova obitelj u njegovom najranijem djetinjstvu: majka Ana i otac Tona, te sestre Ruža i Ivka.

Svi su se oni u svibnju 1945. našli na križnom putu. Zvonko nije imao ni 20 godina, rođen je 1925. Nije čak bio ni vojnik. Bio je priučeni krojač koji je u petrinjskoj vojarni prekrajao i popravljaо vojnu odjeću. No, obitelj Novačić je dobro znala tko su „osloboditelji“ koji dolaze. Zvonkova najboljeg prijatelja i bratića

Zvonko Novačić, 1945.

Milana Brkašića uhvatili su partizani – točnije četnici, jer tada su još bili četnici - 1942. u njegovoj kući u selu Maji kraj Gline, svezali ga za kola i vukli po kamenuju i grabama sve do srpskog sela Brestika, gdje su ga, dok je u teškim ranama izdisao, bacili u živicu.

Kad su Zvonka Novačića, negdje oko Celja, partizani rastavljali od roditelja i sestara, okrenuo se sestri Ruži i rekao: *Ako se više ne vidimo, a Ti budeš imala sina, daj mu moje ime...*

Ruža je sljedeće godine rodila sina. Dala mu je ime Zvonko. Godinu dana kasnije dobila je drugog sina. Dala mu je ime Milan.

Treba li reći da su Zvonko i Milan - a i njihov treći brat Darko, kao i svi nečaci Milana Brkašića - 1991. morali u ruke uzeti pušku, ne samo iglu, te braniti Hrvatsku?

Majka Ana Novačić i otac Tona Novačić te djeca Zvonko, Ruža i Ivka, 1928.

Sjećanje na Ivana Bićanića iz Gospića

Ovo je Ivan Bićanić iz Gospića. Na drugoj slici je na dan svoje mature, u svibnju 1943., u krugu svoje obitelji: s roditeljima, sestrom Maricom i bratom Nikicom.

Ivan Bićanić, Ivica, koga su prijatelji zvali Ćibe, rodio se 13. ožujka 1925. Od djetinjstva se isticao bistrinom i bio je

Ivica Bićanić, 1944.

među najboljim učenicima gospičke gimnazije. Uz pomoć profesora Petra Martincia, do petnaeste je godine, do svoga petog razreda gimnazije, odlično ovладao francuskim jezikom, pa se na francuskom i dopisivao. Kasnije je naučio i njemački. Veoma je lijepo crtao. Dobro je igrao nogomet. Volio je matematiku, kojom je zarađivao džeparac podučavajući lošije đake.

U Gospiću, kao i u drugim našim gradovima, mladež se u večernjim satima okupljala na korzu, a ljeti su se dečki i djevojke, tako i Ivica, razigrano kupali u bistroj prohladnoj rijeci Novčici. S njezinim su vilovitim stijena uz obale hrabro skakali na glavu. Na Cvjetnu nedjelju su se natjecali tko će u crkvu doći s većim pleterom od drena, u predvečerje Ivandana bacali su vjenčice od ivančica preko krovova. O božićnim su blagdanima skupljali novčice čestitajući po kućama. Svakodnevno su zbijali i šale.

Ivicu jedino politika nije zanimala. A to je bilo doista neobično u vrijeme predratnih napetosti, kada su do eksplozije nabijene hrvatsko-srpske suprotnosti neprestivim međama razdijelile Gospic. Ivi-

ca i njegovi prijatelji s ruske kuglone u njegovom dvorištu bili su valjda jedini koji su ostali u svom dječačkom svijetu, ne sluteći da će za koju godinu od njih dvanaestorice čak osmorica izgubiti glavu u dobi dozreloga djetinjstva, i da im nitko ne će staviti ljiljan na grobove, koji bi upio suze njihovih nevinih godina. Rat se ovim dječacima nametnuo u pupoljku njihove mladosti. Oni sami sigurno nikome nisu činili zlo, ne daj Bože da bi koga ubili!

U lipnju 1943. Ivica je položio veliku maturu i sa svojim je gimnazijskim kolegama 28. kolovoza krenuo u hrvatsku vojsku. U vojnoj koloni s njim je u Zagreb tada krenula i njegova bolesna mama, koja je išla na liječenje, jer se iz Gospića u to vrijeme drugaćije nije moglo putovati. U Zagrebu se školovao u vojnoj školi u Runjaninovoj ulici. Uspio je unaprijediti nišansku napravu na minobacaču primjenjujući trigonometrijske proračune, i za to je bio nagrađen trodnevnim dopustom. Postao je pripadnikom dojavne satnije Poglavnika tjelesnog zdruga. Promaknut je u čin zastavnika. i dodijeljen za voditelja skladišta za strjeljivo u Maksimiru, a na toj je dužnosti dočekao i kraj rata. U Zagrebu je upisao i studij prava, iako je zapravo želio studirati medicinu, što uz vojsku nije bilo moguće.

U svibnju 1945. odlučio je da se neće povlačiti. Nije za to video razloga. Dobričina po svojoj prirodi, od djetinjstva katolički vjerski odgojen, vjerovao je da su i drugi ljudi kao i on. Naivno srce njegove

nepokvarene mladosti nije se bojalo da bi u miru mogao stradati.

20. svibnja 1945. komunističke su vlasti objavile službeni oglas – potpisao ga je partizanski upravitelj Zagreba Vjekoslav Veco Holjevac – kojim su pozivale određena godišta, među njima i Ivičino, da se prijave novoj vlasti radi nastavka služenja vojnog roka. Ivica se odmah odazvao. Tješio je zabrinutog ujca Ćipu i ujnu Maricu, kod kojih je u Zagrebu stanovao, da se sigurno radi baš o redovnom novčenju. No, nakon što se otisao prijaviti, nije se više vratio. Kao da je u zemlju propao.

Kasnije su njegovi doznali da je bio затvoren u vojnom zatvoru na Novoj Vesi te da je u lipnju prebačen u Savsku cestu, gdje mu se gubi svaki trag.

U Gospiću su Ivičini brojili dane duge kao godine i čekali vijesti koje nisu stizale. Znali su da ga nije progutala noć, niti se nije izgubio u šumi, već da se čiste savjesti prijavio novoj vlasti. Sve su to u sebi prebirali i neumorno se nadali... Vrijeme im je u sljedećim mjesecima i godinama ispolio nade. O Ivici nikada ništa nisu doznali, kako ga je nestalo i gdje mu je grob.

Ivičina mama je bolesna i nepokretna u krevetu provela 28 godina. O njemu se pred njom šutjelo. Svi su se ponašali kao da je živ, kao da je daleko te ne može doći kući. Ivičina teta Matija, kojoj su svi kućni poslovi pali na leđa, svaki je dan kao crv radila, a po cijele je noći plakala i molila do zore, ne bi li tako svoga mezimca izbavila od zle subbine. Ubrzo je i sama umrla - od žalosti, odnijevši Bogu tugu i

Maturalna slika Ivice Bićanića (Ivica - gornji red, 4. s lijeva; u donjem redu: 1. s lijeva vlč. Vladimir Kargačin, 3. vlč. Dragutin Kukalj, 8. prof. Gljeb Krilov, 9. prof. Ivan Javor), 1943.

Ivica Bićanić, roditelji, sestra Marica i brat Nikica, 1943.

svoje nade, i one duge neusnule noći, vapaće i molitve...

U Gospiću i njegovoj okolici su nakon rata partizani ubili oko tri i pol tisuće nevinih ljudi. S komadića Ivičine Kaniške ulice, sa svega 300 metara razdaljine od Križa do Bolnice, na kojoj je onda u 23 kuće živjelo tridesetak obitelji, u drugoj polovoci 1945. godine, kad je već bio mir, nestale su 33 osobe. Za najveći se broj njih ne zna ni kako ni zašto. Sve su to bili Hrvati, a među njima mahom mladići koji su jedva izmagnuli iz djetinjstva.

Tako su nestala i sva ona djeca s Ivičine ruske kuglane, od koje se danas još vide ostaci u drvarnici kuće u Kaniškoj ulici: jedan čavao na stropnoj gredi, na kom je visjela kugla i na okolnim gredama zapisana imena dječaka i broj srušenih čunjeva.

Na kraju, pogledajmo i Ivičinu maturalnu sliku: Ivica je u gornjem redu, četvrti s lijeva. Od jedaneaest učenika koji stoje, devetorica su ubijena. U donjem redu sjede nastavnici i vjeroučitelji. Prvi s lijeva je vlč. Vladimir Kargačin, treći je vlč Dragutina Kukalj, gospički župnik, osmi je prof. Gljeb Krilov, a deveti je prof. Ivan Javor. Svi su ubijeni nakon što su partizani 4. travnja 1945 ušli u Gospic.

Sjećanje na Ivicu Kovačevića iz Osijeka

Ovo je Ivica Kovačević iz Osijeka. Na ovoj drugoj slici je Ivica s kolegicama i kolegama iz Učiteljske škole, u osječ-

kome Gradskom vrtu, 13. svibnja 1941. Slave završetak školske godine! Ivica je ovaj koji se drži ograde. Želi se popeti na ogradu. Na slici su četiri mladića. Jedan je poginuo od podmetnute partizanske bombe dok je odlazio na vojnu izobrazbu u Stockerau, a Ivica i ovaj mladić koji čući, završili su na mjestima koje zovemo Bleiburg, no samo Bog zna u kojoj jami, na koji način, uz kakav jauk duše. Mladić s gitarom je preživio, no njegov mlađi brat i otac se nisu vratili.

Kad su ga partizani ubili, Ivica Kovačević je imao 21 godinu. U lipnju, na svetog Ivana Krstitelja, bio bi navršio 22 godine.

U učiteljskoj školi u Osijeku Ivica je bio predsjednik Križarskog društva. Križarska organizacija bila je veliki katolički pokret. Nastao je početkom tridesetih godina, nakon što je Aleksandar Karađorđević u siječnju 1928. zabranio orlovstvo. Okupljala je mladiće i djevojke koje je vezala odanost Crkvi, spremnost za žrtvu i apostolat te ljubav prema domovini. Komunisti su ih kasnije, kada su došli na vlast, progonili i ubijali. Ubili su i dva križarska predsjednika, dr. Ivana Protulipca i dr. Feliksa Niedzielskog. Prof. Maricu Stanković, predsjednicu Sestrinstva, zatvorili su na više godina u logor.

Ivica je bio veoma dobar učenik, otvoren, uvijek nasmijan, pristupačan, spreman pomoći. Vršnjaci su u njega imali povjerenja. Slijedili su ga i postajali križari. Lijepo je pjevao. Bio je ozbiljan vjernik. Njegov se lijepi tenor čuo na misama u crkvi sv. Antuna u Tvrđi. Živio je u obitelji u kojoj je bilo još troje djece: dvije sestre, Ljubica i Elizabeta, te brat

Mirko. Svi su, na mamu, imali jako plave oči...

Ivičina prijateljica iz razreda, Vera, stanovała je nekoliko kuća dalje od stana obitelji Kovačević. Susretali su se na putu u školu. Išli su skupa do tramvaja i poslije do škole. Razgovarali su, postali prijatelji. Imali su iste ideale. Počeli su planirati da će se, kada završi rat, vjenčati i biti učiteljici u najzabitijemu hrvatskom selu te poučavati djecu i pomagati ljudima.

U četvrtom se razredu Ivica javio u hrvatsku vojsku, kao i više drugih učenika iz njegove školske generacije. Išli su na izobrazbu u Austriju, a onda se vratili u Zagreb kako bi nastavili prekinuti razred te maturirali. Škola i vojarna za mlade

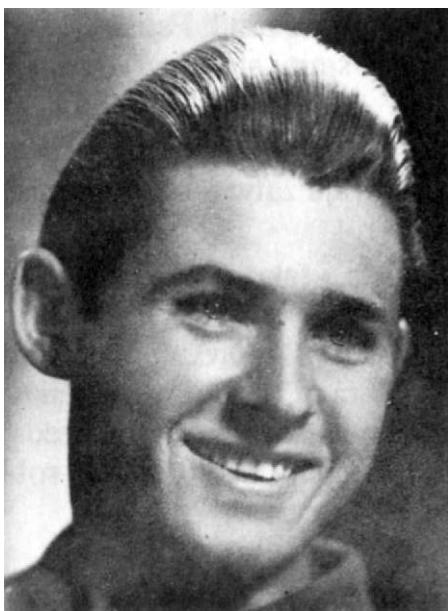
Ivica Kovačević (drži se za ogradu), sa suučenicima iz razreda, 1941.

vojnike-učenike bila je u Medulićevoj, tamo gdje je danas Ekonomskička škola. Vera se sjeća kako bi se tih mjeseci nedjeljom znala naći na Jelačićevom trgu i gledati kako Ivica i prijatelji stupaju od škole do katedrale, na misu, vedro i snažno pjevajući budnici... Nakon mature, Ivica je trebao ići na Sljeme, na jednu vojnu radio-postaju. Na bojnišnici nije bio ni dana.

Vera se s Ivicom oprostila na uglu Džamije i Zvonimirove, 6. svibnja 1945...

Nekoliko godina kasnije jedna je djevojka Veri rekla kako vjeruje da je Ivicu vidjela u logoru u Šent Vidu, u predgrađu Ljubljane, a da ga je od tamo sljedećeg jutra nestalo. Nije bila potpuno sigurna, jer joj je bilo neobično da nosi naočale. Veru je baš ta činjenica potakla da vjeruje da se radilo o Ivici. Znala je da je Ivica bio kratkovidan, da nije volio nositi naočale i da ih je stavljao samo kada je morao. U Ljubljani ih je možda nosio da ih sačuva od divljaka koji su ljudima oduzimali sve što su imali sa sobom.

Partizani su Ivicu ubili. S njim su ubili i trinaest njegovih prijatelja, mlađih križara, maturanata njegove Učiteljske škole u Osijeku. Ubili su i Ivičina brata Mirka...

Ivica Kovačević, 1944.

Sjećanje na Antu Kujundžića iz Ivanbegovine kod Imotskoga

Ovo je Ante Kujundžić iz sela Ivanbegovina kod Imotskoga, snimljen tijekom rata. Na drugoj slici su njegovi roditelji Luca i Marijan Kujundžić–Marijantalo, Antin najmlađi brat Andelko, sestre Mila, Ana i Kosa te nećakinja Marija – početkom pedesetih, kada Ante više nije bilo.

Ante je rođen 1922. kao najstariji od desetero braće i sestara. Pamte ga kao pametna i ozbiljna dječaka i mladića. Bio je snažne građe, a marljiv - s ocem prvi u zoru za vojnim, s kosom ili motikom na njihovim Brižinama i Splitvinama, u vinogradu, na zemlji u Imotskom polju.

Ante Kujundžić, 1943.

Bio je blage naravi – kasnije će se mati sjećati kako joj je rekao da svakog vojnika koji bude prolazio uz njihove kuće nahrani – no 1941. – a tada je imao 19 godina – osjećao je ono što se osjećalo u gotovo svakoj kući Imotske krajine: da je država blago, da je treba braniti i spasiti. Narod je iskusio čizmu i kundake tuđe države. Želio je mir i sigurnost, želio je svoju državu. U samo jednoj noći, u lipnju 1941., gotovo svi mladići iz Ivanbegovine pristupili su hrvatskoj vojsci.

U jesen 1944. Ante je zadnji put bio kod kuće. Kad se vraćao na dužnost, vlakom preko Mostara, prema Zagrebu, vlak nije mogao nastaviti put, jer su partizani bili srušili prugu. Ante se tada još jednom vratio kući. Majka se veoma radovala, no nažalost, samo na kratko. Pruga je poprav-

Majka Luca Kujundžić i otac Marijan Kujundžić-Marijantalo te braća, sestre, nećakinja, 1952.

Ijena i Ante je otpotovao. I više se nikada nije vratio...

Igra sudbine je htjela da se u svibnju 1945. na povlačenju, negdje kod Dravograda, u nepreglednom moru ljudi, Ante susretne sa svojim mlađim bratom Matom, koji je bio u domobranskoj odori. Dva su se brata zagrlila i razgovarala o tome da Hrvati ne smiju odložiti oružje, da oni sami ne će odložiti oružje... Dogovorili su se da će se nastojati naći sljedećeg dana, kod kapelice, uz cestu. No, život - i smrt - zauvijek su ih rastavili...

li... Brat Mate nikada više nije video Antu. Nitko od Imočana ili prijatelja, koji su se spasili i vratili, nije više video Antu...

Obitelj se u Ivanbegovini dugo nadala njegovu povratku. Otar Marijantalo od žalosti je i umro. Nikad ništa nije saznao o zadnjim trenucima svoga sina.

Brat Mate preživio je pakao križnog puta, sve do Zemuna. U Zemunu je obolio od tifusa. Kući se vratio napola mrtav. O svojim patnjama nije nikada govorio, sve do 1990. - da zaštiti svoju obitelj. Mnogi su šutjeli, mada je svatko znao o razmjerima partizanskog ubijanja. Samo iz sela Ivanbegovine ubijena su 33 mladića.

Kada bi Mate pripovijedao o svom križnom putu, o onome što je prepatio, uvijek bi rekao da ne žali. Nagrada mu je bila slobodna Hrvatska. No kada bi pripovijedao o svome ubijenom bratu Anti, niz tvrde seljačke obraze uvijek bi potekle suze... •

KRUG ZA TRG

Građanska inicijativa za povratak imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanom imenom komunističkog diktatora maršala Tita

Pozivamo Vas na drugo veliko javno okupljanje

kojim u duhu Rezolucije Vijeća Europe o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima te Deklaracije Hrvatskog sabora o osudi zločina komunističkog poretka u Hrvatskoj, a povodom treće godišnjice njezina donošenja, tražimo povratak imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanom imenom komunističkog diktatora Tita.

Maršal Tito odgovoran je za masovna pogubljenja, pojedinačna ubojstva, zatvaranja ljudi u logore, mučenja i progone i zabranu svakog pluralizma. Veličanje zločinca i totalitarnog sustava ozbiljna je zapreka demokratskom napretku hrvatskog društva.

UKLONIMO MARŠALA TITA IZ ZAGREBA I HRVATSKE!

D o d i t e

u subotu, 6. lipnja 2009. u 11 sati pred Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu!

Obavijesti: Kordinacijski odbor Kruga za trg: Zorka Zane, tel.. 098/9684192; Zdravka Bušić, 098/1726143; Josip Miljak, tel. 091/4811367; Maja Runje, tel. 4668137 i 091/9578969; Ante Beljo, tel. 4846123; Branimir Petener, tel. 091/5388661; Tomislav Stockinger, tel. 099/2265779; Željko Tomašević, tel. 091/7255746; Cika Mikolčić, tel.: 091/7835938. •

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: OTMICA ZATVORENIKA IZ ENGLESKE TAMNICE «REGINA ELENA» U RIMU (IV.)

Vlak se je polagano uspinjao prema Fermu, a zatim vijugao nizbrdo, prema Jadranskoj obali. Kroz pitome obronke Apenina i blago večernje podneblje pratila me je tužna slika logora, gdje više ni djeca ne spavaju mirno. Gimnazija je bila zatvorena, sva kulturna i športska društva prestala su djelovati, u zraku se je osjećala potištenost, nesigurnost i strah. - «Noći su nepodnosive - govorio je **Iva**. Jedva se čovjek smiri, ništa ne vidiš, ništa ne čuješ, najedanput si između reflektora i strojnice».

Vlak za Rim prolazio je kroz Anconu oko jedan sat poslije pola noći. Vagoni su bili bez svjetla i netom smo napustili postaju, ostali smo posve u mraku. Bila sam umorna, ali vrlo zadovoljna današnjim danom. Momci su prihvatali pothvat i preuzezeli svu brigu, moja misija je time završila. Skupila sam se uz jedan prozor vagona, smotrala ruke pred sobom, uljuljala se u moju bezbrigu i spavala sve do Rima.

U ponedjeljak, 19. tog svibnja, stižem na kolodvor «Termini» jedan sat prije dolaska vlaka iz Ancone. Kroz mnoštvo svijeta, koje izlazi iz vlaka i strui prema izlazu, već sam izdaleka ugledala **Ljubu**. S njim dolazi još jedan mladić, kojega ne poznam, ali on mi se smiješi, prilazi mi bez oklijevanja, srdačno se sa mnom rukuje i kaže mi, da je on **Drago**.

Nedaleko kolodvora ulazimo u jedan «bar americano» i Ljubo naručuje «caffè-latte» za sve troje. Obučen je jednostavno, s otvorenim ovratnikom na športskoj majici. Drago je, naprotiv, kao iz izloga: ulaštene cipele, uglačano odijelo, svilena kravata, kišni ogrtač preko ruke i elegantna kožnata torba. Videći ga tako obučena, izgledalo mi je vjerojatnije, da je on Ljubin slučajni suputnik, nego da ih povezala ista zajednička briga. U nedoumici, konačno sam upitala što je njega tako elegantnog dovelo u Rim. Odgovorio je, da ima «rendez-vous' con una regina» i da za tu zgodu mora biti obučem «comme il faut».

Piše:

Anka RUKAVINA

Uzeli smo omnibus, koji vozi kroz via Tiburtina i sišli jednu postaju prije «Regina Elena». Poljskim puteljkom došli smo u borovu šumicu, nasuprot golema zatvorskog sklopa. Stigli smo upravo u vrijeme, kad su uhićenici šetali po terasi na vrhu zgrade. - «Tu smo» - rekla sam Dragi, pokazavši mu zgradu - «questa è vostra regina».

Borovi nasuprot zatvora, ostatak su nedavno iskrčene šume, pa je pod njima nagomilano mnoštvo šiblja, granja,

Joža Vidović

panjeva i oborenih stabala. Usred te gomile suhogra granja, naslonjeni na jednom panju, Ljubo i Drago nisu skidali pogleda s «Regina Elena», sve dok i posljednji uhićenik nije nestao s terase. «Regina Elena» učinila im se je golema grdosija, s kojom se neće biti lako ogledati. Dugo su je promatrali, a zatim polagano krenuli putem, koji vodi uz njezine zidine. Obišli su je sa svih strana, a zatim se opet vratili u šumicu. Razmaknuli su zatim granje i panjeve te se na nastaloj čistini udobno smjestili da podrobniye razmotre ono, što nas je danas ovdje dovelo, i da vide što bi se u tom pogledu moglo poduzeti.

Nije bilo teško uočiti, da je jedina mogućnost bijega spuštanje iz ćelije pomoću jednoga konopa. U tu svrhu moraju se piliti rešetke na prozoru njihove ćelije, rezati žice na ogradi zatvora te uhićenicima dostaviti konop, na visinu od manje-više 20 metara. Nu, o svemu tome ne može biti govora, ako se prije svega u zatvor ne dostavi pila s kojom bi se prepilile rešetke.

Unošenje pile u zatvor izgledalo je nepremostiva poteškoća. Jedan pokušaj, da ju se unese umjesenu u krušno tijesto, propao je i navukao vrlo stroge mjere opreza. Pregledavanje je vrlo pažljivo i strogo. Još jedan neuspjeli pokušaj ukinuo bi naše posjete, a time bi prestao i svaki naš dodir s uhićenicima. To bi za njih bio težak udarac. Jedna mogućnost se je ukazala u sretnom slučaju, da su u zatvoru imali oko 20 metara špage. Bilo je u vidu, da se s prozora ćelije spusti špaga sve do zemlje, da je se zatim pomoću jedne grane privuče ogradi, pilu sveže sa špagom i podigne do prozora ćelije. Taj podvig je na dugom štapu, jer iziskuje više dana, dok se provjeri sigurnosni uređaj oko zatvora i mogućnost, da se izbjegne kontrola straže. Nu, ne bude li drugog izlaza, oni će se s njim poslužiti, za sada svu nadu polazu u odvažnost gospođe **Katicice Krpan**, čiji se muž nalazi u «Regina Elena» i koja je preuzezela brigu, da unese pilu u zatvor. Ako, dakle, bude sreće i gđa Katica nadmudri stražare, naši će u zatvoru imati pilu već slijedeće srijede.

S obzirom na teške okolnosti, u kojima će se obavljati piljenje rešetaka, momci računaju, da bi to moglo potrajati nekoliko dana. Oni će kroz to vrijeme promatrati prilike oko zatvora, osobito izmjenu straže te ophodnju stražara, kao i svaki znak života u blizini ovih zidina, kako bi uočili mogućnost pothvata i prikladno vrijeme za akciju. Bilo im je odmah jasno, da njihova misija u Rimu nije stvar od jednoga dana te da se moraju negdje smjestiti, a i za hranu pobrinuti, jer zalihe, koje su donijeli iz Ferma, jedva dostaju za dva dana. Odlučili su, stoga, iznajmiti jednu sobu, a za hranu će se propitati u Zavodu Svetog Jeronima.

Obojica su po prvi put u Rimu te im je glavna briga, da se orijentiraju i da vide gdje se nalazimo. Rasprostrli su na ledini plan grada, «Nuova pianta di Roma», površine jednog četvornog metra, na kojem slijede prometne arterije i bilježe istaknutije točke grada. Uzalud traže na planu «Regina Elena». Ona se nalazi izvan grada, na krajnjoj istočnoj periferiji Rima. Snalaže se brzo i lako. Nekoliko glavnih prometnih arterija, nekoliko orijentacionih točaka, i Rim je njihov: Termini, Tevere, San Pietro, Ponte Cavour, via Macelli i već su u Zavodu Svetog Jeronima, a onda je za njih lako.

Kad su bili uvjereni, da su dovoljno proučili plan grada i da se već dobro snalaže, vratili smo se na kolodvor «Termini», koji će od sada biti naša glavna orijentaciona točka. Uglavili smo mjesto i vrijeme sastanka za slijedeći dan i rastali se na postaji omnibusa, koji će ih odvesti u Zavod Svetog Jeronima.

U utorak, drugi dan po njihovu dolasku u Rim, sastajemo se na ugovorenom mjestu, kad je dan već bio na izmaku. Svi troje smo vrlo zadovoljni ishodom toga dana. Oni su našli prikladnu sobu i iznajmili je za 15 dana, a preporukom iz Svetog Jeronima dobili su hranu u «Papinoj menzi». U «Scuola Rossi» konačno je završio «corso di taglie» i ja sam dobila diplomu, samo s jednom ocjenom niže od ostalih djevojaka, koje su slovile kao «molto capace». Oslobođivši se tako nepotrebnih briga, možemo se nesmetano posvetiti poslu, koji nas čeka.

Ljubo i Drago posvećuju tome poslu svaki čas svoga boravka u Rimu. Oni su iste ove noći proveli kod «Regina Elena» do tri sata ujutro, zatim dobrano prokrstali istočnom periferijom grada i s puno optimizma misle na budući pothvat. Za prilike u samome zatvoru oslanjaju se na podatke, koje sam ja dobila od bojnika **Biošića** za vrijeme mojeg prošlog posjeta. Nadaju se, da će se i iznutra sve odvijati bez poteškoća. Dvije ćelije, u kojima su smješteni samo Hrvati, nalaze se nasuprot jedna drugoj. Iako odijeljene širokim hodnikom, kroz rešetke na vratima ljudi razgovaraju, zajednički mole i pjevaju, obavljajući svibanjsku pobožnost. Stražar, koji strojnicom o ramenu, redovito šeće hodnikom, ne osvrće se na njihov razgovor, ni njihove molitve. Bojnik Biošić sa sigurnošću tvrdi, da se mogu otvoriti vrata na jednoj od tih ćelija. Otvaranjem jedne ćelije, u mogućnosti su da otvore i sve ostale, budući se sve otvaraju iz hodnika na isti način, to jest povlačenjem jednoga zasuna. Bojnik Biošić preuzima brigu za piljenje rešetaka, pa ako se ono bude uspješno odvijalo, oprezno će obavijestiti ostale zatvorenike. Sve ostalo je oprez, spremnost i prisutnost duha. Dok se stražar šeće po drugom krilu zgrade, oni imaju dovoljno vremena, da pređu iz jedne ćelije u drugu, te prelazeći od jedne do druge, stignu u onu, iz koje će po jednome konopu kliziti u slobodu.

Razmotrivši tako stanje na oba sektora, uvjereni su, da će «ostvariti». Osjećaju se sigurnima, već su trasirali plan bijega i odredili strategiju podviga. Vrijeme je dragocjeno, ni jedna minuta ne smije proteći uzalud. U pogledu pothvata, sve mora biti uglavljeno prije mojeg sutrašnjeg posjeta, jer do slijedeće slijede nemamo s uhićenicima nikakva dodira.

Slijedeći dan, srijeda 21. svibnja, dan je mojeg četvrtog posjeta u «Regina Elena». Kao i u tri prethodna puta, ujutro toga dana već sam u deset sati u sjedištu «Allied expeditionary force», da tražim dozvolu za posjet, a iza toga se sastajem s Ljubom i Dragom, da utanačim o sve potrebno za moju poslijepodnevnu misiju u zatvoru. Oni su i ove noći imali «rendez-vous» s «Reginom Elenom» i ostali uz nju sve do zore. Zaključili su, da se pothvat mora izvesti između jedan i tri sata poslije pola noći. Odredili su tok akcije i potanko izložili sve upute, koje će ja za vrijeme mojeg posjeta prenijeti Biošiću. U dva sata poslije podne, vrijeme kada su zakazani posjeti, nalazim se pred zatvorom.

Čim su se otvorila vrata dugačkog, prostranog dvorišta, povorka je požurila kroz špalir stražara, da se što prije nađe sa svojima. U povorci je većina djevojaka iz «Grotte», veća skupina znanaca iz logora Fermo te mnogo drugoga svijeta. Stigla sam među prvima do mjesta kontrole, gdje smo morali izložiti sve, što smo sa sobom donijele. Stražari su pregledali moju ručnu torbicu, istresli kruh iz zavežljaja, izlomili ga na manje komadiće, a zatim pozvali osobu, čija sam toga dana bila «sorella». Zatvorenici, koji su imali posjete, već su se nalazili u prostoriji i na ulazu, i prvi, koji mi je pružio ruku na pozdrav, bio je bojnik Biošić. Znajući kako nestrpljivo očekuje moje vijesti, već

sam mu kod prvog susreta prišapnula, da su momci već stigli iz Ferma, da je već sve gotovo za pothvat i da mu nosim njihove upute.

Prostorija za posjete bila je premalena za toliko ljudi i jedva se je moglo razgovarati nasamo. Biošić je imao mnogo znanaca, koji su mu stalno prilazili, a i ja sam moral pozdraviti moje prijatelje i znance, pa u prvi čas nije bilo prilike za razgovor s njime. Nu, minute su prolazile, a on je uporno s nekim stajao, i kad sam pošla prema njemu, dao mi je rukom znak, da ostanem tamo gdje sam bila. Nastojala sam se tada približiti **prof. Žanku**, budući sam imala u vidu, da njega o svemu obavijestim. Prof. Žanko je, međutim, bio okružen s toliko ljudi, da je bilo nemoguće do njega doći. Odlučila sam, stoga, pričekati bolju priliku i povukla se u jedan ugao prostorije. Koju minutu nakon toga, Biošić je stajao pokraj mene. Bio je vrlo uzbuden, čvrsto mi je prihvatio ruku, dok je ispod glasa ponavljaо: «Već imamo pilu, već imamo pilu!»

(nastavit će se)

ZAVJET DOMOVINI

*Domovini zavjet dajmo
da smo spremni za nju mrijet.
Pru'žno ruke jedan drugom;
u kolu smo jači
i u sreći i s tugom.*

*Odani smo sinci roda svoga.
Hrvatskoj nam srce sada leti;
najsretnijoj zemlji
na ovoj planeti.*

*Domovine sinci,
dajmo svoju riječ,
sad nas ona treba,
uskrsnimo s njom do neba.*

Ivan DUJMOVIĆ

VELIKI FRANJEVAC I DUGOGODIŠNJI POLITIČKI UZNIK: DR. FRA SMILJAN ZVONAR (1919. – 2009.)

Jedan u nizu velikih franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije i dugogodišnji politički uznik, koji je u hrvatskom narodu nedovoljno poznat i vremenom nemajerno gotovo i zaboravljen, je **dr. fra Smiljan Zvonar**. Budući da se ove godine navršilo devedeset godina od njegova rođenja, smatrao sam potrebitim za ovu prigodu istražiti izvornu građu, dokumente i spise vezane uz ovoga franjevca i svećenika, te ju predložiti ljudima našega vremena i čitateljima ovoga lista, kako bismo barem donekle, dobili jasniju i cijelovitiju sliku tadašnjega doba i prilika u kojima je živio i djelovao ovaj čovjek te o njegovoj osobnosti. Gotovo sam se u potpunosti oslonio na izvore, budući da je dosadašnja literatura o fra Smiljanu dosta površna i siromašna, s tek osnovnim činjenicama i podatcima. Izvorne dokumente sa snimcima pronašao sam u samostanskim arhivima u Tomislavgradu i Mostaru te u mostarskoj knjižnici, kao i u arhivu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Kontaktirao sam i fra Smiljanovu rodbinu u Tomislavgradu i Splitu, koja mi je pružila svesrdnu potporu i suradnju te ustupila mnogo podataka, fotografija i sjećanja koji se ne bi mogli pronaći u pisanim izvorima.

U cilju cijelovitog prikazivanja i doživljavanja fra Smiljanove osobnosti, donosim izvatke iz pisma koja je pisao majci i rodbini iz zeničkoga zatvora 1958. do 1960. godine, što je sve skupa vrijedno naše pozornosti.

Sjemeništarač, bogoslov i svećenik

Fra Smiljan Zvonar rođen je 27. srpnja 1919. kao najstariji sin u obitelji **Mate i Mare rod. Stipić** u Tomislavgradu. Otac Mate „Maće“ (1892.- 1943.) bio je rodom iz susjednoga sela Kola, majka Mara (1890. –1962.) iz tadašnjega Duvna, a nastanili su se u Duvnu na kbr. 258. Otac Mate kao mladić odlazi u Slavoniju na zanat i sudjeluje u Prvome svjetskom ratu. Iz mađarskoga mesta Györ (Der) piše svojoj vjernoj Mari, koja je zaposlenica u općini pri vojnemu Odsjeku i čeka ga da se vrati. To je i dočekala svršetkom rata, pa su se 6. listopada 1918. vjenčali. Već iduće, 1919. godine, rađa im se prvi sin **Tvrđko** (1919.-1960.) – kako je upisano u župnoj Matici krštenih, potom **Tomis-**

Piše:

Mate TADIĆ

lav (1920.-1921.), **Ante** (1921.-1989.) te četvrti sin **Per** (1923.-1956.). S ponosom je Mara govorila da su njeni sinovi dobili imena po hrvatskim kraljevima.

Mate je u svojoj kući u suradnji s **Nikolom - Nikom Nevistićem** pok. Luke „Luketom“ s Kola, pokrenuo gostionicu s gostinjcem u kojoj se moglo prenoći, sa štalom i pojatom za konje te trgovinu mješovite robe. Tu je radio od 1920. do 1943. godine, kad umire od tifusa. Mati je u poslu pomagao njegov najmlađi sin Pero, dok je žena Mara radila u kućnoj ku-

ispit zrelosti. Od 1938. do 1943. je u Mostaru te mu je poradi učenja bogoslovija odgođena vojna služba, a od 1944. do 1947. je u Zagrebu na teološkom fakultetu. Vječne zavjete kao punopravni član Hercegovačke franjevačke provincije položio je u Mostaru 8. rujna 1940. godine. Za svećenika ga je s fra **Teofilom Lekom** na Blagovijest 25. ožujka 1942. u Mostaru - dan prije svoje smrti, zaredio mostarsko-duvanjski biskup **fra Alojzije Mišić**. Nekoliko mjeseci prije toga, od Svetе Stolice je za fra Smiljana zatražena dispensa od studija i dobi za ređenje. Kao učenika i sveučilištarca kolege ga doživljavaju kao vedra i nasmijana, uvijek spremna za igru – posebno nogometu, onoga koji je na osobit način volio Boga i čovjeka. Mladima rado predaje vjerouauk, a sa starijima rado vodi tople razgovore.

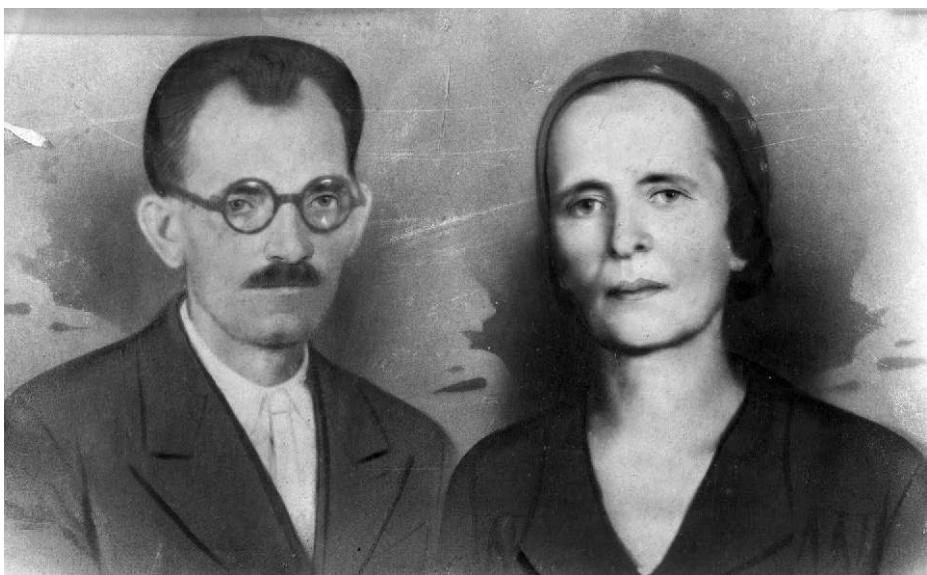
Mladu misu, s biblijskim riječima: „Pogledaj, na dlanovima ruku svojih, zabilježio sam te“ (Iz 49, 15), proslavlja u proljeće, 6. travnja 1942. u Tomislavgradu. Na Misi je propovijedao tadašnji mostarski gvardijan i fra Smiljanov profesor, **dr. fra Svetozar Petrić**. Tom prigodom konjanici su izšli pred goste iz Mostara u selo Kovače i pratili ih do mjesta proslave mlade mise. U svečanoj se procesiji s cvijećem, hrvatskim i papinskim zastavama, uz pjesmu išlo od fra Smiljanove rodne kuće kroz Tomislavgrad do župne crkve, ispred koje je slavljenja mlada misa. Nakon proslave se na isti način u procesiji išlo natrag, gdje je u gostionici otac Mate za uzvanike pripravio svečani objed. Cijelo to vrijeme talijanska vojska, koja je u tim ratnim godinama bila smještena u Tomislavgradu, svirala je na instrumentima limene glazbe talijanske pjesme, dok se na svetoj misi molilo, čitalo, pjevalo i propovijedalo na latinskom i na hrvatskom jeziku. U tadašnjemu Hrvatskom domu, kojega su nakon ukinuća 1945. partizani pretvorili u gradski hotel, tom se prigodom vojsci posluživala kava i čaj. Brat Ante nije mogao prisustvovati proslavi, nego je kao domobranski vojnik došao u posjet rođnoj kući krajem 1943. godine, kad je sa sobom donio zaružu, tifus. Svi su se u obitelji razboljeli. Otac Mate ih je dvorio, ali su poslije svi ozdravili, dok je Mate obolio i 8. prosinca 1943. preminuo.

Dr. fra Smiljan Zvonar (Duvno,
27.VII.1919. - Mostar, 12.VIII.1960.)

hinji. Pošto se fra Smiljan u vrijeme očeva preminuća ratne 1943. - kad je bilo opasno putovati - nalazio u Zagrebu na teološkom studiju, nije mogao biti nazočan očevu posljednjem ispraćaju.

Nakon pučke škole u rodnom Tomislavgradu (kako je od 1928. nazvan nekadašnji Županac odnosno Duvno), Tvrđko počela dva razreda gimnazije u Travniku, a ostalih šest razreda kao franjevački sjemeništarač na Širokome Brijegu. Završetkom šestoga razreda (sadašnjega 2. razreda gimnazije) i godine novicijata na Humcu, kad uzima redovničko ime fra Smiljan, polaže jednostavne zavjete 5. srpnja 1936., dok 1938. polaže maturu –

Roditelji fra Smiljana (Tvrtka) Zvonara: Mate i Mara rođ. Stipić, u Duvnu 1918.

Doktorska disertacija o skrbi za bolesnike

Na studij na Katolički bogoslovni fakultet u Zagreb fra Smiljan odlazi kao mladi svećenik 8. listopada 1943. Diplomira 27. lipnja 1944. godine. Od polovine 1948. do polovine 1949. je župni pomoćnik na Širokome Brijegu, kad je imenovan župnikom u Mostaru, gdje ostaje do 1. travnja 1952., kad je lišen slobode.

Fra Smiljan je doktorirao pastoralnu teologiju na KBF-u u Zagrebu 1948. godine. Za boravku u Zagrebu rado pomaže dušobrižnicima u Zagrebu, Zagorju i Slavoniji, za što dobiva i potrebnu ovlast. Nakon molbe i odobrenja, objavljuje doktorsku disertaciju u Zagrebu 1948. godine, pod naslovom „Katolički dušobrižnik u radu oko bolesnika“. U njoj govori o važnosti skrbi za bolesnike kroz podjeljivanje sakramenta bolesničkoga pomazanja. Tekstualni dio disertacije uz uvod, zaključak i popis literature, podijeljen je na tri dijela sa 128 tiskanih stranica i 27 povećih listova sa statističkim tabelarnim prikazima. Tiskan je izvadak disertacije u ciklostilu, a ocjenitelji su bili dr. Ivan Škrablin, predavač i Andrija Živković, red. prof. Uz četiri i pol stranice uvodnoga teksta, najveći dio su statistički podatci na 40 tabelarnih prikaza zagrebačkih župa i bolnica od 1900. do 1946. godine, s brojem umrlih i (ne)opremljenih.

Govoreći o katoličkom dušobrižniku u bolnicama, kaže se da je važan u pomoći bolesnicima, osobito umirućima, što i Kodeks kanonskoga prava (Codex iuris canonici - CIC) nalaže

dušobrižnicima. Kako bi se smanjio broj neopremljenih bolesnika, fra Smiljan se pita: „Je li moguće doskočiti ovim potekoćama, preko svjetovnjaka i njihova apostolata?“ I zaključuje: „Prema izjavama nekih zagrebačkih župnika, apostolat svjetovnjaka na ovom području dušobrižništva nije nigdje bio na zamjernoj visini. U većini slučajeva može se reći, da mu je bilo samo tragova. Prema priznaju samih župnika, uzrok slaboga sudjelovanja svjetovnjaka u ovom pogledu jest bojazan, predrasude i sl.“ Naglašava blagodat pomoći svjetovnjaka u dušobrižništvu bo-

Obitelj Zvonar - mali Tvrtko stoji u sredini

lesnih, izdvajajući suradnju časnih sestara u Vinogradskoj bolnici i u Zakladnoj bolnici na Rebru, gdje je sakramente umirućih primilo skoro 100 posto bolesnika.

Župni pomoćnik, župnik i gvardijan

Od 1947. fra Smiljan obavlja dušobrižničku i vjeroučiteljsku službu na Širokome Brijegu, a od 1949. je u Mostaru, nakon što je mostarski gvardijan fra Svetozar Petrić odveden u zatvor, u kojem je ostao tri godine. Kao mostarskoga župnika i gvardijana, tadašnje komunističke vlasti su ga optužile da je na Božić 1951. održao polnoćku, što su mnogi iskoristili u loše ciljeve, jer su cijelu noć pjevali nacionalne pjesme poput „Još Hrvatska nij“ propala“ i dr. Bio je obljubljen među vjernicima kao uzor dobrote i učenosti, kako lijepo je pjevao, a njegove propovijedi, izrečene zvonkim i toplim glasom, ostavljale su osobito snažan duhovni doživljaj na sve koji su ih slušali. Postao je nadaleko poznat propovjednik, koga su pozivali i u druga mesta i župe.

Još kao bogoslov, fra Smiljan je s devetoricom kolega za boravka u franjevačkom samostanu u Slanom pokraj Dubrovnika za vrijeme Kraljevine SHS, 19. srpnja 1940. zbog pjevanja hrvatskih domoljubnih pjesama kažnjen 29. listopada s tadašnjih 2.500 dinara, povećano pristojbom, prema rješidbi br. 1127/40. od

29. listopada 1940. godine. Prijavljena su i kažnjena deseterica bogoslova u Sreskom načelstvu: fra Emanuel Šimić, fra Blago Karačić, fra Ivo Sivrić, fra Žarko Leventić, fra Slobodan Lončar, fra Celestin Raguž, fra Bazilije Pandžić, fra Dominik Čorić, fra Zdravko Zovko i fra Smiljan Zvonar.

Kao mostarski župnik, fra Smiljan se 9. svibnja 1951. pismeno obraća Oblasnomu narodnom odboru, tražeći dopuštenje za slobodan pristup bolesnicima u mostarskim bolnicama kod podjeljivanja sakramenta bolesničkoga pomazanja. Tako se u dopisu nekog iz Uprave (vjerojatno fra Ferde Vlašića) od 4. siječnja 1950. govori o odnosu svećenstva i *narodne vlasti* u Hercegovini, svećeničkom Udrženju te teroru udbaba Osmana Ćimića prema fra Smiljanu Zvonaru, fra Honoriju Čiliću, časnoj sestri Imakulati Zupić i crkvenom zboru

Kao mostarski gvardijan, 30. prosinca 1950. fra Smiljan doživljava

provokacije oficira UDB-e Osmana Ćimića „Ćime“, koji ga poziva u oblasnu UDB-u u svezi odlaska s. Imakulate Zubić u Dubrovnik, gdje stiže već sutradan. Isti „Ćima“ je 2. lipnja 1951. „došao u mostarski samostan i tražio gvardijana fra Smiljana Zvona ra. Na hodniku samostana s njim raspovlja o tome da on, gvardijan, daje moralnu podršku našoj časnoj sestri Imakulati Zubić, koja je morala po usmenoj naredbi PUP iz Mostara, napustiti tih dana Mostar i seliti u Hrvatsku Republiku. Gvardijan mu je rekao da je dotična došla njemu i tužila mu se da ju se protuzakonito tjeri, a on joj rekao da treba poslušati naredbe vlasti, makar ono bilo i usmeno. Dotična je obećala da će ići u Dubrovnik (...). Napao je sve fratre u Mostaru, radi nekog toboga crkvenog 'hora' odnosno pjevanja u crkvi. Oko nas se okupljaju neke politički nepouzdane pjevačice, to nismo prijavili vlasti itd. Ja sam mu dokazivao, da je nekada (1947.) hor bio prijavljen. Osim toga da zapravo mi s tim nemamo ništa. Za vrijeme mise se pjeva. Dokle god budemo držali službu Božju, dotle će se pjevati. A on je rekao, da se neće dozvoliti nikakvo pjevanje. Taj njegov govor i prijetnje su me izazvale, da je diskusija bila oštira. Sva moja dokazivanja, da taj hor ne postoji, da nitko od nas time ne rukovodi, bila su uzaludna.“

Naime, Ćimić okrivljuje svećenstvo po radi stvari za koje nemaju krivnje, a i sve ove pothvate čini na svoju ruku, za što načelnik UDB-e nije znao.

Provocira ga 26. svibnja 1951. i UDB-in doušnik iz Krivodola. Fra Smiljan u izjavi Udruženju katoličkih svećenika u Sarajevu o toj provokaciji piše: «Mladić je Brkić iz Teskere... od 11. srpnja 1951. „Počeo je otprilike ovim riječima: 'Došao, sam, velečasni k vama, da vam saopćim jednu stvar. Ja sam, naime, član Hrvatske organizacije HOP...' Čim je to izrekao, ja sam ga prekinuo, rekavši: 'Dosta!' i rekao: 'Ne éu o tom išta da znam. Ako se radi, nastavio sam, o vjerskim stvarima, izvolite govoriti, inače izvolite van.' Otvorio sam vrata i počeo prvi. Kad je mladić video, da ga ja uopće ne éu da saslušam, rekao je: 'Pa ja idem, a možda ćete kasnije nadoći' i otisao je.“

Fra Smiljan je bio duhovan čovjek – meditativac. Odatle je crpio snagu i nadahnuće za dušobrižnički i pastoralni rad. Imao je osjećaja za najslabije, u prvom

U travničkoj gimnaziji 1930. s odgojiteljem i suškolarcima

redu bolesnike i, po svjedočenju kolega svećenika, koji su ga poznavali od sjemenišnih dana i zajedno djelovali na Njivi Gospodnjoj, svuda je oko sebe širio miris svetosti. Snagu i nadahnuće crpio je iz svakodnevne duge i ustrajne molitve u bliskom odnosu prema prirodi koja mu je „govorila“ i svjedočila o svojem Stvoritelju, a za boravku u Zagrebu, prema svjedočanstvu subrata i suuznika fra Ferde Vlašića: „Bio je pravi duhovni gromobran te kuće“. Rado boravi u sjeni širokobriješkoga starog hrasta, gdje moli i dočekuje vjeroučenike koji su ga voljeli.

Fra Smiljan je bio veliki propovjednik. Njegove riječi, izrečene u zanosu i zvonkim glasom, nisu samo rado slušali vjernici i nevjernici, nepismeni i učeni, nego i kolege svećenici. Govorio je iz dubokoga uvjerenja, s velikom sigurnošću i svetačkom poniznošću, pjevajući i gromoglasno zboreći o Bogu. Kako se može zaključiti iz dostupnih izvora (rukopisna bilježnica iz Mostara od 1940.), fra Smiljan svoje govore i propovijedi do u tančine razrađuje, obrađujući teme vjere, Svetoga Pisma i kršćanskoga morala. Zapisuje priče i zgode koje je koristio u svojim homilijama, nagovorima i vjerouaučnim predavanjima. Govori o različitim teološkim i društveno-aktualnim temama i pitanjima svoga vremena, koristeći Bibliju i crkveni nauk kao stupove svojega izlaganja.

Neprestano je, prema svjedočanstvu kolega, rastao u spoznaji i duhovnosti i nikada se nije zadovoljio površnim i polovičnim. U svojoj je bilježnici zapisao: „Tko ima malo, hoće mnogo. Tko ima mnogo, hoće više. Imaš Boga, pa ćeš imati sve.“

Bio je voljen i cijenjen od župljana i vjeroučenika svih uzrasta. I za kasnijega dugogodišnjeg izdržavanja zatvorske kazne u zeničkom kazamatu, smirenno obavlja svakodnevne dužnosti s molitvom na usnama odakle crpi snagu da izdrži teret duge zatvorske kazne koja ga pritiše.

Udruženje „Dobri Pastir“

U teškim godinama komunističke diktature i terora nakon Drugoga svjetskoga rata, prvi su na udaru bili katalički svećenici. Protiv njih se vodilo mnoštvo namještenih političkih procesa s teškim optužbama i s nesnosnim jarmom dugogodišnjih zatvorskih kazni. U poslijeratnim, a osobito početkom pedesetih godina, ondašnja komunistička vlast pozorno prati svaku pa i najmanju djelatnost Crkve i njezinih službenika. Taj težak položaj Crkve trebalo je mijenjati, pa se u Beogradu 23. rujna 1949. skupina franjevaca, predvođena bosanskim provincijalom **fra Josipom Markušićem**, sastaje s **Josipom Brozom Titom**. Kao rezultat razgovora s ciljem poboljšanja odnosa s komunističkom vlasti, pojavio se Inicijativni odbor za osnivanje Udruženja katoličkih svećenika NR BiH. Predsjednik odbora bio je **fra Bono Ostojić**, a u Sarajevu je 25. i 26. siječnja 1950. održana utemeljiteljska sjednica Udruženja katoličkih svećenika „Dobri Pastir“. Članovi Udruženja su vjerovali kako na ovaj način mogu preživjeti u tadašnjim političkim prilikama, opstati i očuvati Crkvu i narod. Udruženju je pristupilo 169 članova, a do 1952. je učlanjeno 205 svećenika.

Udrugu podržava i tadašnji provincial Hercegovačke franjevačke provincije **fra Mile Leko**, dok su članovi provincije **fra Ferdo Vlašić i fra Blago Karačić**, članovi Upravnog odbora. Neki su svećenici prihvatali članstvo u udruzi, da bi na bolji način mogli, pomagati zatvorenoj braći svoje zajednice. Tako su fra Ferdo Vlašić i fra Smiljan Zvonar sa suradnicima uhićeni u lipnju 1952. i osuđeni na dugogodišnje zatvorske kazne, jer su na različite načine djelovali u oslobađanju fratara iz komunističkih zatvora.

(nastavit će se)

OSUDA U IME NARODA (I.)

Procjetale su toga travnja, kao i svake godine, trešnje i marelice po vrtovima i dvorištima grada Osijeka, ali u mome srcu nije više bilo ushićenja i radosti, niti lirskoga gledanja kroz rascvjetane grane u plavo nebo.

Naš je grad bio izranjen svakodnevnim granatiranjima iz minobacača ukopanih na lijevoj obali Drave, nasuprot gradu.

Mine su padale po ulicama, dvorištima, pločnicima, na krovove kuća - na sumce. Padale su pogodjene žene, djeca, starci. Nišanili su puškama i strojnicama, pucali su na ljude, koji su se morali kretati gornjodravskom obalom, jer su tu stanovali. Pucali su na sve što se micalo i bilo u dometu.

Naš vjerni i nama tako bliski osječki dnevnik, *Hrvatski list*, izvještavao je svakodnevno o tim pogibijama, a u osmrtnicu u listu iza imena poginulog dodao blagu i utješnu rečenicu: "S nama je!"

Partizanske jedinice nadirale su sa svih strana prema gradu, da bi se 14. travnja tiho, neprijateljski ušljale u nebranjeni Osijek. Nadolazile su kroz ulice grada naoružane do zuba i tako osvojile cijeli grad. Ulazak nije bio popraćen radosnim klicanjem građana, već strahom i tjeskobom, pitanjima što će se dalje događati. To daljnje događanje bilo je već razrađeno u pripremljenome planu osvajanja grada, ponajprije javnih zgrada, koje će im poslužiti za potrebe nove vojne i civilne vlasti.

I, što je bilo također među prioritetima, s pripremljenim zatvorima, jer su uhićenja građana smjesta započela.

Liste su bile pripremljene, uhićenja su se provodila po kućama, po ulicama, uredima, trgovinama. Revanšizam je započeo, iako građani nisu bili pripremljeni na otpor, niti su svojim ponašanjem izazivali partizanske represalije.

Prema planu prvoga dana bio je ukinut *Hrvatski list*.

U tiskari je već bio pripremljen novi otisk novoga naslova: *Glas Slavonije*. On je postao sredstvom obavještavanja i priop-

Piše:

Vera GERARD - ŠIPOŠIĆ

ćivanja svih partizanskih naredbi, prijetnji, poziva na predaju ljudi, poziva na prijavljivanje skrivenih građana, prijavljivanje onih koji bi mogli odavati skrovišta.

Vera Gerard-Šipošić kao devetnaestogodišnjakinja
(na maturi, 1944.)

Tako je u *Glasu Slavonije* otisnut preko cijele stranice "Poziv svim građanima i građankama grada i sela da se nemilosrdno progone zločinci - narodni neprijatelji i izdajice".

U tu svrhu postavljeni su po gradu i središći s uputom da će se prijave primati i anonimno, dakle bez potpisa prijavitelja. I bilo je i takovih prijava!

U gradu su se pojavili po pustim ulicama neki novi ljudi u partizanskim odorama, koji još nisu poznavali ulice, koji su prvi puta čuli za Osijek. Ti ljudi su se čudno ponašali, vikali su, psovali naglas prostačkim riječima, po čistim kućama i ogradama pisali parole "Smrt fašizmu -

sloboda narodu!", "Živio Tito!", "Živio Staljin!", "Živila KPJ!". Počela su hapšenja bez naloga, tko god nekoga nije podnosio, imao je priliku da ga se osloboди, da se dočepa njegova stana, kuće i imovine, a vlasnika spremi u zatvor, logor, pa i na strijeljanje.

Gradići su strepili od novih događanja. Ta su nedugo zatim uslijedila.

U našoj ulici nazočila sam, gledajući iza zastora, kako su partizanske petorke lupale po kućnim ulazima. Prvi je u ruci nosio popis s kućnim brojevima, a ako na prvo kucanje nije nitko otvarao, cipelama i kundacima otvarali su vrata.

Upadali su u kuće i naređivali ukućanima da se za pola sata spreme za odlazak iz Osijeka. To se vršilo prema popisima građana s njemačkim prezimenima, bez provjeravanja ikakve krivnje. Iz kuća su izlazile žene, nepripremljene za izlazak, neke s djecom u naručju, druge vodeći djecu za ruku. Plakale su, zapomagale, očajno vrištale. Sve uzalud! Povorka odvođenih kroz Ružinu ulicu sve se više produžavala, da bi završila na zbornom mjestu pred kolodvorom, a onda su ih potjerali u vagone vlaka u smjeru Valpova, u zbirni logor Josipovac.

Prepoznala sam među tjeranima mnoge moje susjede, koji uopće nisu bili Nijemci, ali su nosili njemačka prezimena. Bilo je to dovoljno...

To se događalo 11. svibnja ujutro. Bila sam zgrožena odvođenjem tih miroljubivih, meni dragih susjeda. Vlast je odmah po njihovu odvođenju uselila svoje u stanove otjeranih. Stanovi su bili svi opskrbljeni namještajem i ostalim inventarom. Ovamo su useljene obitelji jugo-vojske i partizana.

Od ulaska partizana u grad, pa do toga 11. svibnja nisam izlazila. Ova nečovječna događanja tog jutra potakla su me da odem u grad. Za mene je taj 11. svibanj 1945. bio poguban. Ujutro sam vidjela protjerivanje građana, mojih susjeda, a oko podne već sam i sama bila u celiji Okružnog zatvora - uhićena na ulici.

U gradu se već u mjesecu svibnju, a i ranije, počelo s uhićenjima. Ta događanja mogu najvjernije opisati, jer sam i sama bila žrtvom uhićenja.

Točan nadnevak: 11. svibnja 1945.

Bio je lijep i topao, sunčan dan. Izašla sam iz svoje ulice i krenula u široku Županijsku ulicu. Ljudi je bilo vrlo malo. Vrijeme se bilo podnevo. Srela sam poznatu gospođu koja me upitala za obitelj. Obraćajući se poznanici, ugledam kako nam ususret dolazi čovjek u crvenoj satenskoj ruskoj bluzi, crnim jahačim hlačama i lakiranim crnim čizmama. Istodobno je i on mene spazio i prišao mi. Da, to je bio **Gojko Damjanović**, koji je u našoj kući, u jednoj od naših triju soba, bio jedno vrijeme (1939.) podstanar. Meni je tada bilo 15 godina, kad ga je moja majka primila, da bi popravila naše imovinsko stanje. Sretali smo se ponekad na dvorištu ili ulici pred kućom, kojom prilikom bi mi se ulagivao za mene smiješnim komplimentiranjem, što sam oštro odbijala, smatrajući ga nepristojnim. Rekla sam to i majci, pa ga je ona ukorila. Nisam ga više vidjela. Govorilo se da je otisao u partizane.

Sad sam ga ugledala prvi put u Županijskoj ulici, napadno odjevenoga, samosvesnog, ohola držanja. Zapitao me, što ja tu radim. Odgovorila sam da nakon mature još nigdje ne radim, jer je rat. On će na to: "Ja će vam naći dobar posao u našem propagandnom uredu. Sjećam se da ste za vrijeme dok sam stanovao kod vas, vrlo lijepo crtali. Mogli biste nam pomoci, ja sam oficir i ne će biti problema. Podite sa mnom!" Zadnje riječi već je izrekao pomalo zapovjedno. Moja poznаницa je ovaj razgovor čula, a ja sam joj pri odlasku rekla: "Ako se ne vratim kući do dva sata popodne, recite mojoj majci da me odveo Gojko Damjanović."

Taj čovjek me je vodio kroz Kapucinsku ulicu do zgrade Okružnog suda, uveo u zgradu i odmah do ulaza u prizemlju ponudio da sjednem na klupu, a on je otisao na kat, vratiti se s vijestima o mome poslu.

Sjedila sam u polumračnom hodniku gotovo jedan sat, a onda su se otvorila prva vrata, izišao je stražar i rekao mi da uđem u sobu. Pitao me što imam u džepovima, pokazala sam da osim rupčića

Prva i druga štafeta Ustaške mladeži na natjecanju HAŠK-a (V. Gerard druga slijeva)

nemam ništa. Rekao je da izvadim vezice iz cipela i onda me poveo na dvorište sudske zgrade, prema zgradi zatvora. Odveo me na kat, otključao vrata ćelije i pusatio me unutra. Prozor s rešetkama u ćeliji bio je vrlo visoko, tako da sam u prvi čas teško razabrala tko je tu, osim mene, u polumraku. Začula sam tihe ženske glasove i pomalo raspoznaла osamnaest žena, koje su sjedile na podu, na sivim starim pokričivačima. U ćeliji nije bilo nikakva namještaja, ni stola ni stolice, samo jedna drvena "kibla", za koju nisam znala čemu služi, dok mi žene nisu objasnile. Pomicala sam na svoju majku i od užasa zbog ovoga svega što sam u nekoliko sati doživjela, osjetila sam da su mi počele teći suze.

Ne mogu opisati tu prvu besanu noć i traženje odgovora na pitanje "zašto?". Rano ujutro ćelija je postala svjetlica, pomalo se uvlačila danja svjetlost. Moje supatnice-uznice pričale su mi kako su one dospjele ovamo. Nisam poznavala ni jednu, one su dolazile izvan Osijeka.

Noći su bile jezive. S dvorišne strane čule smo bruhanje kamiona, a kroz hodnik povike i krikove: "U pomoć! Ubit će nas!". Čuli smo udarce u tijela muškaraca, prepostavile smo - kundacima pušaka. Žene su rekle da je tako svake noći: vode ih na strijeljanje na donjogradsku streljanu. Ponekad smo čule i ženske krikove. Dakle, i žene su vodili onamo. Neke su uznike ubili već u ćelijama i iznosili njihova tijela.

Polako su prolazili dani. Nitko od nas nije dobio pismo ili kakav paketić, kakvu poruku. Jele smo splaćine. Nisam znala, znaju li moji gdje sam. Hoće li tko što poduzeti da me odavde izbavi.

Jednog dana došao je stražar, prozvao me i poveo u prednju sudsку zgradu. Uveo me u jedan ured, u kojem je sjedio ispitičač, pa sam shvatila da sam došla na preslušavanje. On me ispitivao o mojim školskim djelatnostima, o djelatnostima izvan škole. Opisivala sam svoje športske djelatnosti, dobre rezultate u lakoj atletici i u odbjoci. Na ispitivačeva daljnja pitanja, kojima je išao u detalje, nastavila sam da sam zbog takovih rezultata ušla u državnu reprezentaciju i putovala s njom u Milano na "Europsko športsko natjecanje mladeži" ("Campionati sportivi della gioventù Europea").

Na upit, jesam li surađivala u nekoj stampi, opet sam iskreno i otvoreno odgovorila da jesam, u časopisu mladeži, u kojem su mi tiskane lirske pjesme. Na daljnja pitanja odgovorila sam, da sam bila po zakonskoj obvezi nakon mature u Radnoj službi Ustaške mladeži. To vrijeme sam odradila uglavnom na športskim terenima.

Na temelju moga kazivanja partizanski komunistički propagandisti posložili su vrlo sadržajnu optužnicu.

Na saslušanje su me vodili još jednom, ali k drugom istražitelju. Tu sam iskazala isto ono što sam govorila i kod prvoga.

Lirika naših mladih

Stranica pjesama polaznika Učiteljske škole u Osieku

Poslje podne kraj vrba

Zgurile se vrbe
i gledaju
svoju dugu, zelenu kosu
u vodi.
Zlatokos je dječak bacio kamen na žabu.
Ona nestade.
Na bolum crvetu lopota
zadržata nekoliko kapi
čistini, kristalnih...
I nista.
Nekoliko kololutova u vodi
i zgrčene vrbe na obali
sa dugom,
zelenom koscem.

Predvečerje na selu

Mlačne, mirisave sjene mazet' se
obilaze
sreokim putovima.
Nelko puti zelenčasta svjetla setom
i sada ih opet polako,
sasvim lagano
gasi.
I nebo je na zapadu poprimilo
zelenčasti odijev.
Još se raznja tamna sjene bugremata
i tanak sveštci zvonik.
Zrak se ohladio i sjene se stopile s tamom.
Zena je unela u kuću svježe pomuzeno
mljeko.

U planini

Ostavila sam za sobom zle, sebčne ljude
daleko dolje
u dolini.

Penjem se u planinu k izvoru hladnom
i debelim sjenama bukava stoljetni h,
što me rado primaju pod svodove svoje tamne.

Potok silazi u dolinu, brza, ruši se niz stenu,
a ja žurim gore i gazi preko potoka
i kamenja vlažnog, tamno crvenog.
Stžem na tistinu među grmeve paprati zelene.

Legnem sretna kraj potoka
i niko me ne buni u sanjenju.

VERA GERARD

Kasnna jesen u vinogradu

U sebi nosim tihu bol obranih v nograda.
Beračice, beračice, gdje ste sada?
Zar nije ostao n. jedan grozd?
Eto, jesenje ptice odlaze na sunčani jug.
Cime da se obradujem na polazku?
Ome?

Prolazim napuštenim v nogradom
i maštam o ruštvu toploim osima,
beračice... jesen je kasna...
jesen je...

Nema pjesme ni mošta... ni slatkog grožđja
nema...

MILAN DOLORO

Drago nam je, da možemo pred svima
poohvaliti Učiteljsku školu u Osieku.
Njegozini polaznici poslaše nam
pregršt svojih pjesama, koje evo do-
nostimo. Nisu ni poređ svih ratnih po-
težkoća zaboravili na svoju kulturnu
izgradnju, što im može služiti na
čast. Njihov primjer velik dode potiče
saj polaznicima i drugih naših ško-
la, da u ovo ratno doba ne zaborave-
na duhovna dobro i razvijak svojih
duševnih i intelektualnih sposobnosti.

Prvi susret

Reci, eutone plavi,
zašto sam danas
između toliko drugih
zavoljela upravo njegov visoki stas?

VERA GERARD

Zriju grozdovi

Daljnje luhaju u traženju ljeta.
Jablanovi sume u nebo oblato.
Zriju grozdovi u vinogradima —
grudi lvoje, dragana!
Skrnja pokosena mriju.
Bobo je pučila zrela,
usta troja rumena,
dragana.

Grozdovi zriju
i dragana
zrije.

Šuma priča

Vlažna šuma priča su strništem.
Tiš na se savija u noč,
latice uvelog crvita.
Srpski mjesec zmršta
na zvezde
besane.
Čoban trči za djevojkom stidištom.
Prizeljkuje miris orosene kose
i okus usana
djevojčinki.
Vlažna šuma priča su strništem,
a diebal trči za djevojkom
stidištom.

MIRKO DRZAIC

Noć

Na tornju velike gočke crkve
tuju...
oducavala upravo ponotni sat,
kroz mračnu,
tihu,
tajnu noć;
Muklo odbraga udarce bat.

Sablastno svjetle žuti lampion:
Uticama malimi, našeg velegrada,
liju se svjetlih zraka milioni
i titraju sjene uličnih fasada.

Noć...
Velegrad spava...
Nad njim puč na neba,
gdje trepere zvezde,
broje ljasne sate
a bliđi mjesec nasnijan se šeta,
u osvitu zore,
k zapadu se krade.

IVAN SILADI

Budi se proljeće

Svježa, vilka djevojka sa crtećem u kozi
otvara oči snene.
Iz kristalne sunčane vase
kapljje zlato u travu.
Jutro!
Jutro prirode!
Djevojka je potričala liradom
u dolinu.
Požudno su za njom
mokri pupoljci gledali,
otvarali se
i žudili
sunce.

Prošla je djevojka
svježa,
mirisna
i ostavila za sobom
modar, sunčani
dan.

Umro je moj djed

Sumore visoki, debeli hrastovi
kraj zelene trake lješnjaka.
Pridaju o pokojnom djedu,
koji je puščeli lulu
izpod hrastova
sanjao:

o žutim, težkim lelasovima
i djetelini,

a onda je umro.

Pustio je na salatu.

Djeda nema.

Nema ga ni u voćnjaku,

kraj stare srećke.

Pjeva štarak.

Negdje je pada zrela jabuča

u mizko pokosenu travu.

VERA GERARD

Nakon dvadeset dana u sudskom zatvoru, bez ikakvih saznanja što se događava u životu grada, došla su dva stražara, izvela me iz celije i dovela u dvorište. Tu je čekao kamion. U njemu je već bilo ljudi i žena, koje nisam poznavala. Ubacili su me u kamion, koji je tada krenuo kroz bočna istočna vrata dvorišta i krenuo nekamo, a da mi nismo mogli ustavoviti smjer. Nakon vrlo kratkog vremena usporio je, skrenuo i stao. Kad su došli stražari i odmakli ceradu, zapovjedili su nam da započnemo silaziti. Kamion je prazan krenuo prema izlazu i nestao. Velika vrata dvorišta su se zatvorila.

Mi smo se pogledavali upitnim pogledima. Prišli su nam neki novi stražari, među kojima su bile i žene. Grubo su nas ugurali u neke neobične prostorije, koje su bile jedna od druge odvojene rešetkama, a ne zidovima. Neki naši supatnici prepoznali su da se nalazimo u vojnom zatvoru pokraj Vojne bolnice u Tvrđi.

Tu smo ostali do suđenja. Bilo je dobro što je bio mjesec lipanj, pa je bilo toplo, a mi smo sve vrijeme provodili na tlu. Po dvorištu pred našim rešetkama šetala je ženska straža. Događalo se da se te žene u partizanskim odorama i s oružjem na jednom sruše i padnu na zemlju. Počinju trzati rukama i nogama, pjena im izbjije na usta. Ostale odmah pozovu bolničare. Među nama se pročulo, da je to partizanska padavica, koja se javlja zbog počinjenih nedjela u toku partizanskog rata.

Pitali smo se opet, što će dalje biti. Saslušavanja nismo očekivali, jer smo svi već bili nekoliko puta ispitivani.

Partizani su već dva mjeseca prije ulaska u Osijek razmatrali i načinili planove, kako izvršiti sva uhićenja, zatvaranja, suđenja, otimanja imovine, kuća, stanova, zemljišta, pustara, industrijskih postrojenja i drugoga, a vlasnike pritom ukloniti. Oni su već 24. travnja 1945. imali u rukama alibi. Donijeli su Odluku za područje gradova Osijek, Vinkovci, Slavonski Brod i Nova Gradiška. Ova odluka osigurala je zakonsko izricanje presuda kojima će se na tom području domoći svega što će poželjeti, a vlasnike lišiti slobode. Prema toj Odluci, suđenja će se provoditi bez svjedoka, a presude izricati bez prava na žalbu.

Vera Gerard u odori hrvatske reprezentacije na Sportskom prvenstvu europske mladeži

Predsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) donijelo je na svojoj sjednici 24. travnja 1945. godine Odluku o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj.

Ta je Odluka pokrivala sva ona izmišljena nedjela, pripisana tim časnim ljudima. Ti stručni ljudi svojim su iskustvom, školovanjem, znanjem i voljom podigli kroz godine prosperitetni i kulturni nivo grada Osijeka, a bio je to zavidan nivo.

Najveći absurd, ironija i smicalica, bio je sam naslov donesene Odluke. Naime, u Odluci stoji da se ona donosi za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba, a presude svojim političkim akrobacijama govore o zaštiti samo jedne nacionalnosti. Hrvatska nacionalna čast nije ni u jednoj od presuda zaštićena. U sve 223 presude nije presuđeno ni jednom osuđeniku druge nacionalnosti, osim Hrvata.

Prema tome naslov te Odluke trebao bi glasiti: "Odluka o zaštiti nacionalne časti Srba u Hrvatskoj". Odluka je bila na snazi dva mjeseca, od 13. lipnja do 13. kolovoza. U ova dva mjeseca bilo je sustavno oduzeto sve što je bilo značajno, a bivši vlasnici protjerani u logore i nove zatvore.

Na dan 25. lipnja 1945., naredili su nam u vojnem zatvoru da se "uredimo" za izlazak, jer idemo na suđenje. Izveli su nas 24 u dvorište zatvora, a onda nas postrojili u četverorede. Okružili su nas stražarima i tako vodili cestom uz tramvajsku prugu do zgrade Okružnog suda. Iznenadeni prolaznici zastajkivali su i prepoznавали svoje sugrađane, koje su pod stražom provodili glavnom ulicom grada.

Dok smo ulazili stubištem u zgradu, vani su divno mirisale lipe i sjećale me na slobodu. Uveli su nas u zgradu stubama na drugi kat, u veliku sudsку dvoranu. Na galeriji dvorane stajali su naslonjeni i natiskani organizirani omladinci, koji su nas dočekali uvredljivim dovikivanjem: "Fašisti! Zločinci! Pomagači okupatora!". Posjedali smo na klupe, a pred nama na povиšenom podiju sjedili su "besprijekorni oslobođitelji", koji će nama optuženima za nedjela protiv svoga naroda i države suditi: predsjednik vijeća Matija Bunjevac (po zanimanju stolar i jugoslavenski sindikalista), javni tužitelj Stevan Pokrajac, te četiri vijećnika i zapisničarka. Suđenje je započelo. Iako smo imali svoje branitelje, gotovo nijedan nije mogao ništa smireno reći, jer je publika s galerije neprestano uzvikivala: "Ubijte fašiste! Dajte im doživotnu!". Bacali su po nama kutije šibica, smotane papire, kamenčiće i pljuvali.

(nastavit će se)

MACELJ 2009.

Komemoracija u Macelju održat će se
u nedjelju, 7. lipnja 2009.

Sveta misa počinje u 17:00 sati!

ISKUSTVENO SLOVO O JUGOKOMUNIZMU

Kao kulturni djelatnik radim i živim u Posušju, u hrvatskoj zapadnoj Hercegovini, koja je, kao i drugi hrvatski krajevi, teško osjetila na svojoj koži zlosilno breme jugokomunizma. Premda nisam proživio cijelo razdoblje nedemokratske, protuhrvatske i protukatoličke komunističke strahovlade u Posušju, nego posljednja dva i pol desetljeća toga smisljeno neljudskog sustava, čutim se pozvаниm, kao hrvatski domoljub i književnik, iz osobnoga i općeg iskustva, perom sažeto progovoriti o komunističkim zatiranjima hrvatstva i vjerskih sloboda na području općine Posušje.

I. Karamatić u Ljubuškom, 30. lipnja 1990.

Onima što danas pričaju bajke o navodnim vjerskim slobodama u socijalističkoj Jugoslaviji, odgovorit ću životnim primjerima u sljedećim redcima. Još dok sam bio predškolsko dijete, uoči mise polnoće, milicija nas je rastjerivala po posuškim ulicama, zabranjujući djeci okupljanje. Zar su se onodobni vlastodržci bojali da im organizirana dječurija može rušiti komunizam? Na Božić se moralno radići u državnim poduzećima. Učenici su morali ići u školu. U javnosti Božić nije postojao! Umjesto Božića isticala se Nova godina. Božićnu jelku zamjenjivao je novogodišnji bor. Učenici koji bi na Božić izostali s nastave, obvezno bi dobivali neopravdane sate.

Već kao dječak nisam se slagao s nepravednim komunističkim sustavom. Koliko je siromaštvo u našoj općini vladalo, zrcali primjer kad smo 1972. primani u tzv. pionire. Nismo dobili kape, već samo pionirske marame. Od rane mladosti, poglavito su me smetale, uz neizostavno nametnute, normalnu čovjeku neshvatljive, idolopokloničke Titove štafete, usiljene proslave i priredbe prigodom komunističkih praznika. I bistriga mladež je mogla razabrati da je tu posrijedi jedna velika laž, kao uostalom i svi partizanski slikopisi, u

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

kojima su partizani jedino svetci, a dežurni vragovi Nijemci i ustaše.

Kad sam polazio šesti razred osnovne škole, iz dječačkog sam inata na školskoj ploči napisao: ŽIVIO PAPA! Trostruka kazna je bezodvlačno uslijedila! Ponajprije je moje vladanje ocijenjeno lošom ocjenom, potom sam upućen u drugo razredno odjeljenje te naposljetku perfidno maltretiran dva tjedna, na način da me u novo odjeljenje razrednica nije htjela primiti, a u staro me nisu htjeli vratiti. Bila su to dva teška tjedna moga dječačkog života, koja su napokon okončana tako da sam ostao u prijašnjem odjeljenju, jer su drugovi procijenili da će "revidiranje stava" polučiti "vaspitne" učinke. Učinak "vaspitnih" mjera bio je zacijelo sadržan u činjenici, da poslije tog događaja, više za tzv. hrvatskosrpski jezik nisam dobivao izvrstne ocjene. I na drugim školskim predmetima osjetio se je sličan učinak!

Tijekom mojih pučkoškolskih dana zapazio sam da komunistička djeca, koja ne pohađaju vjeronauk, imadu povlastice nad drugim učenicima. Ne samo u izvrsnim ocjenama, nego prigodom dodjelbe školskih priznanja i pohvalnica.

Iz vremena kad sam polazio prvi razred gimnazije, sjećam se kako je kažnjen cijeli naš razred. Prije početka poslijepodnevne nastave ponedjeljkom naš razred išao je u crkvu na vjeronauk. Međutim, baš tog dana profesor je zakazao predsat. Nu, mi nismo otišli na zakazani predsat, već na vjeronauk. Radi toga je cijeli razred kažnjen strogim ukorom i ponaosobnim lošim vladanjem. Našom Gimnazijom ravnalo se nezdravo protuhrvatski i protukatolički! Nekojim učenicima kidanji su lančići s križom s vrata. Zbog tzv. nacionalizma pojedini učenici su maltretirani u školi i u SUP-u. Gimnazija je izgubila u komunizmu naziv po najglasovitijem Posušaninu fra Grgi Martiću. Novoustrojeni Srednjoškolski centar dobio je naziv SŠC Edvarda Kardelja! Tih godina Posušje je izgubilo imena dvaju središnjih ulica: Kralja Tomislava i Fra Grge Martića.

U posljednjem desetljeću jugokomunizma, uz galopirajuću inflaciju, vladala

je posvemašnja nestaćica: goriva, kave, banana, praška za pranje rublja i drugih artikala. Vidjelo se da Titova umjetna kreatura bezpovratno crkava, nu onda se nije mogla ni naslutiti teška cijena tog crkavanja, koje, na žalost, nije okončano do dana današnjeg. Stanovite osobe se usuđuju govoriti kako je u komunizmu bilo bolje živjeti nego danas. Jest, bilo je bolje živjeti, ali jedino članovima komunističke partije i suradnicima UDB-e. Društvenici UDB-e, primjerice u Posušju, mješeno su dobivali na ruke sedamsto njemačkih maraka! A obični hrvatski puk živio je uglavnom siromašno, jer ne treba smetnuti s uma da privatnog poduzetništva u većim razmjerima tada nije bilo. Ali komunističkih apsurda i nerada je itekako bilo! Iz tih vremena potječe uzrečica: "Ne mogu oni mene toliko malo platiti, koliko mogu malo raditi!" Osim rečenoga, drugovi su redovito spajali neradne dane s radnim danima tijekom državnih praznika, kako bi se dulje i bolje slavile "tekovine socijalističke revolucije". •

KUDA NAS VODE?

*Sunce je prosulo
na tisuće zlatnog
zrna...
Livade cvijećem
osulo
bez hrđe i bez
trnja.*

*Vjetar je ispleo
mreže
prekrio
puteve mira,
a mi samo šutimo
ko da nas sve to
ne dira...*

*Magla se gusta spustila
na gradove i planine...*

*Kuda nas slijepci vode -
Osluškajući tuđe riječi ? -
Istina prava bode
al' njome se rana ljeći.*

Višnja SEVER

BRUNO ZORIĆ: MOJE OPASKE O SJEĆANJIMA K. VUČEMILA

U broju 200. Političkog zatvorenika, od studenoga 2008. g., objavljen je osvrt Tomislava Jonjića o knjizi Kažimira Vučemila pod nazivom *Mračna strana svijetle budućnosti*, Rijeka 2008. g.

Naslovica knjige K. Vučemila

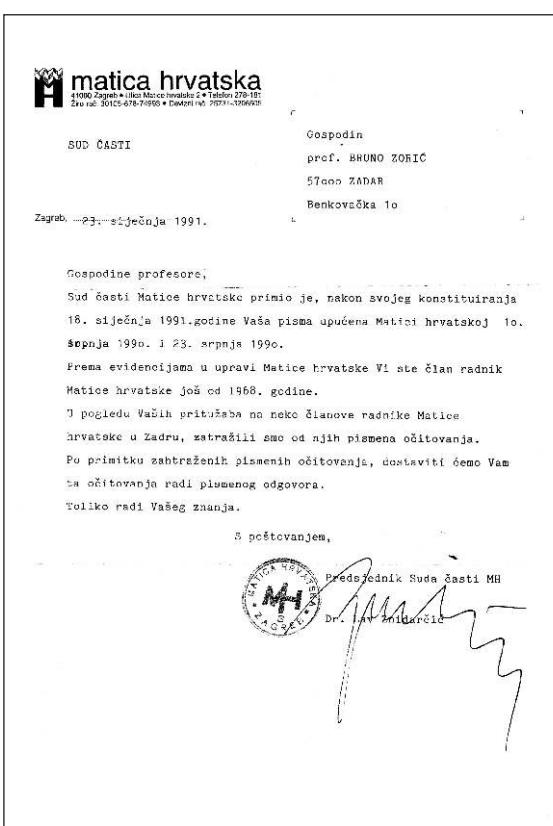
Nije mi cilj polemizirati s autorom osvrtu g. Tomislavom Jonjićem koji je iznio svoje mišljenje o knjizi, već sa svojim dragim i poštovanim prijateljem Kažimirom Vučemilom, kojemu su se potkrale neke pogreške u sjećanju, a ja to pripisujem našim ljudskim slabostima od kojih nažalost ni K. Vučemil nije imun. Radi istinitosti prikazivanja događaja u Duvnu, gdje sam boravio i radio kao profesor hrvatskoga jezika i književnosti, a zaposlio sam se 1.10.1968. g. (dokaz: rješenje gimnazije "15 novembar" Duvno, pod broj 523, od 17.11.1968., potpis od direktora Mirka Zdilara, dostavlja se), moram ispraviti neke očite pogreške i zablude moga prijatelja Kažimira Vučemila.

Tako na str. 96. svoje knjige, a u poglavlju 'Članstvo u Matici hrvatskoj i moja aktivnost', spominjući godinu 1970. kaže i ovo: "Kad sam došao u Duvnu za nekoliko dana bilo je 20 članova. Među prvima je bio Vinko Jurčević, Branko Pašalić, dr Milan Milas, dr Vinko Kotarac, sudac Dra-

go Jurić, profesor Bruno Zorić, predsjednik suda Slavo Čutuk...". Istina je sasvim drugačija. Kad sam došao 1.10.1968. g. u Duvno, bio sam član-radnik Matice hrvatske, a što dokazujem potvrdom Matice hrvatske od 23. siječnja 1991. g. potpisom od predsjednika Suda časti MH dr Lava Znidarića, a u kojoj on govori: "Gosp. profesore, Sud časti Matice hrvatske primio je nakon svojeg konstituiranja 18. siječnja 1991. godine vaša pisma upućena Matici hrvatskoj 10. srpnja 1990. i 23. srpnja 1990. g. Prema evidencijama u upravi Matice hrvatske vi ste član-radnik Matice hrvatske još od 1968. godine.". Prema tome, ne стоји tvrdnja Kažimira Vučemila da je on učlanio spomenute osobe jer je istina da sam već dolaskom u gimnaziju Duvno kao radnik Matice hrvatske u Maticu hrvatsku učlanio Kažimira Vučemila, Branka Pašalića, Milana Milasa, Dragu Jurića, i da sam prve pristupnice u članstvo MH dao i K. Vučemilu. Isto tako je istina da MH u Duvnu nije formirana od 1968. do 1971. godine i da je djelovanje bilo u ilegalu, što potvrđuje i naslovna stranica u Večernjem

listu od veljače 1972. g., gdje doslovce стоји "Otkrivena ilegalna organizacija Matice hrvatske, osnivači Bruno Zorić i Kažimir Vučemil". Prema tome, ogrank MH u Duvnu nije postojao, dakle niti predsjednik, a da je postojao predsjednik bi bio Bruno Zorić, a ne Kažimir Vučemil, jer sva inicijativa u vezi djelatnosti MH išla je preko Bruna Zorića, a ne Kažimira Vučemila, što to lijepo i zorno prikazuje član MH i moj zamjenik u okviru MH na području Duvna Branko Pašalić, koji to sa Visa 20. srpnja 1990. g. kaže ovako: "Neke činjenice o djelatnosti Matice hrvatske u Duvnu i s tim u vezi aktivnosti profesora Bruna Zorića - Kao nastavnik bio sam zaposlen u gimnaziji '15 novembar' u Duvnu, gdje je također radio i profesor Bruno Zorić iz Zadra, i to u presudnim godinama djelatnosti Matice hrvatske, dakle od konca šezdesetih do 1971. godine. U pomenutoj školi glede službene uporabe jezika i tome slično bilo je tih godina više nego porazno. Po tadašnjim BH-propisima bila je obvezatna bosanska varijanta (čas, hemija, opština...). Svi udžbenici su morali biti iz Sarajeva,

Beograda, mnogi pisani ekavicom i cirilicom, ali nikako pisani hrvatskim jezikom i izdani u Zagrebu. Baš tih godina u školu se zapošljava profesor Bruno Zorić (službeno kao nastavnik SH), ali kao nastavnik koji je logično predavao na i o hrvatskom jeziku, što je 'službeno' ocijenjeno kao ekstremizam. Istovremeno kao povjerenik Matičinih izdanja popularizirao je mnoge knjige u Duvnu, što je to tada bilo nezamislivo. Uskoro je među ostalim kolegama pokrenuo inicijativu te za sve gimnazijalne predmete naručio đačke udžbenike i školske knjige iz Zagreba. Treba napomenuti da je to vrijeme kada su u gimnaziji '15 novembar' većim dijelom radili nastavnici iz Crne Gore, Beograda, istočne Bosne... i tek tih godina zahvaljujući prof. Bruni Zoriću i njegovoj aktivnosti postupno se ta praksa mijenjala. Neslužbeno, naravno, jer službene 'strukture' su već tada to ocjenjivale kao ekstremizam. Na osnovi

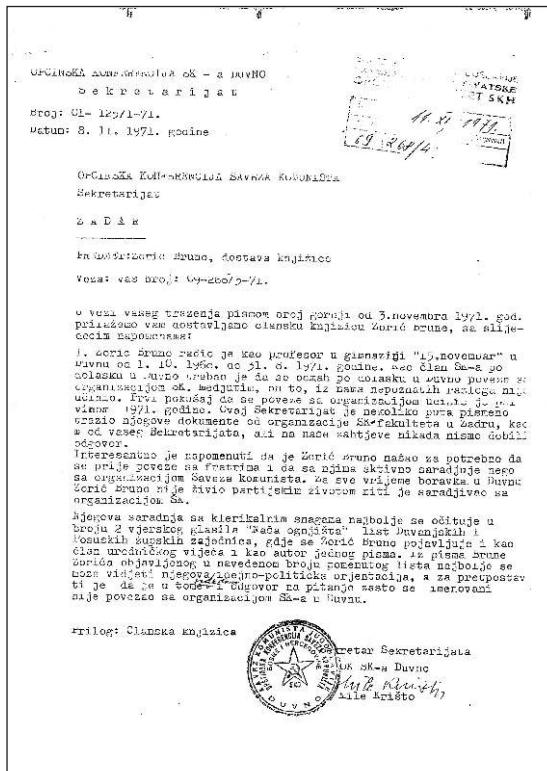

Potpis o Zorićevu članstvu u MH od 1968.

njegove ustrajnosti u školi je spontano nastala jezgra koja je prvi put u ovom kraju javno zagovarala i upotrebljavala hrvatski jezik, a od tih ljudi je i nastala inicijativa te osnovan ogrank Matice hrvatske. Glavninu administrativnih poslova te sve kontakte sa Zagrebom obavljao je prof. Bruno Zorić. Mislim da je gotovo polovinu svih članova on upisao, zatim osigurao veliki broj pretplatnika Hrvatskog tjednika, zatim časopisa Kolo, Jezik... knjiga kao što su Povijest Hrvata. Kasnije je radio na realizaciji ideje o otvaranju knjižare i čitaonice Matice hrvatske u Duvnu, što nažalost tada nije bilo moguće ostvariti. Svi kontakti sa Matičnim odborom u Zagrebu odvijali su se preko prof. Bruna Zorića, pa sam tako i sam s njim bio osobno nazočan na sastanku u Matičinoj 2, na kojem su bili Jozo Ivičević, Vlado Gotovac, Tomislav Ladan, prof. Hrvoje Ivezović, Grga Gamulin i drugi. I nakon gotovo 20 godina i dan danas se po širenju hrvatskoga jezika i hrvatske kulture mnogi u Duvnu sjećaju prof. Bruna Zorića jer je tada zapravo i započelo 'osviješćivanje' naroda toga kraja. Prof. Bruno Zorić se nakon završetka nastave u lipnju 1971. godine vratio u Zadar, a nakon Karađorđeva direktor škole i SUP su za njim spremili dosje koji je bio težak nekoliko kilograma. Sve što sam u ovom skromnom zapisu naveo, naveo sam kao neposredni svjedok ili sudionik dijela aktivnosti. Uostalom, tadašnje vlasti nisu bez 'razloga' sudili prof. Zoriću, a da je kojim slučajem suđenje obavljeno u Bosni ne vjerujem da bi presuda bila manja od 5 godina".

Prema tome, Matica hrvatska u Duvnu djelovala je ilegalno jer je i njezin rad u Bosni i Hercegovini bio zabranjen, a predsjednik je formalno bio Bruno Zorić a ne Kažimir Vučemil, ali se njemu treba priznati da je djelovao u okviru svih ovih djelatnosti koje je vršila ova ilegalna grupa.

Na str. 107. Kažimir Vučemil navodi ovo: "Fra Ferdo Vlašić dolazi u Duvnu 1970. godine te postaje župnik i gvardijan.". Koliko se sjećam fra Ferdu Vlašića sam već upoznao 1968. g. na početku svoga službovanja u Duvnu i to na hodniku duvanjske gimnazije, kada je čuo od učenika za moje djelovanje pa me je želio

Partija o suradnji s "klerikalnim snagama"

upoznati. Sjećam se da je na hodniku duvanjske gimnazije glasno vikao: "Zoriću, gdje si? Izadi van!". Tako sam se upoznao s fra Ferdom Vlašićem i otada smo postali prijatelji i zajednički smo djelovali na dobrovoljnoj aktivnosti. Sjećam se da sam župnika fra Ferdu Vlašiću, fra Blagu Karačiću, fra Gabrijela Mioča osobno učlanio preko učenika Ivana Križanca, Ante Ivankovića i Ivice Parlova. Na str. 117. Kažimir Vučemil piše ovo: "Profesor hrvatskoga jezika u našoj duvanjskoj gimnaziji Bruno Zorić i ja napisali smo tu peticiju. Prepisali smo je u mojoj kancelariji na pisačem stroju u dva primjerka...". Peticiju je napisao Bruno Zorić jer je ova grupa koja se spominje tražila to od mene kao profesora hrvatskoga jezika, a isto tako istina je da smo je prepisali strojem u kancelariji Kažimira Vučemila, ali autorstvo ove peticije je moje.

Str. 128. u knjizi, pod podnaslovom 'Ideje o pokretanju lista Naših ognjišta', citiram: "Prvi članovi uredništva bili su uneseni po abecednom redu, no ja to sada ne bih mogao poredati, a ako nekoga izostavim, neka mi oprosti, fra Umberto Lončar, fra Stipe Bagarić, Srećko Čulina, Ante Matić, fra Eugen Tomić, fra Bogomir Zlopaša, Željko Crnogorac, Ana Matić, dr Milan Milas, Ivan Juroš i Kažimir Vučemil.". U prvom broju Naših ognjišta i ja

sam bio član uredništva, što se može vidjeti i iz zapisnika sa moga suđenja u Zadru od 10.2.1970. do 17.4.1972. g., a i samo uredništvo Naših ognjišta valjda ima jedan sačuvani primjerak, pa je autor ove knjige morao to provjeriti i istinito navesti članove uredništva. Dokaz: zapisnik sa suđenja i potvrda Općinske konferencije Saveza komunista Duvno, Sekretarijat br. 01-125/1-71., od 8.11.1971. g., u kojem je sekretar Sekretarijata OK SK Duvno Mile Krišto naveo ovo, a u vrijeme moga suđenja: "Njegova saradnja sa klerikalnim snagama najbolje se očituje u broju 2 vjerskog glasila Naša ognjišta, list duvanjskih i posuških župskih zajednica, gdje se Zorić Bruno pojavljuje i kao član uredničkog Vijeća i kao autor jednog pisma. Iz pisma Brune Zorića objavljenog u navedenom broju pomenutog lista najbolje se može vidjeti njegova idejno-politička orijentacija...".

Str. 144. u navedenoj knjizi, citat: "Drugi raspravu sud je zakazao za početak svibnja 1972. g.

Tada su bili pozvani dakako uz prvođenje (dakle uz pratnju policije) Bruno Zorić i Branko Pašalić, profesori iz Duvna, no nijedan nije priveden jer im policija nije uspjela naći adresu stanovanja, a već sam rekao da su oni pobegli iz Duvna kako ih ne bi snašla moja sudbina.". Istina je sljedeća. Pri kraju lipnja 1971. Stipe Petrović, tadašnji predsjednik Općine Duvno upućuje u svoj stan meni nepoznatog čovjeka koji mi prenosi poruku Stipe Petrovića da bježim iz Duvna jer da će me sutradan uhapsiti i sprovesti u Mostar. Za ovo sam zahvalan g. Stipi Petroviću, iako je bio član Saveza komunista i visoki dužnostnik u Općini Duvno u njemu je proradilo hrvatsko srce i hrvatski osjećaj, pa ga za sve ne valja suditi i optuživati. U vremenu od 10. veljače do 17. veljače bio sam pritvoren u zadarskom Okružnom sudu i u vrijeme istražnih radnji protiv mene došao je zahtjev Okružnog suda Mostar da me se privede i da budem svjedok na suđenju Kažimiru Vučemilu u odnosu na peticiju koju smo pisali za Beograd. Prema tome, policija je dobro znala moju adresu gdje se nalazim, a to je zatvor Okružnog suda Zadar, ali je istina ovakva. Istražni sudac Dragutin Golić uzeo je moju

izjavu u vezi peticije i smatrao je da me ne treba privoditi u Mostar samo zbog te izjave, pa je to razlog zašto se nisam pojavio kao svjedok u Mostaru, a izjava je moja glasila - Kažimir Vučemil nije tvorac peticije jer sam mu je ja poslao na potpis, a da ju je on pisao njegov potpis bi bio već na peticiji. Peticiju sam slao Kažimiru preko učenika Ivica Parlova koji je bio naš i moj kurir, a formalno je bio i član naše grupe i član Matice hrvatske te se u cijelosti slažem s njegovom izjavom na str. 145. knjige: "Da, potpisao sam je pred Kažimirovom i Brunom Zorićem nakon što sam obišao sve ove potpisnike koji su jamačno svi vlastoručno potpisali."

Na str. 152. ove knjige Kažimir Vučemil se opetovano neosnovano naziva predsjednikom ogranka Matice hrvatske u Duvnu, a on to nije bio, što sam valjda dokazao već ranijim obrazloženjima. Na str. 243. u ovoj knjizi pod podnaslovom 'Pretres crkve i samostana', govori: "Onaj prvi put pretresali su crkvu i samostan zbog mene, kad su me uhitili radi moje aktivnosti u Matici hrvatskoj jer je bila neka dojava da sam dobio naoružanje od Matice hrvatske i da sam ga skrivao u crkvenim podrumima, a ovaj put su moju kuću pretresli zbog Ferde i Naših ognjišta.". Istina je sasvim drugačija. Okružni sud Zadar dao je nalog, a u odnosu na moje suđenje u Zadru, da se izvrši pretres franjevačkog samostana u Duvnu, pa je o tome AKSA (informativni bilten, Zagreb, ožujak 1972.) izvijestila sljedeće: "Izvršen pretres Franjevačkog samostana

- 18 -
<p>Također se povezao s iskazima ovih svjedoka čita fotokopija eksertastnog pisma upućenog Savremenom savodu za statistiku u Beogradu iz Duvna 5. II 1971. od strane grupe hrvatskih intelektualaca, njih 14, gdje su i potpisani, a kao glavni potpisnjac je potpisao optuženi, a ovo pismo je prilikom pretresa premdjeno i dostavljenje po SSS.</p> <p>Na pitanje predsjedniku vrjeđa optuženi se javlja sa primjedbom pa ističe:</p> <p>Što se tiče spomenutog protestnog pisma ja nisam potpisao ono svjedoke koji su iskazali da se nisu potpisivali na tom pismu, a njihove su imena su neključena kao potpisnici. Tvrdim da je dobro gospodio tekst tog pisma i da je meni netko nudio da ga sačuva da je to potpisano, ali da je potpisano sada na fotokopiji. Fejskimi potpis potpis je to nekra pisma, a mislim da je i ovo na prednjoj strani pisma. Može svjedok Vučemir Kažimir tvrditi što ga volje, ali je tvrdila da je nisam k njemu poslao kakvog diktata, da sam protestnim pismom i tražio da ga on potpiše. Što je potpisao, da je potpisao, potpis je, a potpis je i ističe. Ne mogu potpisati svjedoka Kažimira Vučemila. Ističe se da je bilo dosta upućenih peticija od strane hrvatskih intelektualaca iz Duvna na rezne strene u vezi popisa stanovništva, a neki od tih potpisnika pisme su baš i usmeno isali protestirati u Općini Duvno u vezi vršenja popisa, ali je nisam bio među njima.</p> <p>Ističe da sam upoznat pukuo štampe da se sada vodi neki krivični postupak protiv svjedoka Vučemira Kažimira i to neko sa politički kriminalom.</p> <p>Ističe i to da je svjedok Vučemir Kažimir ono sagode kad je došao u moj stan, o kojeg sam u izašku narodni pozor radiljiti čitanjem inkriminiranog moj članak o Jesiškoj situaciji u BiH. Također je tom prilikom uzeo i moju pjesmu "Duvnjaka heroja", koju sam ja bio apelovan povodom pretrave lo-toga-člana. Ispred pjesme je bio i predsjednik Stanice sigurnosti Duvna, Šime Šimac, i također je bio i predsjednik Stanice sigurnosti Duvna. Drugo moje pjesme pe na inkriminiranje nije čitao.</p> <p>Daljnjih primjedbi optuženi nema na prečitane iskaze.</p> <p>Citat je s pregleđuju se ostali dopisi i dokumente isječeno pjesma i prošli sastavi koji je optuženi siao redakcije "Zoranil", "Bavijek" u Osijeku, a što je sve prileževo avaznik, spis, također i u Zagrebu, i to je bio i predsjednik Stanice sigurnosti Zadra, radičkim obveznikom prštress i prihvatljivim materijalom. Također se čita i izvještaj - depašen Sekretarijatu javne sigurnosti u Duvnu. Nedaleko čita se i radna karakteristika optuženog izdane od Gimnazije u Duvnu i potpisana po svjedoku Mirku Čdiljan, / list 113/.</p>
Zapisnik sudske rasprave: o prosvjednom pismu od 5. veljače 1971.

u Duvnu. Duvno, ožujka - organi državne sigurnosti izvršili su pretres Franjevačkog samostana u Duvnu (SR BiH), 18. veljače 1972. godine. Prigodom pretresa organi sigurnosti zaplijenili su sve rukopise koji su pridodani listu 'Naša ognjišta'. Nalog za pretres inicirala je Stanica javne sigurnosti iz Zadra. U pretresu su sudjelovali islijednici Stanica sigurnosti iz Duvna, Livna, Sarajeva, Mostara i Zadra".

Zagrebački Vjesnik od 11. ožujka 1972. g. izričito navodi: "Naš dopisnik iz Mostara Čamil Krelić izvjestio nas je da je u Duvnu zaista izvršen pretres redakcije

'Naša ognjišta'. (AKSA ne informira zašto je to učinjeno). Premetačina je izvršena na zahtjev istražnih organa iz Zadra, a zbog utvrđivanja odgovornosti Brune Zorića iz Zadra, protiv kojeg se sada na tamošnjem Okružnom sudu vodi istraga. Mjerdavni ljudi informirali su nas da je tom prilikom pronađeno 'nekoliko stotina dokumenata koji mogu tereti' zadarskog profesora."

Iako su se u knjizi javile mnoge netočnosti, ja to pripisujem našim ljudskim slabostima. Mišljenja sam da ih treba ispraviti jer one zadiru i povrijedu istinu i istinita događanja koja su se dogodila od 1968. do 1971. godine u Duvnu, a ja kao Hrvat iz Zadra nisam znao što se sve to događa u Bosni i Hercegovini i kakva je ona bila tamnica za Hrvate. Svoje zasluge kao hrvatski domoljub ne mogu dozvoliti da se itko njima kiti, pa ni svome dragom prijatelju Kažimiru Vučemilu. I nakon ovoga naše prijateljstvo i poštovanje prema žrtvi koju smo dali za slobodu našeg hrvatskog naroda ne će biti upitno. Moram priznati, Kažimir Vučemil dao je i tada veliki doprinos u osviješćivanju naroda duvanjskog kraja, kako to lijepo kaže moj prijatelj Branko Pašalić, ali gotovo svu inicijativu u vremenu od 1968. do 1971. u ilegalnoj organizaciji Matice hrvatske u Duvnu vodio je i bio inicijator mnogih aktivnosti te prikupio je i svoje istomišljenike u tom vremenu u kojem smo se zajednički borili protiv tragične sudbine hrvatskog čovjeka, imao je i vršio Bruno Zorić.♦

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine travnja do sredine svibnja 2009., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesobično pomogli:

Ema	Ašperger	Zagreb	500,00
Slavko	Miletić	Vodice	200,00
Marija	Macukić	Zagreb	200,00
Marija	Macukić	Zagreb	300,00
Ivan	Janeš	Đakovo	500,00
u k u p n o			1.700,00

ISPRAVAK

U br. 205 (travanj 2009.) tehničkim je propustom članak «Mladen Bajić: 'Simo Dubajić sutra u Zagrebu!'» pisan Mislavu Obraniću. U stvarnosti je riječ o tekstu Damira Kalafatića, objavljenom na portalu Hrvatskoga kulturnog vijeća. Ispričavamo se zbog neugodnosti koje su ovim propustom prouzročene M. Obraniću i D. Kalafatiću. (Ur.)

U SPOMEN

U Političkom zatvoreniku br. 204 vidjeli smo osmrtnicu za naše bivše članice Nada Turk i Ivanu Rokić-Radić, dok je u br. 205 objavljena osmrtnica za Ivicu Tuškana. Svi troje zaslужuju naše poštovanje i zahvalu.

Ivica Tuškan bio je dugogodišnji predsjednik Sisačko-moslavačke podružnice HDPZ-a. Njegova je posebna zasluga što je potaknuo bivše političke zatvorenike da se izbore za svoja prava i dobiju naknadu za vrijeme robijanja za nepravedne osude. Moram posebno istaknuti da je on osobno nastojao da HDPZ pomogne socijalno ugroženoj našoj članici Mariji Kostanjevac koja je živjela u selu Hrvatske Čaire. O njezinu je sudbini pisano u PZ br. 85/1999, pod naslovom "U svojoj Hrvatskoj još uvijek živim kao u samici". Društvo joj je pomoglo završiti dio kuće. Dakako da je naš Ivica kao član Vijeća vrlo aktivno sudjelovao u kreiranju smjernica društva, a sam je uz pomoć svoga županijskog odbora revnovao u onim teškim ratnim prilikama. O tome našem predsjedniku podružnice lijepo je rekao Miroslav Gazda, pa nije potrebno bilo što tomu dodati. Nu, kao bivša predsjednica kojoj je Ivica bio suradnik, moram mu i ja zahvaliti na iskrenoj suradnji. Hvala dragi Ivica!

O Ivani Rokić-Radić toplo je pisala naša Višnja Sever. Dakako, da pjesnikinju najbolje razumije - pjesnikinja. Ali i mnoge druge robijašice koje su zajedno s njom robijale u Požegi, znaju da je Ivana i tamo u nekom vremenu bila učiteljica malodobnicama koje prije zatvora nisu završile osnovnu školu ili srednje obrazovanje. Ivanu se pamti po njezinim pjesmama koje je Riječki nakladni zavod objavio 1997. pod naslovom: "HRVATSKE ŽENE U OKOVIMA I PJESMI" Ovdje se našla i Ivanina pjesma sročena 1948., u kojoj pita:

"K a d a / U jesenji suton okovane želje žude / devet jablana sivih, / Tornjeve / divove grada, / i suzu jeseni kasne / što pada, / pada, / pada / i s dimom upitnik riše / na krovu daleka nada: / Kada? (KPD Požega, 1948.)

Baš u to vrijeme ova je mlada učiteljica bila u bolničkoj izolaciji, s oznakom TBC. Izašla je s robije s bolesnim plućima i dugo se liječila pod brižnom skrbi svoje majke u Hrastovici. Kako narod kaže, da nevolja nikad ne dolazi sama, vidimo da nas prečesto napuštaju naše supatnice. Iz prošlog broja našeg lista vidimo da je u Krapinsko-zagorskoj županiji umrla Nada Turk. Ona je kao malodobnica 1947. došla na izdržavnje kazne u Slavonsku Požegu. Nedugo iza toga otpremljena je u Logor Stara Pazova, gdje je bio posebam logor za trudnice. Nada je tamo rodila svoju Anitu. Tako je i to nedužno stvorenje postalo robijaš. Prigodom ukopa, umjesto predsjednika podružnice oprostio se član Upravnog odbora, inače veliki dobrotvor i dokazan humanisti u vrijeme rata i nakon njega, gospodin Velimir Šubert.

Kaja PEREKOVIC

U SPOMEN

STJEPAN KUKOLJA

Rođen 29. ožujka 1929. u Gregurovcu, Zlatar Bistrica. Kaznu zatvora izdržavao od 11. travnja 1948. do 11. travnja 1948. Umro 27. ožujka 2009.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Varaždin

U SPOMEN

ANDRIJA KUKOLJA

Rođen 13. srpnja 1920. u Gregurovcu, Zlatar Bistrica. Kaznu zatvora izdržavao od 7. siječnja 1946. do 25. studenog 1954.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Varaždin

U SPOMEN

TEREZIJA ČIČEK LEPOGLAVEC

Rođena 6. listopada 1912. u Ivancu. Umrla 5. veljače 2009.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Varaždin

IN THIS ISSUE

The main tasks of the citizens' initiative "Circle for the Square" include the efforts to remove from Zagreb and Croatia in general the names of streets and squares after the Yugoslav communist tyrant **Josip Broz Tito**. The association has organised a special event called "The Sound of Bare Feet", in which destinies of Tito's several victims are presented through documents and photographs. Those victims were from different regions, and their destiny is typical for the sufferings of the Croatian people by the Yugoslav communist partisans during the Second World War and by the Yugoslav regime after the war. We publish the summarised stories, and in early June the association is organising another event in front of the Croatian National Theatre in Zagreb.

* * *

The traditional Day of Political Prisoners was celebrated on 30 April 2009, in Šibenik. The President of the Croatian Association of Political prisoners (HDPZ) **Alfred Obranić** wrote a report about the event, and we present in full the sermon on that occasion given by the

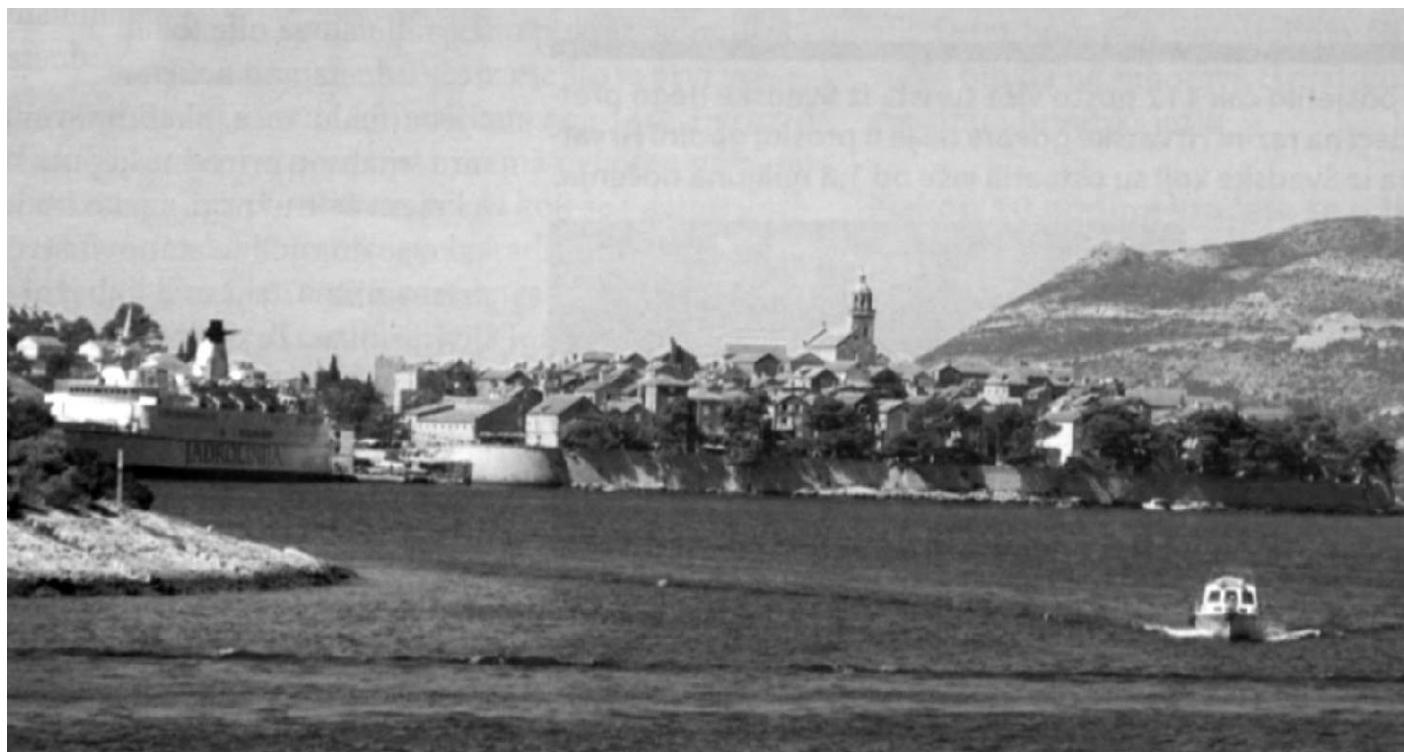
Bishop of Šibenik **Ante Ivas** at the St. Jacob's Cathedral in Šibenik. The Bishop spoke about the horrific scope of the communist crimes, as well as the sad fact that the Croatian and the world public value these crimes differently from those committed by fascists and national-socialists, who were convicted for their crimes.

* * *

In mid May, on the Bleiburg field in southern Austria, traditional commemoration was held for the worst tragedy suffered by the Croatian people in their history: extradition of several hundred thousand of Croatian soldiers and civilians to Yugoslav partisans, in May 1945, who killed without trial a large number of those people. Together with the short report about the event, we publish the full text of the speech given on that occasion by **Prof. Dr. Andrija Hebrang**, a member of the Croatian Parliament and an envoy of its President. The next issue will contain the important and instructive sermon by the Bishop of Mostar and Duvno, **Dr. Ratko Perić**.

* * *

In this issue, **Mate Tadić** starts the description of life and the prisoner's days of the Franciscan from Herzegovina **Dr. Fra Smiljan Zvonar**. Historian **Dr. Zlatko Matijević** writes about **Dr. Ivo Pilar**, one of the leading Croatian scientists and political authors from the first decades of the 20th century, who was also a victim of a staged political process (1921). **Alfred Obranić** reports about the unveiling of the monument to the victims of communist violence in Đakovo. We publish also the first part of the memoirs of **Vera Gerard Šipošić**, who was tried after the Second World War for being a member of the Croatian national team at the European sport competitions during the Second World War, and for publishing lyric poetry. Although her youthful lyrical poems were entirely apolitical, the Yugoslav communist regime – like in thousands similar cases – judged and punished her for "cultural cooperation with the occupier".•

Korčula

IN DIESEM HEFT

Die wichtigste Aufgabe der Bürgerinitiative "Kreis für den Platz" ist die Bemühung um die Entfernung der Benennung von Straßen und Plätzen in Zagreb und Kroatien die Namen des jugoslawischen kommunistischen Tyrannen **Josip Broz Tito** tragen. Der Verein hat eine besondere Veranstaltung unter dem Titel "Das Geräusch des Laufens bloßer Füße" vorbereitet. Im Rahmen der Veranstaltung wird das Schicksal von einigen Titos Opfer mit Dokumenten und Fotografien begleitet. Die Opfer stammen aus verschiedenen kroatischen Provinzen und ihr Schicksal ist typisch für das Leiden des kroatischen Volkes unter den jugoslawischen kommunistischen Partisanen während des Zweiten Weltkriegs, sowie von dem jugoslawischen Regime nach dem Kriege. Wir veröffentlichen eine Zusammenfassung dieser Biographien und Anfang Juni veranstaltet der genannte Verein eine neue Manifestation vor dem Gebäude des Kroatischen Nationaltheaters.

* * *

In Šibenik ist am 30 April 2009 der traditionelle Tag der kroatischen politischen Häftlinge gefeiert. Über das Ereignis berichtet der Präsidenten des kroatischen Vereins politischer Häftlinge (HDPZ) **Alfred Obranić** und wir veröffentlichten in

seiner Gesamtheit die Predigt des Bischof von Šibenik **Ante Ivas** die er bei dieser Gelegenheit in der Kathedrale des Hl. Jakobus in Šibenik hielt und in der Bischof warnte auf schreckliche Ausmaße der kommunistischen Verbrechen, sowie traurige Tatsache, dass sowohl die kroatische als auch die Weltöffentlichkeit diese Verbrechen anders wertet als diejenigen, die die Faschisten und Nationalsozialisten begangen haben, und die verdiente Verurteilung erhalten haben.

* * *

Mitte Mai fand im Süden Österreichs, auf dem Feld bei Bleiburg, die traditionelle Gedenkfeier der härtesten Tragödie des kroatischen Volkes in seiner Geschichte: die Auslieferung von mehreren hundert Tausend kroatische Soldaten und Zivilisten im Mai 1945. an jugoslawischen Partisanen, die erheblichen Teil, der ihnen übergebenen Menschen ohne Gerichtsverfahren umgebracht haben. Mit einem kurzen Bericht über das Ereignis veröffentlichen wir die Rede, die bei dieser Gelegenheit **Prof. Dr. Andrija Hebrang**, ein Mitglied des kroatischen Parlaments und als Vertreter des Parlamentspräsidenten, gehalten hat. In der nächsten Ausgabe werden wir eine wichtige und lehrreiche Predigt des Bischofs von Bistum Mostar-Duvno **Dr. Ratko Perić**, die er bei der

hl. Messe anlässlich dieser Gedenkfeier hielt, veröffentlichen.

* * *

In dieser Ausgabe beginnt **Mate Tadić** mit einer Beschreibung der Lebens- und Gefangenenzzeit des prominenten hercegoviner Franziskaner **Dr. Smiljan Zvonar**. Historiker **Dr. Zlatko Matijević** schreibt über **Dr. Ivo Pilar**, einen der führenden kroatischen Wissenschaftler und Politikschriftsteller aus den ersten Jahrzehnten des zwanzigsten Jahrhunderts der auch Opfer eines politischen Schauprozesses (1921) war. **Alfred Obranić** berichtet über die Enthüllung eines Denkmals für die Opfer der kommunistischen Gewalt in Đakovo im Osten Kroatiens. Wir beginnen mit Veröffentlichung des ersten Teils der Erinnerungen von **Vera Gerard Šipošić**, die nach dem Zweiten Weltkrieg verurteilt war, weil sie als eine prominente Sportlerin an den Europäischen Sport-Wettkämpfen, als kroatische Vertreterin teilgenommen und sie lyrische Gedichte veröffentlicht hat. Obwohl ihre jugendliche Lyrik gänzlich unpolitisch war, beurteilte das jugoslawische kommunistische Regime - wie auch in Tausende von ähnlichen Fällen - und bestrafte sie wegen "kulturelle Zusammenarbeit mit den Besetzer."•

Schloß Veliki Tabor

SAVEZ KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

SAVEZ KOMUNISTA HRVATSKE

OPĆINSKI KOMITET SKH PAZIN

Broj: 01-216/83.

Pazin, 21.04.1983. godine

RIJEČKA BANKA

RIJEKA

-natječajna komisija

Predmet: ocjena moralno-političke podobnosti za Antona Erman

Vezano za natječaj za novootvoreno radno mjesto rukovodioca odjela za rad sa stanovništvom Izvršni odbor Koordinacionog odbora za kadrovsку politiku općine Pazin smatra da Anton Erman nije pogodna osoba za obavljanje tih poslova i to ne radi stručnih već moralno-političkih podobnosti.

Školovao se u pazinskom sjemeništu, jedno vrijeme polazio i teologiju u Pazinu koju je kasnije napustio. Veliki je klerikalac i dosta djeluje na toj liniji što je posebno dolazilo do izražaja od 1971. godine pa do danas.

Asocijalan je tip koji se ne uklapa u nikakve društvene forme, tako da nije ni član sindikalne organizacije?!

Uvjek je u opoziciji, a posebno prema svim progresivnim stremljenjima naše društveno-političke zajednice.

Posebno djeluje negativno na mlade radnike i nastoji ih obradivati u negativnom smislu, bilo klerikalnom ili antisocijalističkom.

Iz navedenog naš je stav da se ne može dati podrška za izbor na navedeno radno mjesto.

Uz drugarski pozdrav,

Sekretar OK SKH Pazin
Vladimir Forničar

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA

KLASA: 602-01/09-01/00157
URBROJ: 533-09-09-0005

Zagreb, 29. travnja 2009.

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA
n/r gđe. Branke Očić
Vojnovičeva 15
10 000 Zagreb

Predmet: Donacija časopisa "Politički zatvorenik" za knjižnice srednjih škola
- odgovor, daje se

Poštovani,

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa zaprimilo je dana 9. ožujka 2009. godine prijedlog za donaciju časopisa „Politički zatvorenik“ knjižnicama srednjih škola.

Budući da su mnogi događaji iz novije povijesti često krivo interpretirani, nedovoljno obrađeni i znanstveno nedorečeni, osobito događaji vezani uz totalitarne režime, smatramo da je svaki dokument, svaki zapis i svako svjedočenje dragocjeno. Brojevi ponuđenog časopisa obiluju dokumentima, zapisima i svjedočenjima koji mogu učenicima, koje kritički vode njihovi nastavnici, pomoći u boljem razumijevanju novije povijesti.

Na osnovi svega gore navedenoga odobrava se donacija časopisa „Politički zatvorenik“ srednjim školama Republike Hrvatske.

Zahvaljujemo na suradnji.

S poštovanjem,

